

Kop: De halfwaardetijd van $2 \times 2 = 4$

Er bestaat een categorie beweringen die zó stupide, zó in strijd met de logica, zó aantoonbaar onjuist en in tegenspraak met alle ervaring is, dat ze zich bij uitstek lenen voor hersenloze herhaling. Ideeën zijn door evolutie-biologen wel vergeleken met genen, die de organismen waarin ze voorkomen slechts gebruiken als vehikel om zich te voort te planten. Of het organisme daar wat mee opschiet doet in die optiek niet ter zake. Op dezelfde manier werpen ‘memen’ zich in het mentale strijdgewoel en de succesvolste nestelen zich in talloze geesten.

De bovenbedoelde beweringen zijn dan de virussen van de geest; eenmaal binnengedrongen in iemands mentale universum, vreten ze alles wat met het onderwerp te maken heeft aan totdat het slachtoffer in dat opzicht reddeloos dement is.

Virus-memen veroorzaken, besmettelijk als ze zijn, locale of mondiale epidemieën, waarvan sommigen eeuwenlang het mensdom teisteren. Voorbeelden hiervan zijn ‘God is goed’ (prognose: *dementia christianitis*), ‘Zo boven, zo beneden’ (*degeneratio astrologica*) of het simila-principe (*homeopathologica omniresistans*).

Het verloop van de *marxismus nefastus*-pandemie, verwekt door memen als ‘internationale solidariteit van de arbeidersklasse’, biedt hoop dat althans sommige virus-memen na verloop van tijd minder virulent worden of zelfs uitsterven.

Daar staat tegenover dat telkens nieuwe virus-memen opduiken. Zoals dat gaat met nieuwe ziektes, blijkt de allereerste patiënt zelden of nooit te achterhalen, maar duidelijk is wel dat de infectiehaard tegenwoordig veelal gezocht moet worden in kringen van politici en spindoctors met veel wisselende media-contacten. Zo zijn we al weer enige jaren getuige van het oprukken van de *actualitis necrocerebralis*. Het meem bij deze fatale vorm van pre-seniele demencie is ‘Kennis veroudert steeds sneller’. De kwaal is al endemisch op het ministerie van OCenW, duikt steeds vaker op in het onderwijs en zelfs wetenschappers blijken niet altijd immuun.

Je leest het steeds vaker, in interviews met beleidsmakers vooral, als een achteloze constatering waar de interviewer dus nooit op in gaat: ‘....., want kennis veroudert steeds sneller’. Op de plaats van de puntjes kan van alles staan, maar de teneur is wel altijd dat iets wat nog prima functioneert hoognodig moet worden weggegooid en voor veel geld en met enorme inspanningen overnieuw gedaan. Waar heb je anders beleidsmakers voor? Lijders aan *actualitis necrocerebralis* bij wie de ziekte al verder doorgewoerd is, leven in de waan dat de boekdrukkunst en klassikaal lesgeven de steeds snellere veroudering van de kennis niet kunnen bijhouden. Je redt het al niet meer met ieder jaar nieuwe schoolboeken en geheel vernieuwde ‘eigentijdse’ lesmethodes: leerling en student zullen wekelijks zelf op internet moeten checken of de wet van behoud van energie nog wel geldig is, wat de herziene halfwaardetijd is van $2 \times 2 = 4$ en of er nog een update van het wiel is uitgekomen.

Het ministerie van OCenW draagt de slogan ‘Want kennis veroudert steeds sneller’ nu ook uit in een landelijke advertentie, waarin eenieder in meem-hackersproza wordt uitgenodigd ‘het onderwijs van de toekomst’ te ontwerpen, zodat ‘mensen in een overvloed van informatie moeiteloos hun weg vinden’(proef vooral dat woordje ‘moeiteloos’).

Begin eens met een krijtje, een schoolbord en de stelling van Pythagoras, zou ik zeggen; hou je rug recht en zorg dat de klas ‘ns een heel boek in een vreemde taal leest, in plaats van de Nederlandse samenvatting op internet; wees een kerel en dwing je zapverslaafde pupilletjes armlange rijen woorden en jaartallen uit het hoofd te leren; laat ze allemaal duizend keer ‘Ware kennis veroudert niet’ opschrijven zodra er ook maar één begint te zeuren over een kleurenprinter om z’n werkstuk uit te draaien. En houd een dik eind touw bij de hand om elke beleidsmedewerker uit de Zoetermeerse besmettingshaard van het schoolplein af te ranselen zodra die zich vertoont. Want dat je niet altijd de andere wang toe moet keren, ook dat is kennis die niet veroudert.

Sjok en auw

Bij ons thuis heeft twintig jaar lang onderin de gangkast een stel door de regering uitgereikte dozen scheepsbeschuit gestaan. Op eigen initiatief had m'n vader die verplichte noodvoorraad aangevuld met een groot, kubusvormig zwart blik vol suiker (bleek bij de verhuizing één grote klont geworden), en op de onderste plank van de linnenkast stond altijd een voorraad conserven voor minstens zes weken.

Iedere burger had ook een postbus 51-boekje over hoe te handelen als De Bom viel. De ondergang van de Westerse beschaving hing toen permanent in de lucht, als onweer achter de horizon. Iedere eerste maandag van de maand werd je door apocalyptisch geloei van sirenes herinnerd aan de futiliteit van elke poging tot Bescherming Bevolking als het menens werd. Iedereen van mijn leeftijd had ouders bij wie de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen lag, maar dat was nog niks vergeleken met de rampen die ons boven het hoofd hingen.

Mijn generatie is opgegroeid in de slagschaduw van twee supermachten die met de vinger aan de trekker tegenover elkaar stonden, en totdat Gorbatsjov aantrad is het nooit bij me opgekomen dat ik het vallen van de Berlijnse Muur nog mee zou maken. Het leek me trouwens twijfelachtig dat we het jaar 2000 zouden halen. Zelfs als alle dr. Strangeloves het hoofd koel hielden, hadden we altijd nog het Rapport van de Club van Rome. Er kwamen in 1972 deskundo's op tv die met overslaande stem betoogden dat het *point of no return* al gepasseerd was; onafwendbaar rolde uit het computermodel van het Massachusetts Institute of Technology een wereldwijde catastrofe van overbevolking, milieuvervuiling en uitputting van grondstoffen.

Naar we nu weten overdreef die Club van Rome schromelijk, maar waarschijnlijk heeft de mensheid wel degelijk een paar keer dicht bij de rand van de thermonucleaire afgrond gestaan. Toen schoof het IJzeren Gordijn open, lucht en water werden gemiddeld alleen maar schoner en de mensheid welvarender, en zo zagen wij, Koude Oorlogsveteranen, hoe de wereld ordes van grootte veiliger en beschaafder werd dan we voor mogelijk hadden gehouden. Persoonlijk geloof ik er niks van dat '11 september' en de nasleep daaraan wezenlijk iets af zullen doen.

Tot 1989 was MAD, Mutual Assured Destruction, de strategische doctrine en keek men niet op honderdduizend doden meer of minder in satelliet-staten als Vietnam, Angola of Afghanistan. Nu hebben we dus 'shock& awe', een Mickey Mouse concept waarbij de Iraki's volgens het Pentagon oh en ah gaan staan roepen bij het vuurwerk over Bagdad alvorens zich onvoorwaardelijk over te geven. In feite zie je de inwoners tijdens de bombardementen gewoon over straat lopen en boodschappen doen, zoveel vertrouwen hebben ze in de accuratesse van de volgens internationale afspraak slechts op lege paleizen en kantoren afgevuurde projectielen.

Er zijn natuurlijk altijd legitieme redenen om tegen oorlog te zijn, zelfs tegen deze, maar op een enigszins rationele afweging van toegebracht versus vermeden leed bij de slachtoffers kan de verontwaardiging van de demonstranten niet gebaseerd zijn. Terwijl over elke vermeende afzwaai van de coalitie een aparte persconferentie wordt gehouden, martelen Saddams beulen in de ontelbare kerkers van het regime onverstoord verder.

Afkeer van geweld siert een mens, tenzij die afkeer louter voortkomt uit angst, in dit geval angst voor *fall out* in de vorm van terreuraanslagen. Opdat wij rustig zullen slapen moet Saddam nog maar een paar jaartjes blijven zitten, want anders 'creeër je nog honderd Bin Ladens'. Alsof de Bin Ladens van deze wereld die rechtvaardiging nodig hebben om zich eens lekker te manifesteren. Bovendien, misschien wordt de nachtrust binnenkort wel door iets heel anders verstoord. Terwijl iedereen zich blind staart op de plaatjes van CNN uit de zandbak, sluipt in de *newsbar* daaronder mogelijk het echte massavernietigingswapen door het beeld: het SARS-virus, dat nu al bijna evenveel doden heeft geëist als Bush' sjok&auw-campagne, en de besmetting groeit exponentieel. Macabere ironie: bio-terrorisme goldt als grootste dreiging buiten het slagveld, en juist nu organiseert de natuur zelf dat, met een gloednieuw virus waartegen alleen quarantaine helpt. Komen die nooddrantsoenen in de gangkast toch nog van pas.

Vereniging tegen Vervuiling van de Publieke Opinie.

Op de spreekwoordelijke verjaardagsfeestjes struikel je er nog over: mensen die, hoewel ze zelfstandig wonen en stemrecht hebben, geloven dat een horoscoop iets over hun leven te zeggen heeft. Als nu *iets* aantoonbaar nonsens is, dan is het wel de astrologie; aan zulke mensen is dus ongeveer vijf eeuwen wetenschappelijke vooruitgang voorbijgegaan zonder een spoor na te laten. Over hoe zoiets mogelijk is valt een multidisciplinair proefschrift te schrijven, maar laten we ons voor nu beperken tot een deel van het probleem, namelijk de academische beleefheidsfrases die verhinderen dat dergelijke onzin krachtadig wordt tegengesproken. Laatst viel me dat weer eens op in een stukje dat een astronoom had geschreven voor verspreiding op middelbare scholen.

Voor de goede verstaander stond het er allemaal keurig in, de logische tegenargumenten, de wetenschappelijke feiten, de statistische onderzoekjes die ten overvloede gedaan waren. Maar de conclusies waren omzwachteld met 'het is dus wetenschappelijk niet te begrijpen hoe...' 'de wetenschap heeft geen enkele verklaring voor...'. Zulke nuances winnen misschien zeltjes op symposia, maar geven de halfzachten op verjaardagsfeestjes een ontsnappingsclausule cadeau. Want wetenschap, weet je, dat is zo'n beperkt iets, alleen maar gortdroge feitjes die geen recht doen aan ... (de rest laat ik als vingeroefening over aan de lezer).

De Nederlandse wetenschap, generaliseer ik maar even, verheft veel te weinig met gezag en overtuiging z'n stem tegen maatschappelijk invretende waandenkbeelden. In elk wetenschappelijk rapport, of het nu gaat over het opbergen van radioactief afval of een genetisch gemanipuleerde *Drosophila*, kom je tegenwoordig wat paragrafen tegen met obligaatsgeneuzel over 'aandacht voor de ethische aspecten' en 'maatschappelijk draagvlak'. Geneuzel, omdat iedereen met verstand van zaken tussen de regels door leest dat de risico's in feite verwaarloosbaar zijn. Maar dat feiten – u weet wel, van die nare, gevoelloze, objectieve gegevens – een maatschappelijke discussie soms gewoon overbodig maken, dat mag in functie niet meer hardop gezegd worden.

Individuele wetenschappers werpen soms wel hun ongezouten mening in de strijd, maar van collectieve actie vanuit bijvoorbeeld de KNAW of NWO merk je nooit wat. Voor de medische sector heb je de Vereniging tegen de Kwakzalverij, maar dat is een puur particuliere club, die daardoor tegen de bierkaai vecht. Zie bijvoorbeeld de boterzachte opstelling van de overheid ten opzichte van piskijkers en kruidenvrouwtjes: enige actie wordt pas ondernomen als er letterlijk doden zijn gevallen.

Vandaar m'n ideaalbeeld: de gezamenlijke universiteiten richten een Vereniging tegen Vervuiling van de Publieke Opinie op, een tegenpool van Greenpeace maar met vergelijkbare actiebereidheid.. Telkens wanneer zich maatschappelijke kwesties voordoen met een wetenschappelijke component, wordt een deskundig panel gevormd dat binnen een paar weken met een openbaar standpunt komt. Een actueel voorbeeldje van hoe zo'n communiqué er uit zou kunnen zien:

'Het geloof dat een staat beter af is met een door erfopvolging voorbestemd Leider is pathologisch. Dit is een, waarschijnlijk genetisch bepaald, overblijfsel uit de tijd van de oerhorde, toen vrijwel alle leden van de groep verwekt waren door het alfa-mannetje en erfopvolging evolutionaire waarde had. Dit verklaart weliswaar de erectiele opwindings die de politiek en brede lagen van de bevolking bevangt als het om de voortplanting van het koninklijk huis gaat, maar die is naar de huidige inzichten een aanfluiting van de menselijke waardigheid.

Het toekennen aan individuen van wanstaltige privileges die niet op persoonlijke verdienste zijn gebaseerd is in strijd met de democratie. De daarvoor in onder andere Nederland gekozen vorm – de constitutionele monarchie met ministeriële verantwoordelijkheid – is een schending van de vrijheid van meningsuiting en publieke kwakzalverij.

In het licht van het bovenstaande, zal geen universiteit of enig onderdeel daarvan nog prijs stellen op het predikaat 'Koninklijk', noch zullen zij voortaan bij enig officieel evenement leden van het

koninklijk huis als eregast uitnodigen. Het is een kwestie van elementaire staatkundige hygiëne dat Nederland een republiek wordt.’

Column Mare, 05-06-03

Nullen en enen

Naast veel quatsch, produceert Harry Mulisch af en toe toch een opmerking die je bijblijft. Zoals dat iedereen geestelijk doorgroeit tot een zekere leeftijd en dan stil blijft staan. Volgens hemzelf was hij, dacht ik, 17 gebleven, dé leeftijd voor alomvattende filosofische systemen. De modale Nederlandse man wordt niet ouder dan het voetballertje van 10 dat droomt dat hij ooit stadions zal doen juichen. Zelf leef ik in de niet immer even heilzame waanvoorstelling dat ik altijd een jaartje of 28 blijf. Natuurlijk dringt de harde realiteit zich soms op en wordt je wel gedwongen om toe te geven dat je nog niet half zo ver gekomen bent. Zoals iedere schooljongen ben ik namelijk nog steeds gefascineerd door geheimschriften. Een geheime boodschap als efaflbojffsffo poudjkgfsfo, omdat de codeersleutel erg voor de hand ligt. Maar hoe ingewikkeld je die sleutel ook maakt, de geheimhouding van de boodschap staat of valt met de geheimhouding van de sleutel. Dacht iedereen tot 1977. Toen presenteerde het trio Rivest, Shamir en Adleman het eerste *public key* geheimschrift. Daarvan kun je de codeersleutel gewoon publiceren, omdat de decodeersleutel heel anders is en daaruit niet valt af te leiden. Zonder dit RSA-systeem zou veel betalingsverkeer via internet praktisch onhaalbaar zijn.

Public key is als het splijten van het atoom; niemand hield het voor mogelijk totdat iemand liet zien dat het kon. Gewoonlijk is dan het hek van de dam en vinden vakbroeders een vloed aan varianten en uitbreidingen, maar op dit gebied is het maar een enkeling gelukt om een – krakkemikkig - alternatief voor RSA te bedenken.

Het vreselijke woord ‘uitdaging’ dient men zo mogelijk te vermijden, maar hier lag er toch een, besloot ik een paar jaar geleden. Bijna dagelijks schoof ik elk vrij uur met een stapel kladpapier aan m’n bureau om te gaan ‘nullen en enen’, zoals dat voor het thuisfront heette. De monomanie zal menig promovendus bekend voorkomen: je kunt met het onderwerp op het laatst lezen en schrijven op het schoolbord in je hoofd. Hermetische notities sneeuwden onze étage onder. Na talloze valse starts vond ik eindelijk een methode die werkte, en een paar weken stond ik mezelf toe rond te lopen in stille euforie. Toen demonstreerde ik het systeem aan een vriend met cum laude-hersens. Hij kraakte het met zelfgeschreven software binnen een paar dagen. Ik pakte een nieuwe doos kladpapier en kwam met een variant die immuun was voor zijn kraakmethode. Hij snuffelde wat in de vakliteratuur en schreef nieuwe software die m’n verbeterde systeem kraakte. Zo golfde – af en toe hinderlijk onderbroken door het dagelijks leven – de strijd een jaar of twee op en neer. Eén zwarte episode was er, waarin ik overtuigd raakte dat m’n arsenaal nu definitief leeg was, maar zoals dat gaat in jongensboeken vond ik toen de verbetering die alle kraakmethoden tot dan toe kon doorstaan. En het mooiste: het systeem was veel simpeler en eleganter geworden dan de gekraakte tussenvarianten. Zouden we nu werkelijk zijn toegetreden tot de onsterfelijke *public key*-club? Op dat punt houdt het jongensboek op en moet je de grotemensen-wereld in: je wilt je systeem publiceren, zodat anderen er hun beste krachten op los laten, het kraken, verbeteren of desnoods als wrak ontmaskeren. Maar in de grotemensen-wereld maken deskundigen de dienst uit, en die hebben het te druk om kennis te nemen van wat een buitenstaander inbrengt. De als eerste benaderde cryptograaf gedroeg zich als een autistische hufter die duidelijk maakte dat hij het systeem sowieso geen blik waardig zou keuren. Met de tweede was normaal e-mail verkeer mogelijk, maar enigszins welwillend meedenken bleek toch te veel gevraagd. Je kreeg de indruk dat de geestelijke leeftijd van de peer review in deze discipline op 89 ligt.

Zo gaat het helaas vaker in de wetenschap – historische voorbeelden te over - en eigenlijk steekt de journalistiek hier gunstig bij af. M’n allereerste betaalde artikel, voor *Intermediair*, is geaccepteerd door een redacteur die nog nooit van me gehoord had. Later heb ik als redacteur van het AD zelf

ook stukken geplaatst van onbekenden die ik alleen over de telefoon gesproken heb. Wat telt is de inhoud, niet het naamkaartje. Het stuk van de debutant komt naast het stuk van de dikbetaalde corifee in de krant, en bevat misschien wel het enige echte nieuws van die dag.

Column Mare, 05-09-02

Karwieërwe

“Jongelui, aan mij de schone taak om jullie, eerstejaars, vanaf deze kansel in de Kerk der Rede enige wereldwijsheid bij te brengen. De afgelopen weken is jullie ongetwijfeld al veel verteld over de universiteit en de studie die je gaat doen, maar ik wil het alvast hebben over wat daarna komt, de levensfase die in het plaatselijke dialect wel wordt aangeduid als de karwieërwe.

Ik richt me nu niet zozeer tot diegenen onder jullie die een echt vak gaan leren, want als moleculair bioloog, vaste stof fysicus of sinoloog wordt je hoogstens een anonieme zwoeger in het ketelruim van het bedrijfsleven. Dan ben je beter af als je aan de universiteit blijft. Hier neem ik echter de gelegenheid te baat diegenen een hart onder de riem te steken die na hun studie gáán voor een topbaan bij een multinational.

Als aankomend jurist, econoom, bestuurs- of bedrijfskundige en overige bachelors op weg naar een master in de hogere managementkunde lezen jullie natuurlijk al Intermediair of een vergelijkbaar periodiek, waarin breed wordt uitgemeten welk een intellectuele topsport zo'n baan is, en dat tachtig uur in de week, minstens.

Allicht begint dan al na de eerste colleges de twijfel te knagen. Want ga maar na: je hebt al grote moeite om tijdens het vierde college-uur wakker te blijven, of om meer dan drie kwartier per dag zelf te studeren. Je nieuwe studieboeken vind je saai, te dik en bovendien in de verkeerde taal geschreven. Ooit zul je een bijvak moeten doen waarin, als het monster in een goedkope horrorfilm, de wiskunde weer opduikt waarvan je op school nachtmerries kreeg. En dat is nog maar een opstapje naar het echte werk, zou je kunnen denken, dus kan het alleen maar moeilijker worden. Ben ik bij m'n afstuderen wel echt die natte droom van elke headhunter, zo'n *global high-flyer* die binnen vijftien jaar doorstoot naar optiepakket en directiekamer?

Jongelui, wanhoopt niet, want talent en hard werken zoals die aan een universiteit gedefinieerd zijn hebben niets te maken met potentieel in het bedrijfsleven. Laat ik dit illustreren met een perstripje waar ik onlangs per ongeluk aan meedeed, naar het Europese hoofdkwartier van een multinational met een jaaromzet van 16 miljard dollar. Ze zijn groot geworden met die gele notitiebriefjes, maar produceren nog allerlei ander kleefspul en wilden een nieuwe hobby-lijm introduceren. Voor dit media-spektakel waren maar liefst de ster-verslaggever van het Vakblad Kantoormeubilair alsmede de senior-onderzoeksjournaliste van het Archiefkast-magazine uitgerukt.

Voorafgaand aan de lab-demonstratie werden we tot de lunch in een vergaderzaaltje gebriefd over de matrix-structuur en de marketing-mix van het bedrijf. Gekleed in een slordige 10.000 euro aan maatpakken zaten daar achter de tafel - exact onthouden heb ik het niet, mede omdat die pakken en hoofden zo op elkaar leken - de *assistent managing director Europe*, de *managing director Germany*, de *deputy chief operations Western hemisphere* en ga zo maar door, zeven man sterk, een hele ochtend te wachten op hun beurt om ons een paar organogrammen met prietpraat te presenteren. Hetzelfde *dreamteam* was present bij de receptie van 4 tot 6, evenals de avond daarvoor bij het diner dat tot tegen middernacht duurde. Kijk, zo komt ook iemand als jij moeiteloos aan tachtig uur in de week.

En je wiskunde-fobie, maak je ook daarover geen zorgen. Hoogtepunt van de briefing was een nieuwe, door de kersverse CEO ingevoerde bedrijfsfilosofie, *six sigma* geheten. Die Griekse letter σ komt uit de statistiek en betekent zoiets als 'de gemiddelde afwijking van het gemiddelde'. Volgens de nieuwe CEO moest het bedrijf in alle opzichten (winst per aandeel, innovatief vermogen, *you name it*) '6 keer σ ' in gunstige zin gaan afwijken van wat bedrijven gemiddeld presteren.

Voorzover aan zo'n slogan een zinnige betekenis te geven valt, zou die moeten luiden: 'Het toeval dwingen om je louter hoofdprijzen in de loterij te laten winnen.' Geheel in die geest voorspel ik

jullie allemaal, zonder uitzondering, een glanzende carrière in het geglobaliseerde bedrijfsleven.”

Column Mare, 05-12-00

BSE-scribenten

Als een leger dat pas tijdens de mobilisatie haar slapende eenheden op organieke sterkte brengt, ontplooidde de 5-persoons Mare-redactie vorige week een heuse ‘hoofdredactie’ om een plagiaat-crisis in eigen huis in te dammen. Blijkbaar had een van de redacteurs uitvoerig, maar met weglating van nogal wat aanhalingstekens, geciteerd uit een oud artikel van iemand anders.

Drie weken daarvoor was een gewone redacteur nog mans genoeg om korte metten te maken met een student die in het politicologenbladje een hoofdredactioneel commentaar uit een dagblad had overgeschreven. Het arme joch wierp zich prompt middels een ingezonden brief in het stof en verkeert nu in de waan dat hij een levenslang journalistiek *Berufsverbot* heeft.

Het lijkt de BSE-crisis wel: denk je met kordaat optreden het sluipende kwaad buiten de poort te houden, blijkt het toch tot in de eigen gelederen doorgedrongen. Het spook van Diekstra waart rusteloos rond op deze universiteit - en dat terwijl hijzelf al weer helemaal cognito door de stad fietst.

Het ontmaskeren van een plagiaris is een van de weinige legale vormen van eigenrichting en een al even schaarse bron van geaccepteerd openbaar leedvermaak. In aanmerking genomen hoe makkelijk het is om je tegen die beschuldiging in te dekken, is het onbegrijpelijk dat er nog steeds scribenten betraapt worden.

Niemand kan je namelijk wat maken als je onderwerpen, ideeën, stijlmiddelen en alle feitelijke informatie aan een ander medium ontleent. Zonder dat zou het akelig stil worden op redactievergaderingen. Je mag dus best zonder bronvermelding beweren dat de aarde om de zon draait of dat het DNA-molecuul de vorm heeft van een dubbele helix, mits je dat niet in exact dezelfde bewoordingen doet als respectievelijk de heren Copernicus en Watson.

Zeker sinds internet gemeengoed is, ligt perfect op maat gesneden informatie in sommige gevallen zó voor het grijpen dat het bijna beschamend is. Geen gespit in archief of naslagwerk meer, geen telefonades van het kastje naar de muur, geen tijdverslindend interview: je tikt drie a vier zoektermen in en voilà: bovenaan de hitlijst prijkt een website waarop al je werk al door iemand anders is gedaan, vrij ter overname aangeboden.

Maar vreemd genoeg gaat plagiaat vooral over het meest triviale deel van het schrijven, waar zelfs de spellingchecker van de computer af en toe iets zinnigs over zegt. Voor mensen die zo argeloos, of zo dom of zo lui zijn, danwel in tijdnood zitten met hun scriptie, zou een www.parafrator.nl moeten bestaan, een vertaalmachine Nederlands-Nederlands die alinea's verwisselt, synoniemen invult, zinsconstructies ombouwt en at random tussen lijdende en actieve vorm overschakelt. Dat half-fabriekaat zal je net als bij de bestaande vertaalmachines handmatig nog wat bij moeten vijlen, maar dat is in een vloek en een zucht gebeurd.

Veel populair-wetenschappelijke boeken uit de ‘harde’ bèta-sector lijken trouwens al volgens dit procédé gefabriceerd. De ‘top-auteurs’ in dit genre, zoals Davies, Barrow en Paulos leveren met deprimerende regelmaat boeken af met een alsmaar oplopend gehalte aan gerecyclede kost.

Iedereen vertelt dezelfde anecdotes, komt met dezelfde citaten (‘God dobbelt niet!’), put uit dezelfde canon van ‘verrassende’ breinbrekers (‘hoe groot is de kans dat van 26 mensen er 2 op dezelfde dag jarig zijn?’ Staat dit jaar zelfs weer in de Nationale Wetenschapsquiz). De BSE-crisis heeft in dit genre waarschijnlijk al het punt bereikt, waar de auteurs zelf niet meer kunnen onderscheiden of ze hun eigen oeuvre of dat van een collega aan het herkauwen zijn. Maar zo lang je niet dusdanig bewustzijnsvernauwd raakt dat je een heel boek 1 op 1 van een vakbroeder copieert, zul je de recensenten er niet over horen. Die schrijven namelijk zelf ook van die boekjes.

Een Nederlandse [www.parafrator](http://www.parafrator.nl) is hier bij nader inzien overbodig: die boeken worden namelijk bijna allemaal geschreven door Engelstalige auteurs, waarna een Vlaamse dyslecticus er wel voor zorgt dat de vertaling nergens op lijkt.

Column Mare, 06-03-03

Do you know '*kut-Marokkanen*'?

Dear foreign student,

recently it was decided that every non-European foreigner who wants to stay here must take an *inburgeringscursus* ('co-civilisation course'), to get familiar with the Dutch *normen en waarden* (moral values). As a student, you are exempt from this obligation, I suppose because the authorities consider it unlikely that you will start a *jihad* after scoring a few bad marks.

Still, it is your intellectual duty to get to know Dutch society while you're here. Language is a problem, of course, which is why this newspaper started an English page a couple of weeks ago. I'll be the last to oppose such a laudable initiative, but you won't get a real feel for what is going on if you never venture outside this information ghetto (the dikes, the bikes, the wooden shoes, you could have read all that in the Tourist Office leaflets).

Last year for a while, I commuted to the University of Amsterdam with a Spanish post doc. While driving, inevitably, politics came up, and I'm afraid I lectured her for a full week on the absurdities of Dutch government with a rage that must have shocked her. I myself had never realised I'd become such a redneck.

The gist of my ravings was, that our cosy *poldermodel*, purported to have created in Holland a paradise of tolerance and well-being, is decaying into its opposite. To elaborate on one example, I'll introduce you to an expression that has recently become very popular, but which they won't teach you in any *inburgeringscursus*, '*kut-Marokkanen*'.

It is highly offensive, like 'niggers' in the U.S., reserved for an ever more virulent minority of youngsters of North African descent that demonstrate the horror vacui of their existence by loitering in the streets while contemplating their next petty crime or act of wanton violence. There are a few hundred of them in each major Dutch city, the police know their names, know where they live, know most of the crimes they have committed and where they usually go to commit them - yet rarely one of them is put behind bars for more than a few days. One of the reasons is that the police steer clear of them 'to avoid unnecessary escalation' despite the fact that they are quite able to escalate all by themselves, as countless shop owners, bus drivers and innocent passers-by can (but often don't dare) testify.

I was once a witness when such a group, out of stupid hate and boredom, attacked and stabbed a neighbour of the Kijkhuis, the Leiden art house where I worked at the time. By sheer luck the man didn't die, but except for the guy who actually knifed him, everyone - all of them 'acquaintances of the police' as the polder-euphemism goes - was out of jail and back in front of the cinema, bragging about what they had done, in five days. I suggest you ask your professor of law or sociology to explain to you how this is possible, because then you will understand more about Dutch society than I do.

Sure, there are many countries where government is more corrupt and life more dangerous. This is beside the point, though it is frequently made by the proverbial intellectual who has not been mugged yet. The point is that the performance of Dutch government in every field where tough action is required has been dismal, whether it be crime, holding the incompetent accountable, rampant fraud or taking the blame for the Sebreneica-massacre.

When the going gets tough, Dutch government hides behind its desk and looks the other way. The *poldermodel* spawns political sissies and bureaucratic cowards, while breeding racism and intolerance among the population. To conclude this unauthorised *inburgeringscursus*: driving over the A44 to Amsterdam, soon you'll be able to see our famous *bollenvelden* with millions of red and yellow tulips, and the occasional traditional windmill with which we used to keep our equally famous *polders* nice and dry.

Kop: Puur hypothetische insinuaties

De nieuwe rector, Douwe Breimer, pleitte bij zijn aantreden in Mare voor onderzoekersloopbanen die 'meer gerelateerd zijn aan je prestaties dan nu het geval is'. Hij durfde zelfs aan te roeren dat 'de academische vrijheid soms misbruikt wordt'. De reactie van mijn voordeurder op deze plek, Ilja Pfeijffer, was weer geheel volgens Pavlov: Breimer wil de levensadem van de ware wetenschap afsnijden. Onderzoek is zo iets heiligs, dat elke poging om uit te vinden of de geachte onderzoeker afgelopen jaar wel iets uitgevoerd heeft taboe moet zijn.

Nu is een universiteit van alles en nog wat, maar deels is het ook een reservaat voor mensen wier loopbaan in de echte wereld de eerste afslag naar de kaartenbak 'onbemiddelbaar' had genomen. Dat betreft dan nog de gevallen die te goeder trouw incapabel zijn; laten we over de calculerende luiwammes en de chronische bijklussers-in-de-baas-z'n-tijd maar helemaal zwijgen.

Tot zo ver de puur hypothetische situatie, die uiteraard totaal niets te maken heeft met de vermaarde retor Pfeijffer en daar geen enkel raakpunt mee vertoont. Letterlijk op die manier schreef hij dat twee weken geleden zelf op, toen hij Breimer's roep om wat meer prestatiebeloning absoluut *niet* in verband wilde brengen met de dictatuur, de Culturele Revolutie en kadaverdiscipline. Als we hem op z'n woord geloven, wat moet je dan met zulke gratuite insinuaties?

Getamboereer op de absolute vrijheid van onderzoek voorziet natuurlijk vooral in een behoefte als het concept 'onderzoek' sowieso problematisch is. Dit concept veronderstelt namelijk dat je met enige regelmaat nieuwe gegevens binnenkrijgt die je dichter bij het antwoord op je onderzoeksvraag brengen. De data van het Humaan Genoom Project veranderen onze kijk op de mens, boringen in Yucatan vertellen ons waardoor de dinosaurussen uitstierven, een nieuwe deeltjesversneller betrapt hopelijk ten langen leste het Higgs-boson.

Maar wat zijn de nieuwe, onverwachte data in disciplines die in essentie bestaan uit het herkauwen van al eeuwen bekende teksten? Het Leids theologisch onderzoek wordt, als ik me goed herinner, in visitatierapporten 'van hoog niveau' bevonden. Wat moet je je daar bij voorstellen, aangezien van gene zijde nooit iets vernomen wordt? De kwaliteit van de geproduceerde Godsbewijzen? De nieuwste berekening van het aantal engelen dat op de punt van een naald danst?

Het enige wat de theologie in de afgelopen eeuw had kunnen en moeten ontdekken (maar dat is door anderen gedaan), is dat God niet bestaat, subsidiair onkenbaar is, subsidiair zich in ieder geval geen ene moer van ons aantrekt. Van de theologie resteert derhalve slechts de godsdienstgeschiedenis, die met een piepkleine leerstoel binnen de vakgroep Geschiedenis voldoende bediend zou zijn. Maar nog altijd pronkt aan deze universiteit een Faculteit der Godegeleerdheid, organiek gelijkwaardig aan Geneeskunde en Natuurwetenschappen.

Van Jezus horen we verder nooit meer wat, dat staat wel vast. Classici hebben tenminste nog het voordeel dat ze meer dan één boek mogen navertellen. Even serieus: natuurlijk is het waardevol dat 'dode' talen nog gelezen kunnen worden, dat zulk cultuurgoed toegankelijk blijft en er eigentijdse vertalingen blijven verschijnen. Maar dat valt strict genomen allemaal onder het kopje 'onderwijs'. Maar onderzoek? Wellicht duiken er nog eens wat originele snippers Aristoteles of Archimedes op waar classici zich op kunnen storten als biologen op de Mars-meteoriet, maar voorlopig moeten ze met z'n allen nog de *peer review* in met het laatste commentaar op het commentaar op het commentaar op wat een in modern perspectief zo goed als totaal onwetende Griek of Romein in 500 voor Christus van de wereld dacht.

Het objectief aantonen dat hier enige wetenschappelijke prestatie geleverd is lijkt me inderdaad een heksentoer. En maximale academische vrijheid is bij uitstek voor heksentoeeren een vereiste.

De pathetische ontsparingen rond Wim T.

‘En eh, ja, wat eh, wat is dat eigenlijk, dat eh dat, ga-chaostheorie, ja, za’k maar zeggen? Ik bedoel, eh ingewikkeld, heel ingewikkeld allemaal, dus daar komen we nu natuurlijk allemaal niet aan toe, want de tijd – ik zou het graag doen hoor, maar eh chaostheorie dus, wat is dat nu eigenlijk?’

Sinds Philip Freriks het journaal leest weten we dat enigszins uit je woorden kunnen komen bij de publieke omroep geen vereiste meer is. Wim T. Schippers, echter, die bovenstaande volzinnen bijdroeg aan de jongste aflevering van de populair-wetenschappelijke praatshow Flogiston, is een nog ernstiger geval. Schippers kán namelijk normaal praten, maar doet dat als hij op tv komt expres niet. De voormalige beeldbuis-dadaïst behoort tegenwoordig tot de *inner circle* van de Nederlandse wetenschapscommunicatie. Je ziet hem stevast opduiken op NWO-recepties, bij Eureka-prijsuitreikingen, op symposia waar zorgelijk gedebatteerd wordt over de toekomst van de Nederlandse wetenschap. Om elk misverstand uit te sluiten: Wim T. gooit daar geen taarten naar de hoogwaardigheidsbekleders, maar drinkt voorbeeldig aangepast een glaasje met hen mee.

De kiem van Wim T.’s carrière als wetenschapspresentator ligt zoals bekend in de Wetenschapsquiz. Dat hij nooit iemand uit laat praten en totaal niet geïnteresseerd blijkt in wat een ander zegt is dan al op het randje, maar één keer per jaar kan dat. Wetenschappers worden daar ook niet uitgenodigd om over hun vak te vertellen, maar om een quiz te spelen. Bovendien kan elke kijker van tevoren weten waar het over gaat, omdat de vragen al zijn gepubliceerd.

Laat ons direct tot de kern komen: het overzetten van die Sjef van Oekelse aanpak naar een wekelijks praatprogramma als Flogiston is een pathetische vergissing in de categorie beat-mis, elektrisch natscheren en het vrouwencondoom. Stel je nou toch eens een cultureel praatprogramma à la Zee- of Groenteman voor, waarin de presentator z’n gasten nooit langer dan vijftienhalve seconde aan het woord laat, voortdurend in de rommel op tafel zit te wroeten of wegloopt voor een melige solo-act, die over de gepresenteerde boeken slechts weet op te merken dat hij ‘die natuurlijk niet begrijpt’ is en dat ‘we daar nu niet op in kunnen gaan’, die van de auteurs verlangt dat ze hun oeuvre in veertig woorden navertellen terwijl ze na twintig woorden worden overstemd door invallende live-muziek – welke zichzelf respecterende auteur zou na twee afleveringen nog zo gek zijn om daar op te draven?

Flogiston heeft ook wel eens een Belg aan tafel, en aangezien Belgische wetenschappers nog niet allemaal murw gebeukt zijn door de ideologie van het platte maaiveld, kun je in hun ogen nog authentieke verbijstering waarnemen: verbijstering over die stuitende demonstratie van onbeleefdheid, desinteresse en afgedwongen oppervlakkigheid die alleen in Nederland door kan gaan voor leuk ironisch anti-autoritair gebracht infotainment.

Nu zou je in het kader van de pluriforme vrije meningsuiting nog kunnen denken: *shit happens, so what?* Die lijsttrekkers in de pauze van de Soundmixshow waren ook geen fraai gezicht, maar er is verder nog politiek zat op de buis. Voor wetenschap geldt dat echter niet: documentaires op dat terrein gaan hoogstens nog over ziektes en milieu-vervuiling, en met het sneuvelen van Noorderlicht is er geen enkel volwassen wetenschapsprogramma meer over. De treurige realiteit is dat Flogiston in het huidige Hilversumse klimaat het hoogst haalbare op wetenschapsgebied is, en hoe desperaat ze bij NWO zijn blijkt wel uit het feit dat die flink wat geld in dat programma pompen. Het is zelfs de vraag of Flogiston zonder die sponsoring zou bestaan, en moet je eens zien wat de Nederlandse wetenschap daar voor terug krijgt. Als je als wetenschapper maar met je kop op de buis komt dan doe je aan promotie, is de fatale misvatting daarachter. Net als de partijbaronnen van de PvdA die ziende blind op een halvering van hun achterban afstevenden, zwemmen de kopstukken van de wetenschapspopularisatie achter een fossiel uit de zestiger jaren de fuik van de *fun* in.

(naschrift: het was niet juist dat NWO meebetaalde aan Flogiston, zij waren (en zijn) alleen sponsors van de Wetenschapsquiz.)

Gevraagd: academici D30

In dit land is al twee jaar lang een medische operatie aan de gang waaraan het welbekende sprookje over de nieuwe kleren van de keizer niet kan tippen. Volksgezondheid doet er aan mee, het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG) doet mee, mooier nog: u mag zelf ook meedoen. Twee weken geleden publiceerde het CBG namelijk een advertentie waarin het vraagt om 'Academici die affiniteit hebben met de registratie van homeopathische en kruidengeneesmiddelen'. Die registratie was in december weer in het nieuws omdat de fabrikanten opnieuw uitstel eisten. Ongeregistreerde homeopathische 'geneesmiddelen' mogen vanaf 1 januari 2002 namelijk niet meer verkocht worden en het leeuwendeel is nog steeds niet binnenboord. Begin 1999, toen minister Borst met haar plan voor 'kwaliteitscontrole' kwam leverde dat verheugde reacties op, niet het minst bij 'bona fide' fabrikanten: eindelijk deed de overheid eens wat aan het gebeunhaas in de sector. Het geklaag nu, na bijna drie jaar voorbereidingstijd, wekt de indruk dat het CBG de lat toch wel erg hoog legt. Trek echter niet te snel uw conclusie, maar lees eerst verder: u dient namelijk niet slechts 'affiniteit' met de sector te hebben, maar ook te kunnen 'omgaan met het spanningsveld tussen enerzijds de specifieke eigenschappen van homeopathische en fytotherapeutische producten en anderzijds de farmaceutisch-wetenschappelijke wijze van beoordeling welke het College hanteert.' Wat dat betekent, heb ik destijds nagevraagd bij degene die ook over uw sollicitatie zal beslissen, het hoofd van de afdeling Homeopathica van het CBG. Deze gaf toe dat de registratie een louter papieren zaak is, gebaseerd op zelf-rapportage. Aan die 'kwaliteitscontrole' komt dus geen visite of test te pas. Chemische of biologische tests zijn sowieso zinloos aangezien de veronderstelde werkzame stoffen niet meer in meetbare concentraties in het middel voorkomen. De overheid laat dus wijselijk na om enige honderden 'verschillende' soorten gedestilleerd water te analyseren, maar neemt genoeg met een beschrijving hoe de fabrikant z'n 'oertinctuur' heeft verdund totdat die niet meer aan te tonen is (in feite is vaak geen enkel molecuul van de tinctuur nog in het middel aanwezig). Het Hoofd beaamde desgevraagd dat een fabrikant die weet hoe hij de papierwinkel moet afhandelen, voor z'n oertinctuur net zo makkelijk paardenmest of lekwater uit de reactor van Tsjernobyl kan gebruiken als bloemblaadjes; er is toch niemand die achteraf het verschil kan aantonen. Zelfs als je gelooft dat homeopathie op magische, niet aan de materie gebonden manier geneest maakt dat de procedure tamelijk zinloos. Kwaliteitscontrole, ook voor de homeosympathen, zou zich dan moeten concentreren op de klinische werking: doet het iets met de patiënt, en zo ja, wat? Dit nu speelt geen enkele rol. De producent wordt niet gevraagd naar bewijs, hoe anecdotisch of voorlopig ook, dat het 'geneesmiddel' doet wat het in de huis-aan-huis blaadjes belooft. Dit is zo in strijd met het gezond verstand, dat werkelijk iedere leek die ik over dit onderwerp spreek, blijkt te geloven dat 'registratie' van een homeopatisch middel 'bewijs van werkzaamheid' inhoudt. Academici die zich in een dergelijk 'spanningsveld' als een vis in het water voelen, hoeven voor hun toekomst voorwaar niet te vrezen. Uit de advertentie leren we namelijk ook: 'Door de zich verder ontwikkelende Europese regelgeving is het veld voor deze productgroepen volop in beweging.' Dat klinkt me als Celestijnse muziek in de oren. Ik wil namelijk al jaren het slaapmiddel Koffie D 30 op de markt brengen. Oertinctuur van gegarandeerde zuiverheid en kwaliteit – Max Havelaar! - is alom beschikbaar, en als je die 30 maal tienvoudig verdund met water en tussendoor krachtig schudt, verkeert het opwekkend effect van de koffieboon conform het simila-principe in z'n tegendeel. Registratie van Koffie D 30 leek dus slechts een formaliteit, maar wat denkt u dat dat Hoofd Homeopathica tegen me zegt: 'Een aanvraag voor een compleet nieuw middel? Dat zijn we nog nooit tegengekomen. Ik weet niet of zoiets in aanmerking komt voor goedkeuring.' Dankzij Europa krijg ik vast een nieuwe kans.

Column Mare, 09-10-00

Sporno-shotjes

Een evenement dat Leiden, ondanks de goldrush van ‘onze jongens en meisjes in Sydney’ goddank bespaard gebleven is, is de publieke huldiging. In een toch barbaars land als China doen ze dat alleen ter dood veroordeelde misdadigers aan: mensen met kaalgeschoren hoofd in een open vrachtauto door de stad rijden en in een megafoon schreeuwen wat ze gedaan hebben.

Toen ik nog dacht dat je alles een keer gedaan moest hebben in je leven, ben ik eens naar een huldiging van Ajax geweest. Mensenmassa’s zijn überhaupt angstaanjagend en potentieel levensgevaarlijk, maar daar stond tot overmaat van ramp de reïncarnatie van Mussolini op het praal balkon. Louis van Gaal, want die bedoel ik natuurlijk, trachtte met een nog maar net als menselijk te herkennen gebrul in een microfoon de manisch verdwaasden op het plein nog verder op te hitsen. En natuurlijk, als het traangas na de rellen is opgetrokken, beweer je dat ‘altijd een kleine minderheid het verpest voor de rest’.

Elke niet-Joegoslavische politicus zou zich met zo’n schuimbekkend openbaar optreden tot een outcast maken, maar in de sport heet dat ‘er helemaal voor gaan’. De media lusten daar wel pap van, zoals onder veel te veel meer ook de beelden uit Sydney weer duidelijk maakten.

De meeste zwemmers en hun coaches waren gelukkig toonbeelden van beschaving, maar daar stonden de mensonterende tafereelen bij het judo tegenover.

Blijkbaar is het daar voorschrift van de sponsor dat de winnaar na de laatste seconde elektrocutie simuleert, want dat levert betere sporno-shotjes op dan al dat gepluk en getrek op de mat. En dan die moddervette coaches in slobberende trainingspakken, die de hele wedstrijd lang vanaf een klapstoeltje naar hun ‘pupil’ (het woord alleen al) zitten te gillen... Die pupil is de beste van z’n land, heeft een leven lang naar dit toernooi toe getraind en kan dan nog geen vijf minuten op eigen benen staan: zó goed voor je karakter, sport!

Sportjournalisten die een keer uitgepraat zijn over die ene bal op de paal willen nog wel eens een ‘kritisch’ achtergrondartikel afscheiden waarin de invloed van het grote geld, de technologie, de doping, kortom de wetenschap op de sport besproken wordt.

(hier ontbreekt een stukje, sorry).

En Kraaijenhof noemt zichzelf tegenwoordig *performance consultant*. Misschien kan hij een gratis proefles geven aan Herbert Dijkstra, fiets-commentator van Studio Sport en oud-wielrenner. Die denkt, zo bleek tijdens de tijdrit in Sydney, dat een fiets met dichte wielen ‘wegens de middelpuntvliedende kracht’ harder rijdt dan een fiets met spaakwielen.

Column Mare, 10-05-01

Dodenherdenking

Afgelopen vrijdag reed ik van de plek waar ik m’n werktijd doorbreng terug naar Leiden, en merkte op dat aan diverse huizen de vlag halfstok hing. Weinig snugger dacht ik tot aan het 8-uur journaal dat er wel een hoogbejaard lid van het koninklijk huis overleden zou zijn, maar het was natuurlijk 4 mei.

Op de Dam speelde zich het vertrouwde ritueel af, al lijkt de posthume marktsegmentatie ieder jaar toe te nemen. Vrouwen van Sobibor, marine-personeel in de Oost, zigeuners artikel 41, allemaal hebben ze tegenwoordig een eigen leedmarketingclub met kranslegrecht. Zouden de gevallen dat

met z'n allen gewild hebben, verzuimd in het dodenrijk?

Vroeger had je, als ik me goed herinner, Allerzielen, een katholieke feestdag waarop voor het zieleheil van alle (gedoopte?) overledenen gebeden werd. Mutatis mutandis een waardevolle instelling, want zelfs dierbare en beroemde doden worden zonder dat akelig snel vergeten. Zie bijvoorbeeld Piet Vroom, misschien wel tien jaar lang Nederlands bekendste en in meerdere opzichten best verkopende wetenschapper. Pas een paar jaar geleden stapte hij uit het leven, maar wie heeft het ooit nog over hem, of weet nog waar hij zich altijd zo druk over maakte? En dat is dan nog iemand die ruimschoots op tv en in druk geweest is.

Op het geseclariseerde Allerzielen zou eenieder proberen om zich de bijna anonieme leeftijdsgenoten te herinneren die al jong vielen op het slagveld van het dagelijks leven. De kennissenkring niet al te nauw nemend, kom ik momenteel op één aids-dode, drie verkeersslachtoffers en een stuk of vijf zelfmoorden. Althans voorzover bekend, want hoe gaat dat: je komt na een decennium weer eens een vriend van vroeger tegen, duikt in een schoendoos met foto's uit de studententijd en dan is het van

godjaveetjenogwelvantoenenisdienuookalprofessorenweergescheiden? In de achtergrond van die foto's houdt zich een extreem schuchtere, magere jongen met lang blond haar schuil. 'Wat is er eigenlijk van hem terecht gekomen?' 'Jan? Oh, die heeft zich al jaren geleden voor de trein gegooid.' Dan val je even stil. Vaag herinner je je nog een achterpaginastukje in Mare, waarin hij werd opgevoerd als halve zool die een flirt met Baghwan begonnen was.

Wie zou er nu nog af en toe aan hem denken, er van uit gaand dat z'n moeder ook al dood is? Zij die jong 'er uit stappen' worden in hun kennissenkring niet zozeer betreurd, als wel veroordeeld als egoïstische spelbrekers - 'hoe kón hij ons dat aandoen!' - die uit de conversatie dienen geschrapt als Trotski uit de Sovjet-geschiedenis.

Zoals ook Wim, een oppervlakkig bekeken heel gewone jongen die vaak meedeed met voetballen op zondagmiddag. Wel wat prikkelbaar de laatste tijd. Op dat laatste partijtje voor het zomerreces zelfs ruzie mee gehad over een vermeende overtreding, en dan hoor je na de vakantie dat ie van een flat gesprongen is. Niet dat je je verbeeldt dat dit oorzaak en gevolg is, of de bekende laatste druppel, maar een prettige herinnering aan deze voor sommigen zo onherbergzame wereld was je dus evenmin.

Op die leeftijd ben je nooit 'klaar met leven', maar er bij vlagen ontzettend kwaad op, dus de pil van Drion was aan hen vast niet besteed geweest. Hoewel, aan Thijs misschien? Die liep nogal demonstratief gebukt onder het bestaan en slikte een overdosis slaappillen in een druk studentenhuis op de Vliet, dus denk ik nog steeds dat hij liever tijdig gevonden was. Nee, ook voor hem geen pil van Drion.

Tien, vijftien jaar later zijn hun graven mogelijk al geruimd, de meeste atomen waaruit hun lichaam bestond zijn weer opgenomen in de grote kringloop, en zitten deels al weer in ons. En ook de houdbaarheid van herinneringen blijkt maar zeer beperkt.

Column Mare, 10-10-01

Scenario

Nu, een klein jaar na de eerste Amerikaans/Britse aanvallen op Afghanistan, is wel duidelijk dat Bush' *war on terrorism* op een totale mislukking is uitgelopen. Eén lichtpuntje, voor de Leidse universiteit althans, werd onlangs wel zichtbaar. Omdat Nederland niet kon volstaan met morele steun maar concrete hulp wilde bieden, heeft het ministerie van Buitenlandse Zaken enige miljoenen in het Crisis Onderzoek Team gepompt, zodat dit als *Crisis Investigation Agency* alliantie-breed kon gaan opereren. 'Nederlands unieke expertise in het evalueren van bestuurlijk falen mocht binnen de coalitie niet langer onbenut blijven', aldus een BuZa-woordvoerder.

Want dat er van alles mis is gegaan is nu wel duidelijk. Deze krant is in het bezit van de *draft* van een *executive summary* van het CIA-rapport, die naar verluidt al in de *corridors of power* circuleert

en er niet om liegt. Enige fragmenten hieruit:

‘Uit een kosten-baten analyse van de eerste aanvalswaak is gebleken dat ‘nog nooit met zó veel zó dure spullen is geschoten op zó iets armoedigs’: anderhalf miljard dollar aan kruisraketten en slimme bommen is ingezet om enkele geheel verlaten tentenkampen en hopeloos verouderde radarinstallaties ter waarde van enige duizenden dollars te vernietigen.’

‘Buitengewoon ongelukkig verliepen de humanitaire droppings. Het in het wilde weg uit vliegtuigen naar beneden gooien van eten was in Arabische ogen sowieso geen chic gebaar, maar dat twee biddende geitenhoeders live op CNN werden getroffen door een pallet met potten pindakaas deed voor veel moslims de deur dicht.’

‘Het Pentagon heeft maandenlang volgehouden in Afghanistan op jacht te zijn naar Osama bin Laden, terwijl deze al voor het begin van de bombardementen in Bagdad zat. Daar heeft hij in een bordkartonnen grot van Alladin z’n video-toespraken opgenomen, direct daarna z’n baard afgeschoren, een pak aangetrokken, een van z’n valse paspoorten op zak gestoken en op weg naar z’n Filippijnse landgoed in de bussiness-class van Gulf Air de toespraak van Bush bekeken. Wij weten dit omdat hij tussen 8 en 14 oktober vanuit het Hilton in Manilla 34 keer mobiel gebeld heeft met z’n moeder in Syrië en z’n broer in Harvard. Het CIA zoekt nog uit hoe deze informatie wekenlang op het bureau van de onderstaatssecretaris voor accijnzen & bijzondere heffingen heeft kunnen blijven steken.’

‘Ook wat betreft de overige leden van het Al-Qaeda netwerk valt de alliantie niet vrij te pleiten van majeure naïeviteit. Minstens de helft van de leden heeft zich gevoegd in de vluchtelingenstromen die in kampen aan de grens werden opgevangen. Daar deelden zij al snel de lakens uit door zwarthandel in massaal achterovergedrukte Westerse hulpgoederen en het terroriseren van het zelfdenkende deel der Afghanen. Waarom Westerse hulporganisaties in de kampen al die tijd niets ondernamen tegen de haatpropaganda en het openlijk recruterende van nieuwe kamikaze-piloten valt buiten ons mandaat. Wel concludeert het CIA dat zo enige honderden miljoenen euro’s zijn weggelekt naar Al-Qaeda, zodat het netwerk er nu beter voor staat dan ooit.’

‘Het CIA heeft specialistisch juridisch advies ingewonnen bij het Internationaal Strafhof en acht een verzoek om uitwijzing van bin Laden door de Filippijnen voorshands niet opportuun. Zulks schiept namelijk een precedent dat de trouwe bondgenoot Saoedië-Arabië in ernstige verlegenheid moet brengen. Immers, naar de maatstaven van het internationale recht moet dat land dan Idi Amin uitleveren, die sinds meer dan twintig jaar in Jeddah zorgeloos geniet van zijn bijeengestolen fortuin, terwijl die volgens alle objectieve maatstaven een nog grotere psychopaat en massamoordenaar is dan Osama bin Laden. Behalve dan dat Amin alleen Afrikaanse slachtoffers gemaakt heeft. Dat bin Laden hier zelf op gewezen heeft in een speciale aflevering-op-locatie van de Jerry Springer-show staat hier los van. Wel ligt het volgens het CIA in de rede, dat dit onbezonnen optreden krasjes in het draagvlak voor zijn politieke programma heeft gemaakt in de islamitische wereld.’

Column Mare, 10-10-02

Doe de zelftest

Paranormale verschijnselen (Extra Sensory Perception of ESP in het Engels) hebben nog steeds geen erkenning gekregen van het wetenschappelijk establishment omdat ze zo ongrijpbaar zijn. Dezelfde persoon in gelijksoortige omstandigheden vertoont soms wel, dan weer niet het vermogen om iemands gedachten te lezen of gebeurtenissen in de toekomst te voorspellen, omdat het is iets heel persoonlijks en emotioneels betreft. Maar aan deze onbevredigende situatie is ten langen leste een einde gekomen: er is nu een website waar iedereen zichzelf kan testen op paranormale begaafdheid – objectief controleerbaar, reproduceerbaar, wetenschappelijk verantwoord, en wat blijkt: 98 procent van de mensen is zo telepathisch dat ze onbewust hun gedachten overbrengen op een internet-server. Sterker nog, ze kunnen het niet eens laten, al zouden ze het willen.

Verstokte scepticus, staak *nu* je lectuur, ga naar <http://sprott.physics.wisc.edu/pickover/esp.html> en

doe die test, zo vaak als nodig is om je te overtuigen. Deze is een wonder van eenvoud: je krijgt zes speelkaarten op het scherm. Raak noch je toetsenbord, noch je muis aan, maar concentreer je willekeurig op een van die kaarten en benoem hem hardop (zodat onafhankelijke waarnemers je kunnen controleren; opschrijven mag ook). Pas daarna kies je weer willekeurig een van zes identieke ‘ogen’ uit om op te muisklikken en pronto: de kaart die je in gedachten heb genomen is uit het rijtje verdwenen. De kans op een toevalstreffer is natuurlijk 1 op 6, maar hoe vaak je de test ook doet, je zult merken dat het altijd raak is.

De 98 procent paranormaal begaafden onder ons kunnen per e-mail hun verklaring voor dit verbijsterende staaltje ESP aan de website toevoegen. Hoewel het onderzoek nog in volle gang is – de cognoscenti, waaronder fysici en wiskundigen, fileren natuurlijk direct de *source code* van de website- tekent zich al iets van een consensus af in de honderden reacties: quantummechanische synchroniciteit tussen oogbewegingen en muisklikken moet een belangrijke rol spelen. Sowieso bewijst dit dat wie het internet op gaat al z’n privacy inlevert, angstwekkend is het.

Helaas bleek ondergetekende toch weer tot de 2 procent paranormaal zwakbegaafden te behoren, dus past mij op dit punt een discreet zwijgen. Zoals autisten zwaar gehandicapt door het leven gaan omdat ze geen antenne voor sociale interactie hebben, zo valt de paranormaal zwakbegaafde buiten de gemeenschap der weldenkende mensen door z’n onontvankelijkheid voor het Hogere.

Horoscopen, alternatieve geneeswijzen, godsdienst, milieugifneuroses, kleurstof-allergieën, het zegt hem of haar allemaal niets en probeer dan nog maar eens aan de bak te komen op verjaardagsfeestjes.

Een lakmoesproef voor paranormale begaafdheid is ook het houden van een zogeheten seance. In ons studentenhuis besloten we na Studio Sport spontaan om het maar eens te proberen: we schreven met viltstift een kring van letters en cijfers op de tafel in de fusie en legden elk een wijsvinger op een omgekeerd glas in het midden. Al na een minuut of twee begon het glas in beweging te komen en schoof het allengs trefzekerder door de ring. Lacherig begonnen we met onschuldige vragen (‘Is daar iemand?’), waarop antwoorden met nogal wat ruis binnenkwamen. Zelfs in dat stadium, echter, tekenden zich grote verschillen in begaafdheid af onder m’n huisgenoten. Een meisje dat lid was van de diep-religieuze Navigators durfde de keuken al niet meer in, maar ook onder sommigen aan de zijlijn was een stijgende spanning merkbaar. Toen ik Gene Zijde vroeg mede te delen op welke leeftijd elk van ons zou overlijden haakte m’n toenmalige vriendin af, gevolgd door nog een deelnemer toen het glas daadwerkelijk cijfers begon aan te wijzen. Met witte gezichten constateerde men dat in onze kring jong gestorven zou worden. M’n voorstel om dan nu de Duivel maar eens op te roepen was werkelijk een brug te ver: onder woedende vermaningen dat je over zulke zaken geen grappen mocht maken werd de seance opgebroken en bleef ik moederziel alleen in de fusiekeuken achter. Maar ja, ik had makkelijk praten, want ik word 98.

Column Mare, 11-04-02

Gods eigen *screensaver*

‘While many Christians have entered the fields of biology and geology to combat evolution, the takeover of astronomy by evolutionary thinking has scarcely been noticed, and there are few qualified creationist astronomers.’

Het is een opmerkelijke, ietwat mismoedige constatering van Danny R. Faulkner (Ph.D) op de website van het Institute for Creation Research (www.icr.org/research/df). In de levenswetenschappen houdt *mainstream science* weliswaar stand, maar het is een belegerde veste in de christen-fundamentalistische steppen tussen Canada en Mexico. De schoolcommissie van de staat Kansas die biologieleraars verbood om de evolutie-theorie te onderwijzen heeft inmiddels bakzeil gehaald, maar die affaire maakt duidelijk dat biologie en geologie om elke meter grond zullen moeten blijven strijden. Ook in dit land laat bijbelse achterlijkheid z’n sporen na in het schoolcurriculum.

Van Faulkner's overzicht van de creationistische astronomie, daarentegen, wordt een 21ste -eeuwer weer een beetje vrolijk. Eigenlijk was nooit in me opgekomen dat zoiets bestond, maar inderdaad: wie letterlijk vasthoudt aan Genesis, moet niet alleen de evolutie-theorie ontkrachten en de geologische geschiedenis van de aarde in een paar duizend jaar samenpersen, maar ook de Oerknal en zo'n beetje de hele astrofysica ontmantelen. Zelfs de zwaarste bijbelaars achten het namelijk absurd dat god de aarde met alles erop en eraan in 4000 voor Christus geschapen heeft, in een heelal dat al 15 miljard jaar evolueert en waarin elders wel op een tijdschaal van miljoenen jaren nieuwe zonnestelsels ontstaan.

Nu word ik doorgaans snel onwel bij het kennismaken van zogenaamde alternatieve wetenschappen (het kwaadaardige selectieve shoppen, de hersenluiheid, de paranoïde goedgelovigheid, kortom: de domheid is onverteerbaar), maar deze creationist biedt zowaar een faire behandeling van de materie. Voor creationisten is het grote nadeel dat astronomie een stuk berekenbaarder is dan evolutie-biologie en geologie. Met aanvechtbare aannames over de frequentie van kometen of meteoriet-inslagen kunnen ze wel wat morrelen aan de leeftijd van het zonnestelsel, maar lager dan een miljard jaar komen ze niet. Jammer is ook dat er voor sterren ook volgens Faulkner 'very compelling evolutionary theories' bestaan, rotsvast verankerd in fysica die op aarde na te meten is, en die vertellen ons dat de zon 4,5 miljard jaar oud is.

De hopeloosheid van het creationistisch paradigma krijgt komische trekjes bij het probleem van de reistijd van het licht. Als het heelal maar een jaar of zesduizend oud is, kan niets wat wij nu aan de hemel zien verder weg zijn dan evenzovele lichtjaren. Maar dat wij sterrenstelsels op miljoenen lichtjaren afstand waarnemen is ongeveer net zo zeker als dat de aarde rond is. De oplossing is een ware deus ex machina: 'God must have created the light in transit'. Het uitspansel zoals wij dat vanaf de aarde waarnemen is dus niet meer dan een geinige *screensaver*, door god over ons heen gezet om ons te beduvelen.

Je moet Faulkner nageven dat dit hem te gortig is: 'In the spring of 1987 a supernova was observed in a nearby galaxy called the Large Magellanic Cloud. (op een afstand van +/- 200.000 lichtjaar,aj). Since that time the progress of the explosion and its aftermath have been carefully observed. We have been able to piece together many fine details of what happened. But if the notion of light created in transit is correct, then none of the observed events happened. How is this different from God creating fossils in the ground?'

Hoewel hij zich eerst aanhanger verklaart van 'the belief that both the earth and the universe were created during the literal six-day creation week', toont hij zich vervolgens dermate vakkundig in het onderuithalen van het creationistisch ad hoc dat je hem er van gaat verdenken een mol van de *Sceptical Enquirer* te zijn. 'Some progress has been made, but there is much work to be done', concludeert hij. *Keep it up, Danny!*

Column Mare, 11-09-01

Ontplooiing in het arbeidsinferno

De Leidse emeritus-hoogleraar oude geschiedenis Pleket sprak vorige week in een opiniestuk in een landelijk dagblad ferme taal. Onder het motto 'Wie geen zin heeft om te werken, maakt maar zin', brak hij de staf over de gesubsidieerde Melkert-banen en over de vele inactieven, ondanks de miljarden besteed aan de arbeidsvoorziening. Honend liet hij zich uit over degenen die een baan weigeren als dat niet bijdraagt aan hun 'persoonlijke ontplooiing': er zijn zat mensen die, zin of geen zin, iedere ochtend om zeven uur naar hun werk gaan, en zo hoort het ook.

Op Plekets betoog valt inhoudelijk niet eens zoveel af te dingen, behalve dan dat hij, of hij wil of niet, spreekbuis is van een maatschappelijke bovenlaag die nu juist nooit om zeven uur hoeft op te staan. Die instelling van de wekker staat natuurlijk symbool voor veel meer: ook al maak je ruimschoots je uren en verzet je bergen nuttige arbeid, dan nog is 'werk' aan een universiteit niet te vergelijken met het meeste werk in de maatschappij daarbuiten.

Ik herinner me maar al te goed het moment dat ik voor de eerste keer, ter aanvulling van de studiebeurs, een van die arbeidsinferno's betrad waarop onze welvaart gestoeld is: een gigantische hal vol dreunende machines, waar volkomen afgestompte kobolden onder toezicht van de bedrijfskapo's over een voortjagende lopende band gebogen stonden. Ze maakten daar gevulde koeken en amandelbroodjes, en al het deeg dat op de grond terecht kwam, werd op het eind van de dag, gekruid met binnengelopen straatvuil en sigarettenpeuken, bij elkaar geveegd en teruggestort in de ketels.

Mensen wier leven zich heeft afgespeeld tussen boeken zijn nogal geneigd te vergeten dat menige baan in de echte wereld een schijnbaar eeuwige litanie is van vechten tegen de slaap in de forensentrein, tegen verveling en sleur, tegen etters van collega's, machtsgeile onderbaasjes, onuitstaanbare klanten, en dat zonder enig uitzicht op verbetering anders dan de vlucht in ziektewet en WAO.

Het is voor ons hoogopgeleiden wel zo comfortabel, om te menen dat werk dat wij voor onszelf een verschrikking zouden vinden, door laagopgeleiden van nature als zinvol en interessant ervaren wordt. Maar als je door je intellectuele beperkingen veroordeeld bent tot een loopbaan als cassière of vuilnisman, ben je nog lang niet te dom om door te hebben dat anderen met veel prettiger bezigheden veel meer geld verdienen.

Er was een tijd dat ook van academici (althans de mannen) verlangd werd dat ze, al was het maar voor anderhalf jaar, 'zin maakten als ze geen zin hadden', namelijk toen de dienstplicht nog bestond. Wat daar in de praktijk van terecht kwam, is genoegzaam bekend.

Je kon je bijvoorbeeld aanmelden voor de officiersopleiding en als je niet door de test kwam en gewoon soldaat dreigde te moeten worden, alsnog last van je geweldloze geweten krijgen. Dat werd door de beoordelingscommissie geaccepteerd. Huisartsen waren niet ongenegen om verzonnen of zwaar overdreven gezondheidsklachten van een officieel stempel te voorzien ('hyperventilatie', 'rugklachten'), zodat je ook de vervangende dienstplicht ontdukte. Zelfs wedstrijdroeiers kregen dat nog voor elkaar. Die hypocrisie was schering en inslag, maar ik heb nog nooit gehoord van iemand wiens gewetensbezwaren door de commissie ongeloofwaardig werden bevonden. Op een enkele bona fide pacifist na, gaven die vrijgestelden aan de borreltafel grif toe dat in dienst gaan wat hen betreft voor de dommen was, want zij moesten van start met hun carrière.

Het aantal academici dat daadwerkelijk het leger in moest was zeer beperkt, en die wisten voor het merendeel nog dat ze in gerieflijke baantjes terecht zouden komen als arts of docent. De rest vertoonde hetzelfde patroon als wat je nu aan de onderkant van de samenleving ziet: ontwijkingsgedrag met 'persoonlijke ontplooiing' als excuus en de massale vlucht in de ziekte.

Column Mare, 11-09-00

Sollicitatieplicht voor Socrates?

Inherent aan de academische hormooncyclus is, dat in september van ontkerstende kansels en opiniepagina's geweeklaag opklinkt. Ieder jaar, zo lijkt het, valt de gure wind uit Zoetermeer rauwer op het dak van de uit hun zomerslaap ontwakende geleerden.

Dit jaar manifesteerde zich onder andere in het NRC cultureel econoom Arjo Klamer, mede-ondertekenaar van een 'manifest voor een academisch reveil', terwijl voor Leiden de filosoof Oudemans met een eigen pamflet een duit in het zakje deed. Gezien het feit dat beiden Plato en Socrates als rolmodel opvoeren, gaat het volgens hen met de academie al sinds de Oude Grieken bergafwaarts. Nu mag bekend verondersteld worden, dat beide heren behoorden tot de vrijgestelde elite in een slavenmaatschappij.

Tegenwoordig, echter, hebben de slaven een CAO en stemrecht, en als hun spreekbuis fungeert de Zoetermeerse beleidsambtenaar. In de vloed van circulaire en directieven die deze vervaardigt, vreest de academicus een onderstroom van *gesundes Volksempfinden*: 'Wat voor nut hept dat onderzoek van u nou eigenlijk?'

De gebruikelijke omtrekkende beweging is dan, om dat nut uit te smeren over de kennismaatschappij in het algemeen en/of de verre toekomst: het *lijkt* nu wel pure luxe om iemand met een IQ van 170 te laten promoveren op Banach-algebra's, maar ooit zullen we daaraan het zelfdenkende gootsteenbakje te danken hebben, of zoiets.

Zo ook Klamer, volgens wie de Europese universiteiten 'de kloosters van deze tijd' zouden moeten worden, en als lichtend voorbeeld verwijst hij naar hun Amerikaanse tegenhangers. Lustoorden van academische vrijheid zijn dat, en toch is 'nergens het praktisch vernuft zo groot als in de V.S.'. Oudemans heb ik in eigen kring wel eens horen opscheppen over de volstreekte nutteloosheid van de filosofie, maar zelfs hij blijkt nu de boer op te gaan met een soort Rondom Tien voor ethisch verontruste bijvak-studenten.

Pathetisch is dat, om hoogst onpraktische bezigheden via een omweg nog nuttig te laten lijken. De man en vrouw in de straat hoeven, om maar wat te noemen, allerminst overtuigd te worden van het nut van de walvis - integendeel, men doneert massaal om het arme beest aan het economisch verkeer te onttrekken. In dit decennium heeft het gezundes Volksempfinden in de Westerse wereld geld zat, maar wat het tekort komt is *tijd*.

De actuele gewetensvraag voor hen die hun leven wijden aan de bestudering van het Assyrisch of de culturele economie is dan ook: Waarom doet u dit niet thuis, in de avonduren, naast een normale baan? Hadden een Plato en Socrates met sollicitatieplicht die dialogen niet net zo goed op touw gezet, in het weekend bijvoorbeeld?

In veel disciplines is 'onderzoek' voor negentig procent een solitaire bezigheid die neerkomt op het lezen van boeken en andere documenten. Gegeven een goede bibliotheek en aansluiting op internet is dat kantoorgebouw waar men zich overdag geacht wordt op te houden, inclusief koffiejuffrouwen, vergaderingen en carrièregedoe feitelijk overbodig. Je ziet dan ook - zeker in de gamma- en alfa-faculteiten - dat men thuis gaat zitten als er eens echt gewerkt moet worden. Niet de minste proefschriften worden in zulke vakken ook door onbezoldigde thuiswerkers afgeleverd. Een vaste aanstelling in de filosofie is zelfs vrijwel een garantie tegen enige historische betekenis voor het vakgebied.

Wetenschap als betaalde dagtaak is dus slechts te rechtvaardigen als een discipline fysiek onmogelijk te organiseren is buiten een instituut of laboratorium om: medicijnen, bèta-vakken, sommige takken van de psychologie - zeg maar de studies die de Open Universiteit niet aanbiedt. De overigen zullen het ernaast moeten doen, ook al omdat hun bijdrage aan onze op volle toeren draaiende service-economie niet gemist kan worden, als pizza-koerier of zo. En voor congresbezoek gewoon vakantiedagen opnemen, net als de hopman die naar de wereld-jamboree wil, of de headbanger die z'n Lowlands niet kan missen.

Column Mare, 12-06-01

Heel de mens in de microkosmos

Het was Kafka, meen ik, die geschreven heeft dat je, om het leven in al z'n facetten te leren kennen, alleen maar je eigen kamer rond hoeft te kijken. Wij mindere goden moeten er nog wel de deur voor uit, maar komen in de microkosmos van eigen wijk of studentenvereniging ook een heel eind. Mensen zijn grosso modo altijd overal hetzelfde, bedoel ik eigenlijk, dus je hoeft er niet per se geweest te zijn om er over te kunnen oordelen. Net als in de geologie: processen die hele continenten gevormd hebben, kun je dagelijks in je eigen achtertuintje aan het werk zien, mits je er oog voor hebt.

Toen de Tweede Wereldoorlog nog vers in het geheugen lag was de vraag 'bij wie zou ik mogen onderduiken' een lakmoesproef voor ware vriendschap, maar dat criterium is uit de mode. Zelf vraag ik me, in deze met vele vernislagen beschaving gepolitoerde maatschappij wel eens af: wie zijn de potentiële collaborateurs, verklikkers, ethnische zuiveraars en kampbeulen in ons midden? Ze moeten er zijn, want tot de moeilijk vervulbare vacatures hebben zulke functies nooit behoord. Een openbaring was alvast het talibaans fanatisme en apartheidsdenken dat vaak de kop op stak op

de roeiverenigingen waarvan ik lid geweest ben. Dat een roeier overstapte van Asopos naar Njord was al bijna een unicum: alsof je van huidskleur veranderde. Maar ook binnen de verenigingen heerste het kaste-systeem: aan de top de wedstrijdroeiers, ver daaronder de competitieroeiers (die wel eens een flauwekul-wedstrijdje roeiden) en onaanraakbaar waren de fuifroeiers.

Nu was er eens een Head of the River waaraan ook competitieploegen mee mochten doen, zodat op Asopos een acht dubbel gebruikt moest worden. Het wedstrijdschema liet dat toe, en dubbel gebruik van achten was binnen de wedstrijdsectie normaal. Maar dat *competitieroeiers*, door hun onreine reten in een *wedstrijdboot* te planten, een optimale prestatie van de wedstrijdroeiers heel misschien in de weg zouden zitten riep tijdens een extra ledenvergadering een verbijsterende agressie op, die bijna op fysiek geweld uitliep. Het bestuur hield gelukkig z'n poot stijf, de competitieroeiers hielden de boot heel, en de wedstrijdploeg werd glorieus veertiende in de divisie Beginnelingen. Op Njord was een soortgelijke agressie gereserveerd voor een van hun roeiers die bij een andere vereniging in de boot gestapt was om een paar wedstrijden mee te roeien. Alweer: zulke 'combinatieploegen' zijn in het roeien schering en inslag, maar hij had verzuimd het bestuur om toestemming te vragen. De geluiden aan de stamtafel beluisterend, stond de roeier in kwestie op de nominatie om gelynched te worden, maar het bleef bij royement, wat hem dus niet verhinderde om met die concurrenten prompt de Varsity te winnen.

Gelukkig won Njord daarna, na 22 jaar droogstaan, eindelijk zelf weer eens de Varsity, en de vreugde was grenzenloos. Voor die gelegenheid ligt een koninklijk draaiboek klaar: de roeiers worden in een open koets van het station naar de Societeit gereden, waar heel roeiend Nederland tot de ochtend gratis mag zuipen, er wordt een verse zwaan vermoord en opgezet, en nog zo wat van die aardigheden.

Op het station hadden zich honderden Njord-leden verzameld, die met fakkels in de hand clubliederen stonden te schreeuwen. Het had in mijn oog plotseling meer van een inleiding op de Kristall-nacht dan van een jolig feest, want het leek duidelijk dat bijna al die brallende pruisen er nu heilig in geloofden, in die poppenkast van 'het verdedigen van de clubkleuren', 'Njord boven alles' en het eensgezind marcheren achter het vaandel. Vage kennissen schoten mij in de fakkeloptocht aan ter felicitatie, alsof ik zelf iets gepresteerd had, en een klojo met wie ik voorgoed gebrouilleerd hoopte te zijn vloog me zowat om de hals omdat we 'nu toch niet langer kwaad op elkaar konden zijn'. Kortom, het was om door de grond te gaan. Liefst had ik m'n Njordjasje uitgetrokken en was stiekem via de steegjes naar de societeit gelopen. Want daar lokte natuurlijk toch de gratis drank, en de illusie dat je met dat vaalblauwe overwinnaarsaureool eindelijk eens een vol punt ging scoren bij een corpsdame.

Column Mare, 12-12-02

Nuttige idioten

De term schijnt afkomstig te zijn van Lenin, die er de westerse intellectuelen met communistische sympathieën mee bedoelde. Deze fellow travellers waren zo naïef om te denken dat ze de klassenloze wereldvrede naderbij brachten door hem te steunen, terwijl ze in feite slechts een instrument van zijn machtpolitiek waren.

Zo gaat het in de politiek natuurlijk nog altijd. Het lijkt nauwelijks twijfel dat VVD en CDA inmiddels alles wat LPF is als nuttige idioten beschouwen, die alle potentieel gevaarlijke onvrede naar boven brachten en kanaliseerden, vervolgens geen enkel tegenspel boden in de coalitie, om in januari weer van het toneel te verdwijnen met achterlating van een stuk of twintig kamerzetels voor het oprapen.

'Nuttige idioot' is een van die cynische, maar trefzekere omschrijvingen die je kijk op de werkelijkheid bijkleuren; bij nader inzien duiken overal voorbeelden op. Kinderen beginnen vanaf een jaar of twaalf hun ouders steeds meer als nuttige idioten te zien, verschaffers van geld en gratis onderdak wier irrelevante ideeën over 'opvoeding' en 'normen en waarden' ze met een

schouderophalen afdoen.

Voor de hedendaagse westerse maatschappij zijn alle bèta's nuttige idioten; wereldvreemde nerds aan wie we spotgoedkoop vliegvervoer, mobieltjes, playstations, auto's met airbags en de varifocusbril te danken hebben, maar die je uiteraard geen moment serieus moet nemen. Laat ze maar in de waan dat het volk geïnteresseerd is in hun zoektocht naar de wetten waaraan het heelal gehoorzaamt, want via een wonderlijk oversprongmechanisme levert dat op de middellange termijn snellere computers en gladder scherpende scheermesjes op.

Blijkens het voorpagina-artikel 'Zoek de bèta', in de vorige Mare, is deze sector wegens de teruglopende studentenaantallen de radeloosheid nabij. Hoe in 's hemelsnaam het imago van de nerd op te krikken? De een denkt dat het helpt als aio's op het vwo voor de klas gaan staan. De ander daarentegen dat vwo-leraren in universitaire labs onderzoek moeten gaan doen. De onderzoeker is dan bang in z'n lab overspoeld te worden met leraren; een leraar vreest dat er nauwelijks belangstelling zal zijn. Zo roept iedereen maar wat, al lijken ze het over één ding eens: geef nooit toe dat de 'harde' bèta-studies zwaar en moeilijk zijn.

Hoe de toekomst van die zogeheten 'monodisciplines' (wat gewoon betekent dat je nog een echt vak leert) eruit ziet weet niemand, maar als iets de bijl aan hun wortels zet is het wel de laffe neiging om te doen alsof zo'n studie qua talent en inspanning niet veel voorstelt. Stel je toch eens voor dat Ajax en Feijenoord jeugdvoetballers gingen werven onder de motto's 'Topvoetbal is gewoon geinig', 'Het is hartstikke gezellig bij ons in de selectie', 'Je hoeft er eigenlijk nauwelijks voor te trainen', 'Talent? Wat nou talent. Iedereen heeft talent!'. Terecht zal bijna niemand dat geloven, en degenen die het wel geloven wil je nu juist niet in je selectie hebben.

Zolang de typische nerd niet even vaak met z'n hoofd op de buis komt en minstens zo veel verdient als praatjes- en plaatjes-makers van het slag Hammerstein en Heinsbroek is het imago-probleem van de bèta onoplosbaar, maar dat is ook niet het werkelijke probleem. De instroom van nuttige idioten is in het laatste decennium weliswaar gehalveerd, maar de absolute aantallen waren altijd al klein. Met een extra instroom van naar schatting 200 eerstejaars die hun studie ook afmaken is het dreigende tekort aan 'harde' bèta's opgelost - dat komt neer op jaarlijks zegge en schrijve 1 (één!) geschikte vwo-scholier extra in elke stad en wijk van 80.000 inwoners.

En persoonlijk denk ik dat die ene scholier extra niet die leuke, slimme en populaire adolescent zal zijn die 'toch ook iets met mensen' wil en dus moet worden weggekaapt bij 'life science & technology'. Het zal eerder die contactgestoorde, puisterige puber (m/v) zijn die tot z'n eigen verbazing constateert dat ie leerstof, die voor bijna alle klasgenoten een hopeloze barrière vormt, spelenderwijs aan kan en daaraan stiekem een begin van zelfrespect ontleent. Maar zal zulke leerstof op het vwo nog te vinden zijn nadat de onderwijsdeskundigen die bèta-vakken onderhanden hebben genomen om hun imago te verbeteren?

Column Mare, 13-02-02

De petten van een bestuurlijke kanjer

Neem het hypothetische geval dat iemand directeur is van een fabriek die butagas-flessen produceert. De gasflessen blijken van prima kwaliteit, verkopen goed in binnen- en buitenland en de fabriek draait al veertig jaar zonder het geringste ongeval. Slechts de vereniging Grienvrede, die vindt dat iedereen voor een beter milieu weer op hout moet gaan koken, wordt niet moe erop te wijzen dat gasflessen potentiële bommen zijn en dat de levensgevaarlijke butagas-technologie verboden moet worden.

Dat laatste zul je de directeur niet horen zeggen, maar feit is wel dat hij al geruime tijd bezig is een handel in kreupelhout op te zetten en zich steeds minder in de fabriek laat zien. Die draait zonder hem toch wel door en eerlijk gezegd zit het personeel ook niet meer op zijn bezoeken te wachten. Zo had het nog tot in lengte van jaren *business as usual* kunnen zijn, ware het niet dat op een kwade dag de pleuris uitbreekt.

Het blijkt dat de directeur achter de rug van de bedrijfsleider om een brief naar de minister van milieu heeft geschreven met het verzoek de fabriek stil te leggen. In de media stelt hij dat het bedrijf een tijdbom is à la Enschede, want volgens hem rookt het personeel bij het vulstation en smijt het met de volle gasflessen. De minister, die zichzelf een maatje te groot vindt voor Nederland en elektrisch kookt, roept vanaf zijn bureau in New York dat de fabriek onverwijld dicht moet om de veiligheidscultuur grondig door te lichten. Grienvrede laat triomfantelijk weten dat onderzoek overbodig is: Nederland haalt z'n butagas voortaan maar uit het buitenland.

Wanneer notabene de directeur als klokkenluider uit z'n eigen bedrijf naar buiten rent zijn er drie mogelijkheden. 1) Er dreigt werkelijk acuut gevaar omdat hij de greep op z'n malafide organisatie volledig kwijt is. De man was blijkbaar incompetent, maar doet nu een oprechte poging om de schade te beperken. Hulde. 2) Hij staat op de rand van een zenuwinzinking en is het contact met de werkelijkheid kwijt. Langdurig ziekteverlof is geboden. 3) Hij heeft een verborgen agenda en maakt schaamteloos misbruik van de maatschappelijke onrust die gegarandeerd ontstaat bij elk gerucht dat er met de butagas-productie iets mis zou zijn.

In alledrie de gevallen is duidelijk dat hij als fabrieksdirecteur niet meer kan functioneren. Voor buitenstaanders is a priori moeilijk te beoordelen welke van de drie mogelijkheden van toepassing is. Wat voor Grienvrede een klokkenluider is, is voor het personeel op de werkvloer al gauw een amokmaker die een appeltje met het bedrijf te schillen heeft.

Inderdaad treedt de directeur kort na z'n opzienbarende uitlatingen in de media zonder slag of stoot af. Sterker nog, hij deelt in één adem mede dat hij benoemd is tot decaan van de faculteit wiskunde en natuurwetenschappen aan een eerbiedwaardige universiteit in het westen des lands. Het kan dus bijna niet anders, of hij had die benoeming al op zak toen hij z'n brandbrief aan de minister schreef, wat z'n klokluiden met terugwerkende kracht een heel andere klankkleur geeft.

Wie de recente berichtgeving over de kernreactor in Petten gevolgd heeft zal weinig moeite hebben om dit hypothetische geval op de actualiteit toe te passen. Vul voor 'butagas' in 'radioactieve isotopen', voor 'Enschede' 'Tsjernobyl', de minister heet Jan Pronk en de directeur Frans Saris, die windmolens en zonnecellen al jaren politiek veel correcter vindt dan kernenergie. Oordeel vervolgens zelf over de motieven van deze bestuurlijke kanjer die zojuist door de Leidse universiteit is binnengehaald.

Column Mare, 13-02-03

Moeilijk = niet nodig

Een tijd lang ben ik de huis-klusser van café Odessa geweest, en moest eens zo'n geheel in de achterwand geïntegreerd spoelmechanisme van een toilet repareren. Als je dan de afdekplaat van de tegels wrikt komt een sanitair binnenoer vrij, vol ellendige plastic hefboompjes en tuimelaars, allemaal even fragiel en storingsgevoelig. Om een vrij lang verhaal kort te maken: de reparatie bestond uit het gericht wegslopen van een groot deel van die rommel en vervangen door een veerkrachtig opgevouwen prop karton. Mensen met twee linkerhanden vinden het misschien vergezocht, maar ik beschouw dat als een typerend aspect van wetenschap: pas als je echt snapt hoe iets werkt, kun je soms een Gordiaanse knoop doorhakken en een verbazend simpele oplossing voor een probleem vinden. Over de zelf aangelegde gas&elektra bij mij thuis zwijg ik hier overigens, in verband met de verzekering.

In de klassieker 'Zen & the art of motorcycle maintenance' is al eens uiteengezet hoe de mensheid in twee kampen uiteenvalt: zij die willen weten hoe dingen werken, en zij die in geval van panne alleen het 06-nummer van de servicemonteur willen weten. Voor het ene kamp is elke zelf geïmproviseerde oplossing eigenlijk beter dan het origineel, omdat het zaakje weer werkt en je inzicht en competentie zijn toegenomen. Voor het andere kamp is zulks slechts noodtoestand, derde wereld, schande dat je blijkbaar geen geld hebt voor een reparatie door de erkende dealer. Zulke mensen zijn doorgaans 'beter in talen en met mensen'.

Raar genoeg ontlenen sommigen van hen daaraan geen minder- maar een meerderwaardigheidscomplex: 'Dat soort dingen láát je toch doen. Ik kan nog geen spijker in een muur slaan' (dat dit over het algemeen niet lukt, weten ze dus evenmin). Ze bestaan echt, mensen die een Ikea-meubel wekenlang in de doos laten, totdat toevallig dat 'handige kennisje' - subtiel denigrerend uit te spreken - langskomt om het in elkaar te zetten. Het zal wel zelfbescherming zijn. Een vroegere benedenbuurvrouw van me die net haar nieuwe Viva uit had en besloot dat ze nu toch zelf eens iets moest doen aan haar alweer verstopte, tot aan de rand gevulde douchebak, leende een schroevendraaier en draaide heel spontaan de bout in het doucheputje los zodat de afvoer los kwam van de bak.. Trots ging ze de huisbaas, die direct onder haar woonde, melden dat ze de verstopping had opgelost, want de douchebak was leeggelopen. Dat wist hij al, aangezien de inhoud op dat moment in stralen bij hem uit het plafond kwam. Ik hoor hem nog zuchten: 'Vrouwen, wat heb je er aan....'. Want dat moet helaas gezegd: het zijn erg vaak vrouwen die een werkelijk zwakzinnige onwetendheid op technisch gebied tentoon spreiden. Nu dreig ik echter af te dwalen naar een heel andere tweedeling der mensheid, terwijl ik het wilde hebben over de erosie van het natuurkunde-onderwijs. In de nieuwste plannen om het soortelijk gewicht van het Studiehuis te verlagen, krijgen leerlingen in het profiel Natuur&Techniek aanzienlijk minder, en leerlingen in Natuur&Gezondheid (dat nog wel door redelijk wat meisjes gekozen wordt) helemaal geen verplichte natuurkunde meer. Ze vinden dat namelijk moeilijk, dus vindt men dat niet meer nodig. Voortaan zal het mogelijk zijn om arts of bioloog te worden terwijl je fundamenteel geen iota begrijpt van hoe de wereld in elkaar steekt. Dat gaat dus weer een hoop medici extra opleveren die aan homeopathie en acupunctuur doen, en biologen die met Sheldrake en het creationisme flirten. Zij die, ondanks serieuze inspanning, niets van natuurkunde terecht brengen (wie natuurkunde doet, krijgt wiskunde er gratis bij), die kunnen niet wetenschappelijk denken, en alle denken dat de toets der kritiek kan doorstaan is wetenschappelijk. Voor de meesten zal niets wat je daarbij leert direct toepasbaar zijn, behalve het allerbelangrijkste: dat de werkelijkheid rationeel analyseerbaar is, en als je niet snapt hoe iets werkt, dan heb je niet grondig genoeg onderzocht en nagedacht. Wie de wet van energiebehoud niet kan toepassen, niets begrijpt van kansrekening of van wat op een heldere nacht aan de hemel te zien is, die is intellectueel net zo'n beunhaas als een loodgieter met de Viva als naslagwerk.

Column Mare, 13-11-00

Prefab gekafkakil

De eerste keer was het heel lastig om door te dringen tot Cern, het mekka van de Europese hoge-energiefysica. Cern zelf doet niets liever dan bezoekers ontvangen, maar over de grote ondergrondse deeltjesversneller loopt een denkbeeldige lijn, waar besnorde groene mannetjes op staan.

Ik verbleef met een reisgenoot op een camping in Frankrijk en zou op een ochtend naar het hoofdkwartier bij Genève rijden, voor een rondleiding en een interview met een van de onderdirecteuren.

Bij de grenspost aangekomen, bleek ik het paspoort van m'n reisgenoot op zak te hebben, en ik mocht er niet door. Na paniekerig getelefoneer met een muntjestelefoon – begin jaren '90 – bleek ook de voorspraak van de Cern-voorlichtster, die de douane bevestigde dat ik toch heus de respectabele journalist was die ik voorgaf te zijn, vruchteloos.

Maar als ze de weledele douanier nu met de onderdirecteur van Cern doorverbond, die er dan gaarne persoonlijk garant voor zou staan dat ik me direct na het interview weer aan de grens meldde, was het dan voor deze ene keer....?

Maar mevrouw....!.De wet, de voorschriften, de nationale *sécurité*, wat denkt u wel, uitgesloten. Er zat volgens de Jura-vopo's niets anders op dan terug te rijden naar de camping, 50 kilometer

verderop, en van paspoort te wisselen met m'n reisgenoot.

Toen ik de grenspost weer naderde zat de onderdirecteur in een vliegtuig naar Amerika, wist ik, en het liep tegen enen. Bij de douane bleek de heilige plicht tot grensbewaking opgeschort voor een nog hoger doel, namelijk het vullen van de knorrende maag. In de douanehokjes was geen levende ziel te bekennen, zodat ik met al het overige verkeer zelfs zonder vaart te minderen de grens kon overschrijden.

Corruptie, luiheid en egoïsme zijn afkeurenswaardig maar althans nog te begrijpen; de *Principienreiterei* waaraan de ziellose zegeltjesplakker bij 'de instanties' z'n zelfrespect ontleent zal me altijd een raadsel blijven. Zoals dat soms gaat met allergieën, neemt de heftigheid van de afweer met elke volgende blootstelling toe, totdat zulke aanvaringen met 'de overheid' bijkans de sluimerende RAF-terrorist in je wakker maken.

Toegegeven, het is niet bepaald een schending van elementaire mensenrechten, maar laatst vond ik twee onder m'n ruitenwisser geschoven parkeerbonnen nogal *onredelijk*, dus offerde ik maar weer eens een avond op om daarover schriftelijk met 'de instanties' van gedachte te wisselen. Wel, onredelijk blijkt dus bij uitstek een term waarover met het systeem niet te praten valt. Met het systeem valt altijd te praten als je een fiks misdrijf gepleegd hebt; dan wordt er gehoord, gedeald, doorgevoerd, geseponeerd of op onverklaarbare wijze geen enkele aktie ondernomen dat het een aard heeft.

Als echter de gemeente je door eigen ambtelijke traagheid een parkeervergunning onthoudt en je vervolgens beboet als je voor je eigen huis parkeert, en de straat waar je woont 3 maanden lang open laat liggen en iedere vergunninghouder prompt beboet zodra die anderhalve meter buiten de overvolle vakken parkeert, dan geldt voor de wetshandhaving een onberispelijk *zero tolerance*. Duidelijk was wel dat die brieven door niemand, bij gemeente noch justitie, werkelijk gelezen zijn. Wenst u een compendium van ambtelijke dooddoeners en laf, geprefabriceerd gekafkakel, dan moet u ook eens in bezwaar en vervolgens in beroep gaan tegen zo'n brave burgermansboete. Stel je ook voor, het apparaat heeft wel wat beters te doen dan op argumenten in te gaan.

Zo rijst het dilemma: tot hoever zal de polder-guerillero gaan? Betaalt die net als iedere brave burger tenslotte toch maar die paar tientjes om van het gezeur af te zijn, of houdt een soort Van der Lubbe-sentiment de overhand? Met iedere 'herinnering', 'aanmaning' en 'verhoging' die in de bus valt, houden fantasieën over nachtelijke bekladdingen, twee-componentenlijm in deursloten van het stadhuis en e-mailbommentapijten van vele giga-bytes me van het werk. Als het op gevangenisstraf uitloopt, kom ik er op terug.

Column Mare, 13-12-01

Een van de ergste kwellingen die mensen elkaar ongestraft aan kunnen doen is het verlenen van service. Neem in Venezuela of andere semi-ontwikkelde landen nooit een 'luxe' bus die prat gaat op airconditioning, want je zult de reis klappertandend doorbrengen, achter de bijna zwarte ruiten smachtend naar de zoele zomeravond. Gedenkwaardig is ook het 'upgraded' hotel in Hanoi waar de 'roomservice' je iedere ochtend om zeven uur van je bed lichtte om de lakens te verschonen.

Meestal is het echter de modiale dwangneurose van het entertainment die in de nodeloze kwelling van de reiziger voorziet. Die bevindt zich in dit geval met vriendin en 14 maanden oude dochter op de veerboot van Lembar, Lombok naar Padangbai, Bali. De doorleefde schuit neemt vijf uur de tijd voor de oversteek, die met wat hazeslaapjes op het passagiersdek wel door te komen waren geweest. Maar er staat een video zo groot als een kazemat en die moet van het management dus 'a'an, zo hard mogelijk, om de hele reis lang dezelfde drie videoclips af te draaien. De lijdzaamheid waarmee de Indonesische passagiers deze afstraffing ondergaan zegt niets over een hypothetische volksaard; in dit opzicht is de globalisering namelijk al voltooid.

Behalve de trage veerboot voor het volk, vaart tussen de eilanden ook een speedboat met

100 zitplaatsen en stewardessen in blote-buik pakjes heen en weer. Die namen we op de heenweg en we waren de enige passagiers. (we konden dus de schetterende boordmuzak uit laten zetten). Misschien waren we zelfs de allerlaatste passagiers, want daarna lag bleef de speedboot permanent in de haven. 'Defect', zo heette het.

Overall tref je hier lege hostels aan, gesloten restaurants, winkeliers die in hun deuropening zitten uit te kijken naar betere tijden. Komt allemaal door 'de toestand', want er is geen schrikachtiger kudde-dier dan de toerist. De Balinezen zien het droogvallen van hun voornaamste inkomstenbron zonder merkbare frustratie aan. Voor de hindoe doet het lot toch wat het wil, of je je daar nu druk over maakt of niet.

Zelfs in Kuta Beach (het Lloret de Mar voor Australiers) stromen geloof en bijgeloof nog door alle haarvaten van de samenleving. Geen koop wordt gesloten zonder met de bankbiljetten als met een wijwaterkwast de resterende koopwaar te zegenen. Zelfs het geingste kraampje heeft z'n eigen altaartje, en veel huizen een eigen tempel. Voor iedere drempel en ook midden op de stoep staan iedere ochtend verse bakjes met godenvoedsel en wierook, om in de loop van de dag vertrapt te worden door de toeristen. Geeft niks, legde een jongen van het hostel in Padangbai me uit, want wie onwetend of per ongeluk zo'n offer vertrapt is niet schuldig in de ogen van de goden.

Het geloof in Bali is alomtegenwoordig, maar niet allesoverheersend. Dat toeristen niets of iets anders geloven wordt voor kennisgeving aangenomen.

Ijzingwekkend gedachte-experiment: je een eiland voorstellen dat net zo religieus is als Bali, maar dan christelijk. Voor het geestesoog doemt een monsterlijk Urk op, vol zendelingen die toersiten willen bekeren, halve garen die met traktaakjes leuren, beierende kerkklokken, dans- en speelverbod, kledingsvoorschriften op het strand, aparte hotelkamers voor ongehuwden...

Eergisteren is de laatste onderkoning van Bali gecremeerd, 98 jaar oud. Duizenden Balinezen en en handjevol Westerlingen kwamen op de ceremonie af, die door een Europese bril nog het meest leek op een popfestival met carnavalsoptocht. Het lichaam werd in een metershoge praaltoren door tientallen jongeren op de schouders door de stad naar de 'begraafplaats' gebracht, een modderig terrein waar je, vermoed ik, tot aan je enkels door de as van de gecremeerden sopte.

Het opvallendst was nog het volslagen gebrek aan plechtstatigheid, wat het christendom altijd zo onverteerbaar maakt. Schijnbaar deed iedereen zo'n beetje waar hij zin in had, helpen sjouwen, rouwen bij de brandstapel, bidden, kletsen met familie, grappen vertellen, en nergens dranghekken of 'verboden toegang' zodat je overall met je neus - en camera - bovenop mocht staan en met de vliegass van de onderkoning in je haar huiswaarts ging. Een week eerder had ik voornoemde jongen in Padangbai wat uitleg gevraagd over geloof en rituelen, wat hij woekerend met z'n beperkte Engels deed. Op m'n mededeling dat in Europa veel mensen helemaal geen geloof hebben, voelde hij zich vanuit z'n wereld van verschil niet geroepen in te gaan. 'I like God' zij hij eenvoudig. Het leek me bepaald niet het moment om hem met kanonneerboot-filosofie a la Herman Philipse te gaan bestoken. Ik zag mezelf, als in het reclame-spotje, ineens zitten in een tropisch Centerparcs, met al m'n geestelijke bagage van afvallig katholiek, rationalist, adept van het wetenschappelijke wereldbeeld: Arnout Jaspers, atheïst.....maar nu even niet

Column Mare, 14-11-02

Gedachtenexperimenten

Het populair-wetenschappelijke weekblad New Scientist heeft een rubriek met vragen van lezers, die ook door lezers beantwoord worden. Ooit ontspon zich daar een boeiende discussie over hoe je zeker kon weten dat het lichtje van de koelkast uitgaat als je de deur sluit. Ik heb het niet

teruggezocht, dus verzin nu maar even wat: kleine nachtdieren met voedsel een nacht in de koelkast opsluiten en 's morgens kijken of ze gegeten hebben; alle andere lichten en elektrische apparaten in je huis uitschakelen en in de meterkast checken of het verbruik nul wordt zodra je de deur dichtdoet; fluorescerende voorwerpen een half uur in de koelkast leggen, de stekker eruit trekken, de keuken verduisteren en dan kijken of ze nagloeien als je ze er uit haalt; zonnecellen die een akoestisch alarm laten afgaan, de mogelijkheden zijn bijna eindeloos.

Tot slot echter werd een brief geplaatst van iemand die zich had geërgerd aan al die idioot omslachtige detectiemethodes. Wist men dan niet dat het lichtje uitging doordat de deur een knopje indrukte? Je moest dus de Open Deur-test doen: met de hand dat knopje indrukken en zelf kijken of het licht uit gaat. Dat die man blijkbaar de dubbele bodem van de hele discussie ontgaan was, zal op de redactie het nodige gegniffel veroorzaakt hebben (maar weten we wel zeker, dat 's mans Open Deur geen driedubbele bodem in de discussie legde?).

In ieder geval, daar moest ik aan denken door de reacties op de column waarin ik een internet-zelftest op paranormale begaafdheid aanpreef (voor wie 'm toen gemist heeft:

<http://sprott.physics.wisc.edu/pickover/esp.html>). Alle respondenten, nogmaals bedankt voor de uitleg, maar ieder ongeveer normaal mens komt er natuurlijk vroeg of laat achter hoe die kaarttruc werkt. Onder de 2 % 'paranormaal zwakbegaafden' bij wie die test een negatief resultaat zou opleveren, verstond ik slechts degenen die de truc vrijwel meteen doorhebben. Maar zelfs die – als ik mezelf als maatstaf mag nemen - staan toch nog even paf van hoe selectief je eigen waarneming is zonder dat je dat zelf door hebt – nooit weg voor eenieder die probeert wetenschappelijk verantwoord het hoofd te gebruiken.

Over waarneming gesproken: toen ik nog nooit van de psycholoog Wagenaar gehoord had, heb ik in één dure les geleerd hoe onbetrouwbaar de justitiële gouden standaard op dat gebied, het ooggetuige verslag, in feite is. In die tijd stond er een oude fabriek aan de Morsweg, die werd gesloopt om plaats te maken voor woningbouw. De enorme schoorsteen bleef echter nog een tijd lang midden in het braakliggend land staan. Maanden lang fietste ik er vrijwel iedere dag van en naar de roeitraining op Njord langs en liet m'n blik langs die maanraket van baksteen glijden.

Op een avond zat ik na te tafelen bij vrienden toen het gesprek op die schoorsteen kwam, omdat die volgens één van hen afgelopen weekend was weggehaald. Ik verklaarde hem voor gek: ik was daar nog deze middag twee keer langs gefietst, en dan zou mij niet zijn opgevallen dat die weg was? Kom nou!

Het meningsverschil liep uit op een weddenschap en de inzet liep uit de hand tot 250 gulden (destijds een maand kamerhuur). Toen zijn we samen naar de Morsweg gefietst en werd me voor eens en voor altijd duidelijk dat a) je soms je eigen ogen niet kunt geloven en b) ik die zomer een week extra achter de lopende band zou staan.

Aangezien waarnemen rommelig en onbetrouwbaar is, houdt de pure fysicus zich het liefst bezig met gedachtenexperimenten. Het populairst in dat genre is het perpetuum mobile: een tegennatuurlijke machine die nuttige arbeid levert zonder energie te verbruiken. Gewoonlijk zijn het constructies in de stijl van de schromelijk overschatte hobbyist Leonardo Da Vinci, met onoverzichtelijk veel tandwielen en katrollen. Dat maakt het moeilijk – en weinig interessant - om uit te zoeken waar ze precies spaak lopen.

Maar nu heb ik een perpetuum mobile bedacht dat in één oogopslag te doorgronden zou moeten zijn. Ga voor het ontwerp, uitleg en reacties naar: <http://home.hetnet.nl/~aajjaspers/perpetuo.html>

Column Mare, 15-02-01

Verbaalpaters

Een in Amsterdam wonende vriend van me is aangetrouwd verzwagerd met een vlezig VVD-kamerlid dat ongeveer wekelijks in Den Haag Vandaag en overige parlementaire dorpspompfora optreedt. Naar verluidt 'doet' hij het heel goed, want hij mag van de fractie niet alleen z'n

oorspronkelijke specialisme 'doen', maar ook diverse andere portefeuilles. 'Doen' in parlementaire zin - het woord zegt het al - is praten voor de camera. Nu is het voor een wereldgenie al moeilijk om meer dan drie keer per maand met een origineel of zelfs maar waardevol idee te komen, dus we mogen het de 150 Binnenhof-genieën niet kwalijk nemen dat ze dat gemiddelde niet halen. Zegt m'n vriend dus laatst tegen hem op het spreekwoordelijke verjaardagsfeestje: 'Wat stond je gisteren nou weer te zwammen op tv?'

'Ja, hoor eens,' zei het kamerlid, 'een politicus moet nu eenmaal altijd tekst hebben.' Klopt, een politicus die geen tekst meer heeft, wordt met een jas over z'n hoofd in tranen afgevoerd en jarenlang in de luwte gezet als vice-voorzitter van de Kampeerraad of iets dergelijks. En politicus zijn we allemaal in het dagelijks leven, lijsttrekker van de eenmansfractie 'Mijn belang'. Wie niet altijd tekst paraat heeft, wordt afgetroefd, uitgelachen en als een sukkel opzij gezet. Het maakt nauwelijks uit wat je zegt, als je maar wat zegt op een toepasselijke toonhoogte.

Je zou eigenlijk willen dat professionele politici enigszins aan dat apenrots-gekrakeel ontstegen, en iets meer hadden van filosofen die pogen op rationele wijze de staat te besturen. Aan de debattafel bij Witteman zou je dan soms iets bovenaards waarnemen, namelijk een paar seconden stilte, wanneer iemand nadenkt over wat zijn opponent zojuist gezegd heeft. Als je fantasie helemaal op hol slaat, stel je je zelfs voor dat die zegt: 'Tja, de nieuwe argumenten waar u nu mee komt werpen een heel ander licht op deze zaak. Niet dat ik meteen m'n standpunt opgeef, maar hier wil ik eens rustig over nadenken, en dan praten we er in de volgende uitzending over door.'

Voor de Hopeloze Scheffers die in groten getale de werkelijke wereld en hun afspiegeling, de parlementen, bevolken is dit uiteraard geen optie. Van de filosoof Wittgenstein wordt wel verteld dat hij niet alleen een gruwelijke hekel had aan sociale kletspraatjes, maar in discussie met collega's en studenten loodzware stiltes liet vallen, en soms zelfs geruime tijd de kamer verliet om na te denken over wat zojuist gezegd was. Maar over het algemeen zijn filosofen nog ergere verbaalpatzers dan politici, en netzomin genegen om een duimbreed op te schuiven in een debat. Toch bestaat een maatschappelijk reservaat waarin dit platoonse ideaal soms gehaald wordt, namelijk de natuurwetenschap. Jaren geleden gaf een Amerikaanse Nobelprijswinnaar, een fysicus die een belangrijke theorie over elementaire deeltjes had ontdekt, gastcolleges in Leiden. De oude collegezaal in het Kamerlingh Onnes lab pulde uit, want behalve de studenten was bijna de voltallige staf toegestroomd. Het illustere gehoor hing aan z'n lippen terwijl hij het schoolbord volschreef met formules..

Toen onderbrak hem een derdejaarsstudent op de voorste rij: 'But now I'm puzzled' zei deze, 'because we only have three boundary conditions left, which means that...'. Weliswaar is het tijdens bèta-colleges routine dat de docent eens een minteken verkeerd zet en door z'n studenten gecorrigeerd wordt, maar dit was geen tikfout, dit was iets wezenlijks. De grote man draaide zich weer om naar zijn formules, en minutenlang kon je in de zaal een speld horen vallen. 'That is a very good question', zei hij waarderend, en bevroor opnieuw in zijn staande Denker van Rodin-houding. Pas na nog een ademloze eeuwigheid gaf hij het op: 'I really don't know. I'll work on this later, and give you an answer next week.'

Een zaal vol docenten, van wie ik nog nooit had meegemaakt dat een van hen zich door een student de mond liet snoeren, slaakte een collectieve zucht van verlichting toen de Nobelprijswinnaar z'n college vervolgde.

Column Mare, 15-05-03

Praatjes

Met enige regelmaat duiken er medici op in de media die, bijvoorbeeld, de langgerekte personen in de schilderijen van El Greco willen verklaren uit diens veronderstelde astigmatisme (waarom zou iemand die alles, ook z'n eigen schilderijen, langgerekt ziet, alleen de mensen langgerekt-in-het-kwadraat afbeelden?). Reductionisme op z'n slechtst is het, dat appelleert aan dorre geesten die de

zon niet in het water kunnen zien schijnen. Zo stond onlangs weer een psychiater op die bij Newton en Einstein publiekelijk de diagnose ‘Asperger-syndroom’ stelde. Asperger is autisme-light, om het maar even kort samen te vatten, dus gekenmerkt door slechte sociale vaardigheid en geobsedeerdheid met zeer specialistische bezigheden. Kan niet missen, want Newton is nooit getrouwd, Einstein was te verstrooid om sokken aan te trekken, terwijl beiden hun leven wijdden aan iets wat zich voor een zielkundige blijkbaar niet wezenlijk onderscheidt van kalender-rekenen of autonummerborden uit het hoofd leren. Het doorslaggevende symptoom dat hij uit hun biografieën destilleerde was: ‘They can’t do small talk.’

Zo is het maar net, alleen gewone mensen hebben altijd praatjes en eerlijk gezegd, ik voel me aangesproken. *Small talk* begint met zoiets als de buurvrouw die, nadat per ongeluk oogcontact is opgetreden, over de heg roept: ‘Lekker weertje, hè buurman?’

Ik weet best – en poneer dat zelfs Einstein en Newton wel wisten - dat je dan zoiets behoort terug te roepen als ‘Jaha, tjongejonge, nou, zeker, lekker hoor, precies, houen zo!’, maar meestal krijg ik het niet voorbij m’n huid. Zelfs m’n beste vrienden heb ik soms niets te vertellen. ‘Nog nieuws?’ vraag ik dan bij binnenkomst. ‘Niet echt, nee.’ Vervolgens pakken we het schaakspel en een fles whisky, waarna een half uur lang vrijwel niets anders te horen is dan het tikken van de schaakklok en het getinkel van ijsklontjes in de glazen. Een goede partij schaak is intensievere communicatie dan menig goed gesprek.

Er is al heel veel geschreven over het uniek menselijke vermogen om achteloos en in eindeloze variatie taal te produceren. Het is een gangbaar standpunt dat ‘taal’ vrijwel samenvalt met ‘denken’ en onontbeerlijk is voor echt menselijk bewustzijn, en in die optiek is het nog maar een kleine stap om iedereen die niet van nature praatjes produceert zoals een slak z’n slijmspoor, te beschouwen als geestelijk gehandicapt. Het leidt verder tot de misvatting dat de wiskunde, ontegenzeggelijk een van de kroonjuwelen van ons denken, eveneens een soort taal moet zijn, de ‘taal van de natuurwetenschap’.

Veel denkers over het denken kunnen zich blijkbaar slecht voorstellen dat bèta-denken een wezenlijk non-verbale activiteit is. In een partij schaak zit je misschien af en toe wel tegen jezelf te praten in de trant van ‘Als ik m’n loper op G5 zet zal hij wel rokeren, tenzij hij liever meteen de dame ruilt...’, maar dat is eerder ruis op de lijn dan het schaakdenken zelf, teken dat je geen helder inzicht en geen plan hebt. Als je dat wel hebt, lijkt het er meer op dat je een vier-dimensionale versie van het schaakbord voor je ziet, namelijk het bord zelf plus de manier waarop de stelling zich gaat ontwikkelen. (dat je vaak iets over het hoofd ziet en verliest doet aan het beeld niet af).

Al is m’n feitelijke bijdrage aan de natuurwetenschap minuscuul geweest, toch geloof ik stellig dat je ook dan de ervaring kunt delen met grootheden als Einstein, hoe het is om echt iets nieuws te ontdekken. En het lijkt beslist meer op plotseling ‘mat in vijf’ zien op een bord vol schaakstukken dan op het winnen van een debatje. Maar net zoals je de meeste mensen onmogelijk kunt interesseren voor het schaakspel, zo min kun je mensen een bèta-fascinatie aanpraten die ze niet van nature al bezitten.

Uit een artikel in *Scientific American* van zeker tien jaar geleden is me altijd een terloopse opmerking bijgebleven: ‘Voor de meeste mensen is het leren van de moedertaal de grootste intellectuele prestatie die ze in hun leven zullen verrichten.’ Wat een trieste waarheid, aangezien die klus op twaalfjarige leeftijd wel zo’n beetje is afgerond.

Column Mare, 15-11-01

Bèta-asielzoekers

De afkalvende populariteit van de bèta-wetenschappen is niet van vandaag of gisteren. Zo herinner ik me van jaren geleden een gesprek met een van origine Amerikaanse astronoom over dat onderwerp. Volgens hem gingen de jongens en meisjes in zijn land geen natuur- of scheikunde meer studeren omdat de Koude Oorlog voorbij was. Bèta-wetenschap en techniek werden - terecht of

onterecht - sterk geassocieerd met het opbouwen van een krachtig land en een krachtige defensie, en dat was niet meer nodig.

Daar zat wel iets in, meende ik, mits je het veel breder trekt: zodra een generatie opgroeit die vanaf z'n geboorte niets dan zorgeloze weelde heeft gekend, gaat het besef verloren hoeveel moeite het kost om een technologische maatschappij gaande te houden, en dat dat *de moeite waard* is. Een mobiele telefoon is voor zo'n generatie geen technisch hoogstandje waarin zich de inventiviteit en kunde van talloze bèta's materialiseert, welnee, het is een speeltje dat je cadeau krijgt bij een abonnement op je horoscoop per SMS.

In landen die zich nog maar net ontworsteld hebben aan armoede en stagnatie is dat besef er nog wel, dus zie je dat jonge onderzoekers uit het Oostblok massaal toestromen om in Europa de opvallende plekken te bezetten, terwijl in de Verenigde Staten de bèta-wetenschap al zo ongeveer is overgenomen door nieuwe aanwas uit landen als Korea, China en Taiwan. Blanke Amerikanen denken met z'n allen makkelijk rijk te kunnen worden in parasitaire beroepen als advocaat en beurshandelaar, en in Nederland loopt het storm voor tot niets verplichtende kletsvakjes als communicatiewetenschap.

Want communicatie, dat wil wat in dit land. In het recente verleden werd die studierichting aan de UvA overspoeld door drommen eerstejaars die voor een asielzoekersprobleem zorgden: ze mochten niet geweigerd worden, maar waar moest je ze onderbrengen? En ook die 500 eerstejaars waren natuurlijk voor het grootste deel economische vluchtelingen, er op uit met een minimum aan echte hoofdarbeid naar een drs-titel en een comfortabel baantje te freewheelen.

Na het bijplaatsen van enkele lesschuren en het voor de klas zetten van tweedejaars communicatiestudenten als docent smaakte dit marketing-succes natuurlijk toch naar meer. Moesten andere studierichtingen ook niet wat meer aan communicatie gaan doen? De bèta-wetenschappen met name, want die hebben toch zo'n belabberd image?

Je kon er op wachten. Om het door de minister ingepikte vijfde studiejaar terug te krijgen, moeten de bèta-studies *vernieuwen* en *verbreden*, dat wil zeggen zich opsplitsen in drie afstudeervarianten: onderzoek, bedrijfsleven/overheid en educatie/communicatie. Bewaar ons, zo ongeveer de laatsten die aan de universiteit nog een echt vak mochten leren, moeten nu dus na drie jaartjes Zeer Uitgebreid Lager Onderwijs (Vroon, laat 20e eeuw) in meerderheid ook al aan de Interactiekunde (De Swaan, 2001).

Het is evident dat alleen de onderzoeksvariant dan nog een volwaardige opleiding zal zijn. De twee andere varianten zullen vollopen met bèta-asielzoekers: studenten die er te laat achter gekomen zijn dat ze het *nét* niet hebben en die de nooduitgang nemen naar een van de klets-varianten. En het zal niet lang duren eer de arbeidsmarkt z'n conclusies trekt. Wat moet je je ook voorstellen bij een 'bedrijfsleven/overheid'-variant van een chemicus, natuurkundige of astronoom, gezien het feit dat de tegenwoordige versie overal in bedrijfsleven en overheid graag wordt binnengehaald?

Helemaal zielig is de variant educatie/communicatie. In zekere zin bestaat die al: het zijn de volledig ontwikkelde lerarenopleidingen, die met de lokroep 'communicatie' weer gevuld moeten worden. Vroeger kon je als afgestudeerde met een cursus van een paar weken je onderwijsbevoegdheid halen, en dat systeem werkte prima. Maar nee, het moest allemaal academischer, dus kwam er een veel langer durende lerarenopleiding met colleges Interactiekunde en geen bèta had nog trek om zo'n papiertje te halen. Mutatis mutandis geldt hetzelfde voor de bèta-communicatie: in die behoefte wordt sinds jaar en dag voorzien door mislukte wetenschappers als ondergetekende, en als je niet in staat bent dat ambacht gaandeweg te leren, met onderweg zonodig een enkel driedaags cursusje of stage, hoe talentloos ben je dan wel niet?

Column Mare, 16-01-03

Jetzt erst recht?

Met de volgende electorale aardverschuiving in aantocht doet zich voor de tweede maal binnen een

jaar de gewetensvraag voor: wel of niet gaan stemmen en zo ja, op wie of wat dan toch? D'66 heeft in ieder geval de meest hilarische verkiezingsposter. Daarop prijkt lijsttrekker Thom de Graaf, gekiekt terwijl hij voor zichzelf applaudisseert, achter de slogan: 'Juist nu!'. Toen Kurt Waldheim zich halverwege de jaren tachtig kandidaat stelde voor het presidentschap van Oostenrijk, kwam boven water dat dienstplichtige Waldheim tijdens de tweede wereldoorlog in Joegoslavië dermate heldhaftig had opgetreden dat de V.S. aankondigden hem als oorlogsmisdadiger in te rekenen, mocht hij het nog in z'n hoofd halen om de oceaan over te steken. Daarop liet zijn achterban inderhaast extra posters drukken met een grote foto van Waldheim en dezelfde slogan: 'Jetzt erst recht!' Waldheim won dus, maar ik geloof D'66 op z'n woord als dat er niets mee te maken heeft.

Democratie is net Geluk: zodra het ideaal gerealiseerd is lijkt het allengs z'n waarde te verliezen, en dreigen verveling en kleinzielig geklaag de kop op te steken. Waar je, met niet eens zoveel dichtelijke overdrijving, nog tranen van in de ogen krijgt is zo'n onafzienbare slang van mensen in de rij voor een stemhokje in landen als Kenia of Indonesië. Eindelijk, na decennia van corruptie en wanbeheer, krijgt het volk de kans om een nieuwe leider te kiezen, die echter, aangezien de geschiedenis onverbetterlijk is, binnen enkele jaren een even erge nepotist en kleptocraat zal blijken als z'n voorganger.

Is het in Nederland 'Juist nu!' nodig om te gaan stemmen, desnoods op D'66? Als ik in Tel Aviv woonde en de keus ging tussen die Israëliische Mladic en een geestverwant van Rabin, ja, dan wist ik het wel, maar of ik het méér eens ben met de partij die het Torentjes-overleg wil afschaffen, danwel met de partij die de hypotheekrente-af trek voor nieuwe gevallen boven de 220.000 euro wil inperken - ik kom er niet uit.

Hoeveel Nederlanders zouden volgende week gaan stemmen als ze een tientje toegang moesten betalen en twee uur lang weer en wind trotseren? Nog geen 5 procent van de bevolking, schat ik, hoewel honderduizenden landgenoten precies dat iedere week doen om hun favoriete sportclub aan te moedigen. Terecht gelooft namelijk niemand, al zou het CDA, de VVD of de PvdA straks de absolute meerderheid behalen, dat respectievelijk Balkenende, Zalm of Bos in de komende vier jaar het land gaat leegstellen en andersdenkenden in kampen opsluiten (met de LPF moet dit experiment nochtans worden ontraden).

De drukpersen hebben langdurig roodgloeiend gestaan om de electorale komeet Fortuyn en wat dat aan onheilspellends voor Nederland zou betekenen te duiden en te bezweren. Er moesten in deze maatschappij toch wel zeer ingrijpende en complexe wantoestanden heersen om een dergelijke 'electorale aardverschuiving' (daar is ie weer) te verklaren. Ik kan me echter niet aan de indruk onttrekken dat vrijwel al die 'verontrustende onderbuikgevoelens', die 'maatschappelijke veenbrand' en een groot deel van het 'multiculturele drama' met een paar simpele bestuurlijke maatregelen te voorkomen waren geweest. Houdt draaideurcriminelen in voorarrest tot hun berechting en sluit ze dan eens echt een paar jaar op, dat soort elementaire randvoorwaarden van behoorlijk bestuur. Het idee dat dit een waterscheiding in de Nederlandse geschiedenis zou inhouden is ridicuul, en dat zulke maatregelen niet allang genomen zijn toont alleen maar aan hoe lui en zelfingenomen de bestuurlijke kaste hier was, zijnde verwend met een land dat in wezen alles mee heeft.

Nu de traditionele partijen in dat opzicht ook wakker geworden zijn klotst het electoraat blijkens de peilingen veilig terug richting de nette, saaie sociaal-democratie. Zelfs de moord op Fortuyn heeft denk ik nauwelijks verschil gemaakt (hij was bepaald geen Rabin). Ware hij in leven gebleven, dan was hij na twee maanden bekvechten in het kabinet en de Kamer pruilend van gekrenkte eigenwaan in z'n Italiaanse landhuis gaan zitten en hadden we nu naar ongeveer dezelfde verkiezingsdebatten zitten kijken.

Column Mare, 16-01-01

Slachtofferhulp voor notabelen

Het Crisis Onderzoek Team, in 1987 begonnen aan de Rijksuniversiteit Leiden als hobby van een hoogleraar bestuurskunde, staat inmiddels op eenzame hoogte in de stratosfeer der commerciële crisis-consultancy. Of het nu rampt in Enschede, Den Bosch of Volendam, de snelle jongens van het COT staan er bijna nog eerder dan de brandweer om de bestuurders in crisis te helpen.

Zoals het een dynamische organisatie betaamt, heeft ze een gelikte website (www.cot.nl), waarop echter niets relevant te vinden is. Links naar hun publicaties werken geen van alle, en 'News & Activities' houdt op in november 1999. Kan je nagaan hoe druk ze het daar hebben! Prof. dr. Lelieberg, president-directeur-generaal en grootaandeelhouder van deze groeibriljant aan de huwelijksring tussen markt en academie bevestigt zulks: 'Weet u wel hoeveel crisis-evaluatie er in Nederland plaatsvindt? Genoeg om 35 van onze mensen aan het werk te houden! Daarvan zit er dag en nacht één naar teletext te kijken, zodat er bij een ramp binnen een uur een fax op het stadhuis ligt.

U moet goed begrijpen: wat de overheid hier presteert op het gebied van de openbare orde is zonder professioneel advies niet meer uit te leggen. Elders hanteert de overheid een simplistisch model dat er bij de man in de straat in gaat als koek: hoe erger de ordeverstoring of de risico's voor de veiligheid, des te strenger de regels, de straffen en de handhavingsinspanning.

In ons nationale gedoogmodel is dat natuurlijk anathema. Een voorbeeld: opstootjes komen overal voor, maar op het moment dat het tuig van de richel de macht overneemt en in het wilde weg gaat plunderen, is dat in omliggende landen voor de politie het moment om het vuur te openen. In Nederland kondigt de burgemeester dan op humanitaire gronden een de-escalatiefase af. Als pionier in deze moet worden genoemd burgemeester Ouwerkerk, die op Oudejaarsnacht koelbloedig ging slapen toen het rapalje Groningen begon af te breken. In Den Bosch is dat concept knap opgepikt: ter de-escalatie trok de politie zich terug achter de ophaalbruggen, zodat de relschoppers konden uitrazen in een wijk op veilige afstand van de ambtswoning.

Geen verwijt, maar bewoners die wegens de - overigens zeer locale - straatterreur hun huis niet uit durfden missen de *helicopter-view* om dit unieke beleidsinstrument op waarde te schatten. Logisch dat Rombouts, een voortreffelijk bestuurder met landelijke potentie, de professionals van het COT erbij haalt om dit baanbrekende crisis-management te evalueren. De emotionele reacties van direct betrokkenen zullen worden meegenomen in de rapportage. Openbaar? Nee, uiteraard niet, tenzij met toestemming van de opdrachtgever.

Daarbij komt een stukje persoonlijke crisisnasleepverwerking, want al die kritiek gaat je als bestuurder heus niet in de koude kleren zitten. Gratis adviesje: betrek *meteen* het COT erbij, want elke ondoordachte uiting lokt maar claims uit en ziekte door in de media. Slachtofferhulp voor notabelen? Dat zijn uw woorden.

Hoeveel dat zo'n beetje kost? Heel banaal om over geld te praten nu het verwerkingsproces nog in volle gang is. Op Amerikaanse toestanden zitten wij als bestuurlijk Nederland niet te wachten. Maar goed, u weet dat een enigszins afgestudeerd iemand marktconform meedraait voor 2 à 3 miel per dag, exclusief onkosten. In Enschede waren we meteen op volle sterkte aanwezig en nu, zeven maanden later, zit er nog steeds een mannetje van ons, dus reken maar uit. Voor een kleine gemeente als Volendam is zo iets moeilijker te budgetteren, correct, maar gelukkig blijken de grootste rampen statistisch ook in de grootste gemeentes plaats te vinden.

Wat als een gemeente er voor kiest om ons niet in te schakelen? Wel, het COT hanteert een stricte scheiding tussen advisering en onderzoek. Het ligt in de rede dat onze wetenschappelijke afdeling in Leiden dan een eigen onderzoek start, zoals na de Hercules-ramp. En dan zou het mij ten zeerste verbazen als niet ook in Enschede, Den Bosch en Volendam het nodige schortte aan de onderlinge coördinatie tussen de diverse hulpdiensten. Voorts heb ik een donkerbruin vermoeden dat het rampenplan niet deugde, dat de controle op naleving van de regels er ernstige manco's vertoonde, dat er betere afspraken moeten worden gemaakt in de driehoek en dat signalen over misstanden vanaf de werkvloer zijn genegeerd. Dat heeft althans tot nu toe in al onze wetenschappelijke rapporten gestaan.'

RidIQI-syndroom

Hoe zou het toch met de ME van Renate Dorresteyn gaan? Je hoort haar nooit meer over deze geheimzinnige, slopende kwaal waarmee ze zoveel boeken verkocht dat ze die vrijwel in haar eentje tot volksziekte gepromoot heeft.

Je zou bijna denken dat het een stuk beter met haar gaat. Ze gaf laatst ook al toe dat ze als lid van Terlouws commissie biotechnologie steeds positiever was gaan denken over genetische manipulatie. Zelfs gedwongen blootstelling aan nuchtere informatie over een taboe-onderwerp mist op den duur z'n uitwerking niet.

Maar ik wil het eigenlijk hebben over een andere geheimzinnige, slopende kwaal: hoogbegaafdheid. De lijders aan dit syndroom, naar z'n genetische *marker* ook wel RidIQI-syndroom genoemd, zijn berucht moeilijk te diagnosticeren. Goede cijfers op school zijn zeker geen indicatie, maar slechte evenmin. Patientjes met enig talent komen voor, maar als regel kunnen ze niets bijzonders. Sommigen worden gepest op school, anderen pesten zelf. Is het niet tragisch, dat jonge mensen er hun hele jeugd mee rond kunnen lopen *zonder het te beseffen?*

Weinig ouders zijn alert op het onderkennen van deze kwaal, die slechts in een speciaal instituut aan de universiteit van Nijmegen kan worden vastgesteld. De onderrapportage moet dus enorm zijn; als het net zo gaat als met ME en ADHD is 15 tot 20 procent van de hedendaagse jeugd hoogbegaafd. Het schrijnend leed van onbehandelde hoogbegaafdheid bleek wel uit een VARA-documentaire, afgelopen zondag. Eindelijk bevrijd uit hun knellende, op de middelmaat toegesneden schoolomgeving bleken de hoogbegaafde schepseltjes in hun internaat ('Gaaf. Centrum voor Creatief Leren') tot weinig meer in staat, hangend in de bank, dan het vingeren van hun Playstation II. Daar gingen ze gewoon mee door als een lerares die eruit zag als de astrale zus van Jomanda kwam sonderen of ze die dag zin hadden om iets te leren. Maar als dat de eerste een of twee jaar niet lukte was dat helemaal niet erg, 'als het kind eerst zichzelf maar weer terugvindt'.

De existentiële pijn van deze scholieren werd het scherpst uitgelicht toen men naar hun IQ informeerde. Je zag ze terugdeinzen als kankerpatienten die je naar de omvang van hun tumor vraagt. Niemand durfde een getal te noemen, want 'wat je echte IQ is kun je toch nooit weten', stotterden ze, of 'de score liep van de schaal af'.

Nu ben ik zelf, moet u weten, ex-patient hoogbegaafdheid. In de eerste klas van de middelbare school scoorde ik 150 punten op de test, het hoogste van m'n jaargang. In een boekje zocht ik op dat dat precies de grens was tussen gewone stervelingen en Het Genie. Daarover zweeg ik natuurlijk als het graf, maar de idiote notie dat je al heel wat gepresteerd hebt en bent uitverkoren tot nog veel meer omdat je zo'n testje goed kunt invullen, heb ik jaren als een geheime doornenkroon megedragen.

Toen ging ik natuurkunde studeren, en daar waren de meeste eerstejaars het slimste jongetje van de klas. Maakte daar géén indruk, en als je niet gedisciplineerd werkte zakte je op het eind van het jaar net zo hard als elke domkop, wat dus op een haar na gebeurde. Na die gedwongen blootstelling aan enige nuchtere informatie over de eigen capaciteiten was ik snel genezen van m'n hoogbegaafdheid. Tien jaar later heb ik nog eens zo'n boekje met IQ-tests uit de bibliotheek gehaald en die gemaakt, op opeenvolgende avonden dat ik steeds bezopener uit de kroeg kwam. De eerste was even schrikken, want toen haalde ik slechts 125, maar daarna had ik de slag weer te pakken en schommelden de scores tussen de 140 en de 160. Daarentegen is het me nooit gelukt om met meer dan drie glazen op iets voor een tentamen te leren of een leesbaar stukje proza te schrijven. Opheffen dus, dat instituut in Nijmegen, en stuur al die over het paard getilde ettertjes naar huis met bergen huiswerk, dan groeien ze er misschien ooit nog overheen.

Bullenbingo

Roeien is een sport waarbij slechts telt wie z'n boot het snelst van start naar finish sleurt. Dat is nog heel wat lastiger dan het lijkt, maar als ergens een objectief oordeel mogelijk is over iemands kwaliteiten, dan hier, zou je denken. Niet dus, althans niet toen ik zelf wedstrijdroeier was bij Asopos. Gelouterde coaches konden over elk aspect van iemands roeihaal, de 'inpik' met name, hele colleges geven die aan Rudy Fuchs' beschouwingen over moderne kunst deden denken. Bepalen wie met wie in welke ploeg mocht was voor de wedstrijdcommissie bijna een dagtaak. Vergaderingen van 3, 4 uur waarin de mérites van elke roeier op een Hegeliaans abstractie-niveau werden besproken waren regel. Al deze overwegingen bleven uiteraard binnenskamers, zodat geen roeier ooit wist wat de wedstrijdcommissie echt van hem of haar vond, totdat je wegens gebrek aan 'talent', 'motivatie', of wegens 'motorische gestoordheid' uit de ploeg werd gezet.

Maar gewoon meten hoe hard iemand roeide, daartegen hadden de experts een merkwaardige aversie. Aan ergometer-tests mochten slechts ouderejaars deelnemen die door hen al geselecteerd waren. Onderlinge races in wisselende combinaties om uit te maken welke roeier het meest bijdroeg aan de voorstuwing van het vlaggeschip – die vonden niet plaats. Want elke combinatie van roeiers, zo heette het, ging in de boot een unieke, slechts door het kennersoog van de coach te doorgronden chemie met elkaar aan die het overwinningspotentieel bepaalde.

Relatief veel roeiers studeerden medicijnen, dus mogelijk zaten sommige van die toenmalige experts wel in de zojuist opgeheven selectiecommissies voor medicijnenstudenten. Twee weken geleden stond het vrijwel onopgemerkt in de krant: de meeste geneeskunde faculteiten, waaronder de Leidse, staken de selectie 'aan de poort' alweer. Eindelijk, na tientallen jaren verderfelijk verloten van schaarse studieplaatsen, mochten ze zelf van de minister de beste eerstejaars gaan selecteren. En wat deden ze: ze sloegen aan het vergaderen. Natuurlijk niet om tot een zo valide mogelijk toelatingsexamen te komen, zodat iedere scholier van te voren wist waar ie aan toe was, nee, over de 'motivatie', de 'sociale vaardigheden' en nog zo wat van die pus-zachte criteria, en om daar een beeld van te krijgen moest elke kandidaat individueel op intake-gesprek komen bij een tienkoppige raad van ouderlingen en een 'essay' over de ethiek van het vak schrijven.

Is het een medisch wonder dat die opleidingen nu klagen dat deze procedure tijd, geld en menskracht vreet en niet effectief is? Nee, zoals het evenmin een wonder is dat de geselecteerden geen hogere cijfers halen dan de lotelingen. Daar zijn ze namelijk niet op geselecteerd, *my dear Watson*. Op wat dan wel, Joost mag het weten. Zoals ook telkens blijkt na omslachtige sollicitatie-procedures, zegt het kunnen debiteren van adequate kletspraatjes weinig tot niets over geschiktheid voor een vak.

Wat dan wel? Het antwoord is natuurlijk veel te simpel om door een commissie van experts bedacht te worden: kies ieder jaar een pittig eerstejaars-tentamen uit dat iedereen die medicijnen wil gaan studeren alvast moet kennen. Hij of zij zal na het VWO-eindexamen een paar dure boeken moeten aanschaffen, maar dat geldt spaar je meteen weer uit doordat de vakantie in Renesse of Salau dit keer vervalt. Eind augustus doen deze nuldejaars met het hertentamen van de eerstejaars mede, en de hoogste scorenden mogen naar binnen.

Me dunkt, ófwel je aanvaardt nu dat zinvolle selectie mogelijk is – en loting dus een gruwel – óf je geeft toe dat niet slechts de selectie-tot, maar de arts-opleiding als geheel geen zin heeft. Als loting een beter criterium is dan elk examen, dan moeten ook de diploma's voortaan door loting worden toegewezen. Wat dat niet aan kosten en administratieve rompslomp scheelt! En het bijvak 'debiteren van adequate kletspraatjes' leert de jonge arts toch wel, na de feestelijke bullenbingo-avond, bij het solliciteren naar een opleidingsplaats tot specialist.

Niet bang hoeven zijn om sterrenkunde interessant te vinden

Durfde zelf op de voetbalclub niet te zeggen dat ik gymnasium deed.

Ik had niet verwacht veel te zien door die bekraste, driedubbele vliegtuigraampjes, maar met een deken over je hoofd tegen het binnenlicht zat je ereloge. Passagiers op belendende rijen waren getuige hoe ik transformeerde tot een opgewonden puber die voor het eerst met vuurwerk mag spelen. Wòòw! Kijk dan, daar brak er een in stukken. Moet je zien, dat lichtende spoor staat er nu nog steeds! Shit, nu zijn er drie tegelijk in beeld!

Omdat het vliegtuig op tien kilometer hoogte zat, leken sommige meteoren naast of zelfs beneden je hun vuurspoor te trekken, al is de kans dat er werkelijk een Leonide zo diep in de atmosfeer doordringt heel klein.

Het soort aggressieve domheid en hufterigheid waarop SBS6 en BNN floreren

Intelligentie wint het alleen in bijzonder omstandigheden van domheid; het is eigenlijk een wonder dat we in een maatschappij leven waar zulk soort talent uiteindelijk bijna altijd vruchten afwerpt.

Column Mare, 19-09-02

‘Laat ze dat maar in Leiden doen’

Amsterdam is progressief, democratisch, open; Leiden conservatief, gesloten, elitair. Simpele waarheden waaraan simpele geesten houvast hebben in deze potentieel verwarrende tijden. En verwarrend is de tijdgeest zeker voor echte Amsterdammers. Nadat men daar met fluwelen handschoentjes is begonnen de Augias-stal genaamd Sociale Dienst uit te mesten, gaat nu aan de Universiteit van Amsterdam een ‘experiment’ van start: het Bindend Studie Advies. Weliswaar alleen nog bij de economie-faculteit, maar, zo valt te vrezen, na de evaluatie over twee jaar lijkt UvA-brede invoering onvermijdelijk. Dat zal natuurlijk funest zijn voor het uniek hoofdstedelijk karakter van deze universiteit. Uit de statistieken bleek onlangs weer eens het ongeëvenaard gebrek aan prestatiedrang van de aldaar ingeschrevenen: 65 procent van hen is na zes jaar nog niet afgestudeerd, waarmee de UvA koploper is in Nederland.

Afzwaaiend lid van de Centrale Studenten Raad Jaap Kamminga springt in Folia dan ook moedig op de bres voor zijn alma mater: ‘De UvA heeft het imago een universiteit te zijn waar academische vorming en vrijheid hoog in het vaandel staan. Daar past het BSA niet bij. Laat ze dat maar in Leiden doen. Daar zegt men een universiteit voor de elite te zijn.’

Voor de elite! Getverderrie! Dat zijn dus die asociale strebers die al in het eerste jaar 21 of meer studiepunten halen.

De pedagogen De Klerk en Meerburg leggen het, eveneens in Folia, voor de slechte verstaanders nog een keer uit: ‘Het BSA (...) past niet binnen de cultuur en de organisatievormen van het huidige onderwijs. Laten we niet vergeten dat een groot deel van het onderwijs- en begeleidingssysteem is opgezet om de zwakke studenten door de studiepunten te loodsen en niet om de bovengemiddeld gemotiveerde studenten een uitdagende wetenschapsomgeving te bieden’. Zouden ze het nu over de UvA hebben, of over de Nederlandse universiteiten in het algemeen?

Het achterhoedegevecht aan de UvA – want dat is het natuurlijk – roept herinneringen op aan de discussie die ook aan deze universiteit destijds is gevoerd over het BSA. Harde voorwaarden stellen aan studieprestaties, dat kán toch niet? Iedereen die met de hakken over de sloot het eindexamen VWO haalde en er vervolgens voor koos weinig tot niets uit te voeren had recht op een

doctorandus-titel. Vaag staat me bij dat een studentenvakbond toen als burgemeester in oorlogstijd gepleit heeft voor een BSA-norm van 15 procent. Kan ook 25 procent geweest zijn.

In feite is zelfs die norm van 50 procent nog een factor twee te laag. Wie voor de helft van de tentamens een 6- haalt en voor de rest niet komt opdagen of dikke onvoldoendes haalt, scoort gemiddeld het rapportcijfer 3 of 4, maar mag wel door naar het volgende jaar. Geen school zou er mee weg komen bij de Onderwijsinspectie, maar aan de universiteit valt dat onder 'academische vorming'. Je zal maar zo'n co-assistent aan je ziekenhuisbed hebben staan.

Het dogmatisch afwijzen van selectie op grond van persoonlijke prestatie is een onderschat aspect van het laffe gedoogbeleid dat van dit land in sommige opzichten zo'n groezelige zooi gemaakt heeft. Gelijke kansen voor iedereen, dus selectie aan de poort is taboe en loten is de hoogste vorm van rechtvaardigheid bij de verdeling van schaarse studieplaatsen – en zelfs na gebleken ongeschiktheid mag zo iemand niet resoluut verwijderd worden om plaats te maken voor een ander die wel talent heeft en gemotiveerd is, want dat is 'elitair'.

Volgens de UvA-pedagogen is het BSA ook nergens voor nodig: beter is het, 'intakegesprekken' te voeren met de aanstaande student, als ware deze een patient die opgenomen wenst te worden. De Centrale Studenten Raad stelt een 'dringend studieadvies' voor: bewezen minkukels zou slechts dringend mogen worden verzocht ergens anders niets te gaan doen. Niets aan de hand, dus: het progressieve Amsterdam loopt slechts een jaar of vijf achter op de discussie die destijds in het elite Leiden gevoerd is.

Column Mare, 20-03-03

Vingerverven met sjamanen

In Kameroen liggen meren die met onvoorspelbare tussenpozen iedereen in de omgeving doden. Zo gaat dat waarschijnlijk al millennia, maar dat drong pas tot de buitenwereld door in 1986, toen zo'n uitbarsting in één keer 1800 mensen fataal werd. We mogen wel aannemen dat de bevolking van de streek tot die tijd nooit iets beters heeft gehad dan toverspreuken en offerandes om de angstaanjagende geesten in het meer goed geluimd te houden.

Toen kwam de wetenschap langs, die vaststelde dat vulkanisch koolzuurgas zich via de bodem in het meer ophoopt. Door de hoge druk in de diepte lost het gas op in het water in plaats van op te stijgen. Dat gaat zo door totdat het hele meer instabiel is: een kleine verstoring, en ineens borrelen miljoenen kubieke meters verstikkend koolzuurgas op, als uit een warm flesje bier waar je de kroonkurk vanaf wipt.

Als je eenmaal begrijpt hoe het zit, ligt de oplossing voor de hand: stop een pijp in het meer en zuig daardoor diep water op. Zodra gas vrijkomt in de buis zorgt dat voor drijfvermogen waardoor het proces zichzelf gratis in stand houdt en het gas geleidelijk en veilig vrij komt.

In Science stond onlangs een verslag van zo'n ingreep: 'De voorbereidingen voor het ontgassen begonnen op 13 januari met een vier uur durende ceremonie om te communiceren met de voorouders die volgens de bewoners in het Monoun-meer wonen. Ze slachtten een ram en gooiden fruit, zout, olie en wijn in het water; de onderzoekers likten een ongeïdentificeerde groene pasta van de vingers van een sjamaan.'

Ongepast zou zijn, te ontsteken in fundamentalistische toorn over zoveel achterlijkheid, want de charme van de scène is onweerstaanbaar. Ook ik zou zonder morren die groene smurrie hebben opgelikt, vervuld van warme gedachten over respect voor andere culturen en ontzag voor de natuur. Je zou dat een koloniale attitude kunnen noemen. In eigen huis mag ik graag hakken op alles wat riekt naar bijgeloof en intellectuele ramsch. Mensen in Azië, Afrika en Latijns-Amerika zijn nog veel bijgeloviger dan in Europa, maar dat valt de meesten, gezien het lokale welvaarts- en onderwijspeil, niet te verwijten. Echter, iedereen met een ziektekostenverzekering en vier jaar middelbaar onderwijs hoort beter te weten.

Maar zo is het natuurlijk niet. In het redactioneel van Mare 22 toont Cristiaan Weijts begrip voor

klierende pubers op school, aangezien die gedwongen worden zich bezig te houden met 'al die nutteloze vakken als wis- en natuurkunde'. Naar ik aanneem verwoordt hij hier niet z'n eigen overtuiging, maar slechts het sentiment van een in weelde opgegroeide generatie-nix. Een dag later pakt mede Burcht-intellectueel Ilja Pfeijffer in NRC Cultureel Supplement paginabreed uit over de superioriteit van de poëzie *sub specie aeternitatis* boven ten eerste alle andere kunsten en al helemaal boven 'dromerij zoals wiskunde en astronomie', en wel omdat sommige dichtregels nooit meer uit het geheugen van de mensheid zouden verdwijnen. Zo kan volgens hem alleen de dichter 'de dood een loer draaien'.

Nu is het de lust van elke retoricus om een onhoudbare stelling met veel omhaal van woorden te verdedigen, dus dit gelooft ook hij vast zelf niet. Veel, zo niet alle grote kunstenaars zijn periodiek tot wanhoop gedreven door het realiteitsbesef dat hun professie er in feite niets toe doet. De toch niet onverdienstelijke literator W.F. Hermans had, in plaats van al z'n romans, liever iets als de stelling van Pythagoras op z'n naam gehad. Terecht: alleen vakken als wis- natuur- en sterrenkunde hebben de wereld onherkenbaar en onherroepelijk veranderd, en wel in voorwaartse richting. Kunst is amusement, of op z'n best troost voor machtelozen, vingerverven met sjamanen.

'Alles van waarde is weerloos' en 'Domweg gelukkig in de Dapperstraat' zullen allang vergeten zijn wanneer $a^2+b^2=c^2$ nog over de hele wereld onderwezen wordt (behalve dus in Nederland). Waarom? Omdat zulke formules de enige ware toverspreuken zijn, die in de meest letterlijke zin bergen kunnen verzetten en waarvan er nog nooit één door dichten of vingerverven ontdekt is. Driekwart van de wereldbevolking zou zonder de vruchten van zulke dromerij nu niet in leven zijn, terwijl de rest een aanmerkelijk korter en ellendiger bestaan zou hebben dan wij. Dat is pas echt de dood een loer draaien.

Column Mare, 20-03-01

Kop: Faculteiten der handel, oorlogvoering en sex

We dedicate this book to our fellow citizens, who, for love of truth, take from their own wants, by taxes and gifts, and now and then send forth one of themselves as dedicated servant to forward the search into the mysteries and marvellous simplicities of this strange and beautiful universe, our home.

Deze tekst staat op het schutblad van het imposante leerboek *Gravitation*, een zwarte turf van bijna 1300 pagina's die uitputtend de Algemene Relativiteitstheorie behandelt. Ik ben er in gestrand, moet ik bekennen, maar het motto is me bijgebleven. De auteurs – drie van die, vaak als arrogant afgeschilderde, natuurkundigen - bedanken dus de belastingbetaler dat ze door hen zijn vrijgesteld om dit soort onderzoek te doen, een bescheidenheid die je onder Nederlandse zogeheten intellectuelen zelden aantreft.

Geen zinnig mens betwijfelt dat natuurkunde een echte wetenschap is, die nog resultaten oplevert ook. Toch heb ik nog nooit een natuurkundige ontmoet die zich te goed voelde voor althans een poging tot verantwoording, in de zin van: wat stelt mijn onderzoek nu eigenlijk voor? Wat heb ik de afgelopen tijd bereikt, welke methoden heb ik daarvoor gebruikt, past het onderwerp in een groter geheel, wie heeft er iets aan m'n werk gehad, zit er nog vooruitgang in, of is het een doodlopende steeg? Bij filosofen ligt dat al gevoeliger, heb ik gemerkt, en bij sommige classici raak je dan een open zenuw, getuige Pfeijffers wild geraas op deze plek, vorige week.

Wat een borstklopperij en eigendunk ook ('Zoals elke goede schrijver...', een voorbeeld voor alle Mare-columnisten'), en dan die pathetische suggestie, als zou het *moed* vergen om in de universiteitsbode iets onaardigs over het CvB te zeggen.

Integendeel, applaus uit de eigen koffiekamer is verzekerd, en wie doet je verder wat, met je vaste aanstelling aan een polderuniversiteit? Voorts is, voorzover mij bekend, vorige week geen fruitmand

van een dankbare rector Breimer bij mij aan huis bezorgd, en een baantje aan de Leidse universiteit ambieer ik niet. Naar wie ben ik volgens Pfeijffer dan lafhartig aan het kwispelstaarten? Bij gebrek aan tegenargumenten rest slechts schelden en het verdacht maken van de motieven van de opponent.

Theoloog De Jonge doet in een ingezonden brief wel een faire poging om de godgeleerdheid als wetenschap op de kaart te zetten. Zeker, religie is een dominant fenomeen in de levens van veel mensen, met vele maatschappelijke raakvlakken. En heb ik gezegd, zoals De Jonge me in de schoenen schuift, dat ik dat fenomeen niet interessant vindt? Bovenstaande geldt echter ook voor bijvoorbeeld de handel, de oorlogvoering of sex. Toch zal men de gelijknamige faculteiten niet aan enige bona fide academie aantreffen.

Het probleem is, zodra theologie wetenschappelijk iets voorstelt, valt het onder socio- antropo- of psychologie, onder geschiedenis of wellicht de psychiatrie. Een faculteit theologie is een middeleeuws anachronisme, zoiets als het koningshuis, dus heel veel kwaad kan dat niet meer. Tot slot een kwestie waar ik, als niet-gepromoveerde, ook al geen verstand van heb en dus niet over zwijg: het wachtgeld voor promovendi. Wachtgeld is een WW-uitkering voor academici die geen baan kunnen vinden, maar jonge academici die geen baan kunnen vinden bestaan niet meer. Toch schuift een aanzienlijk percentage promovendi na vier jaar onderzoek zonder proefschrift voor langere tijd die wachtgeldregeling in. Rara, hoe kan dat?

Vraag het niet aan m'n voordeurder in deze krant, want het speeksel zal je om de oren vliegen. Jawel, een promotie-onderzoek kan om allerlei redenen buiten schuld van de promovendus uitlopen. Als dat aantoonbaar is, moet de universiteit of NWO gewoon de aanstelling met een redelijke termijn verlengen, en als daarbij sprake was van misstanden had daarover bij hun aan de bel getrokken moeten worden. Maar in de praktijk pakte eenieder die daar zin in had gewoon een of twee jaartjes wachtgeld erbij, alsof het een secundaire arbeidsvoorwaarde was. En zo groeide weer een situatie zoals die in Nederland endemisch is: systematisch misbruik van een sociale voorziening met gedoogsteun van alle betrokken partijen. Goed dat daar een eind aan komt. En nu het koningshuis nog.

Column Mare, 20-06-02

Uitgestorven leed

Eigenlijk zijn mensen overal en altijd hetzelfde, heb ik – origineel is het niet – op deze plek wel eens beweerd, maar soms ga je twijfelen. Er stond laatst een onderzoekje in de krant waaruit bleek dat adolescenten (tussen 15 en 25) in Nederland de meest tevreden leeftijdsgroep zijn: 95 procent gaf aan volmaakt gelukkig te zijn. 95 procent! Het klinkt niet eens ongeloofwaardig als je om je heen kijkt. De puberteit als verblijf in de somberste diepten van de generatiekloof lijkt vrijwel uitgestorven. Als toppunt van probleemverlies blijven velen van hen een studie lang vrijwillig bij de ouders wonen.

Dat studeren verloopt al net zo zorgeloos: blijkt de eerste keus wat hoog gegrepen, dan wordt een pretpakket bij elkaar geshopt waarop het moeiteloos en gezellig afstuderen is, met als vanzelfsprekend vervolg de comfortabele, bovenmodale baan.

Het zal wel selectieve waarneming zijn, maar wat waren wij daarmee vergeleken hopeloze tobbers en ploeteraars. Zeven of acht jaar studeren was de norm, waarvan twee à drie jaar verloren ging aan piekeren 'of je er wel mee door moest gaan'. Daar voerde je tot diep in de nacht warrige gesprekken over, of je speelde eindeloos tafelvoetbal om de scriptie waar je al acht maanden niets aan gedaan had uit je hoofd te zetten.

Complementair aan de problematische studie-zingeving heerste bij menigeen een diepe angst om af te studeren: want al was in die tijd de kans dat je een baan vond klein, uitgesloten was dit niet. Het kan geen toeval zijn dat ik me uit die tijd een liftdeur in de Pelihof herinner, waarop iemand met

viltstift 'Étudier c'est mourir un peu' had geschreven. 'Wacht maar tot je werkt' was er in wanhopige halen onder gekrast. Het zogeheten echte leven na die eindeloos gerekte studietijd wenkte als Siberië, vreemd genoeg vooral in de zomer.

Die existentiële angst sloeg in volle hevigheid toe de eerste keer dat je, opduikend uit de spelonk van je studentenvereniging, zag dat het reeds licht werd in het oosten: veeg teken dat alweer een academisch jaar door de vingers geglipt was. Nog een paar weken, dan waren de colleges voorbij en al voor de sociëteit z'n deuren sloot zou iedereen die je kende de stad ontvlucht zijn alsof er een onbespreekbare ziekte heerste. Maar voor jou geen zomerbaantjes aan het strand, noch exotische reizen; tot aan de El Cidweek sudderen op je zolderkamer zou je, om hertentamens te doen. Vroeger werd aan eenzame opsluiting een heilzame invloed toegeschreven op criminelen en aspirant-heiligen, maar de studievertraagde student ontkwam zo evenmin aan de confrontatie met zijn demonen. 'Hoeveel tentamens heb je dit jaar weer verzuimd en verknoeid?' zeurde de zomer lang een innerlijke stem die niet tot zwijgen was te brengen.. 'Hoeveel is je studieschuld weer nodeloos opgehoogd?'

De laatste loodjes verliepen geheel in stijl: voor m'n allerlaatste bijvakje deed ik als enige tentamen bij een narrige wiskundige die later decaan van de faculteit geworden is. Zakken betekende minstens een half jaar vertraging extra, wat hij wist, en hij gaf me een vijf. Soebatten om een snelle herkansing bleef vruchteloos, maar tenslotte kreeg ik twee sommen mee naar huis. 'Het kan me niet schelen door wie je die laat maken, maar als je niet met de goede antwoorden terugkomt ben je definitief gezakt.' Ik maakte de sommen en liet ze voor alle zekerheid door twee natuurkunde-profs controleren.

'Dit is toch geen wiskunde' oordeelde hij walgend toen ik weer voor hem stond. Hij kon niet ontkennen dat het antwoord klopte, maar de methode beviel hem niet. Minuten lang stonden we pat in zijn werkkamer; toen kalkte hij een zes met een loodzware min op het tentamen en verbande me met een polsbeweging uit zijn invloedssfeer. Ik liep met de paperassen in m'n hand vanuit het Centraal Reken Instituut de laaiende zomermiddag in, pogend enige voldoening te ontlenuen aan het voltooien van m'n academische vorming. Ik heb nog jaren gedroomd dat het niet waar was en toch hertentamen moest doen.

Column Mare, 21-03-02

Verschroeide aarde - update

Wat ook al weer uit de tijd is: gestoorde mensen in hun eigen discours proberen te verstaan. De zwerver die étalageruiten in de Breestraat dichtsmeert met de eigen uitwerpselen is weer gewoon gek, in plaats van een ietwat onorthodoxe maatschappijcriticus.

De getroubleerde die vorige week trachtte de Philips-top te gijzelen omdat z'n breedbeeldtelevisie niet beviel, bleek tot slot van z'n *fifteen seconds of fame* nog zo behulpzaam om alleen zichzelf dood te schieten, aldus de weg vrij makend voor zieke grappen en de onvermijdelijke tros traumamasseerders, maar z'n boodschap kreeg hij er niet mee over het voetlicht.

En dat, terwijl die zwarte balken rond het beeld wel degelijk een geheime mededeling bevatten: *Sukkel, ook jij bent er dus ingetrapt!* Breedbeeldtelevisie is het soort oplichterij waarmee Bill Gates de rijkste man ter wereld geworden is. Door onderlinge concurrentie en innovatie zijn kleurentelevisies steeds goedkoper geworden en zo degelijk dat ze onderhoudsvrij 15 of 20 jaar mee gaan. Hoog tijd dus dat de sector een complot smeedt om de consument al die prima functionerende toestellen weg te laten gooien. Als je de kijker zo gek krijgt om z'n tv gemiddeld slechts een jaar vervroegd weg te doen, genereert dat ieder jaar een slordig miljard aan extra omzet in Nederland alleen al.

Maar wat valt er aan een tv nou nog te verbeteren? Tja, eens even denken, iedereen heeft het tegenwoordig breed, maakt zich breed, heeft breedband internet, brede banden onder z'n auto ... breedbeeldtelevisie! Driedubbel kassa! Want als we de proporties van het beeld veranderen, moeten

ook alle camera's en opname-apparatuur vervangen worden, en zodra dat eenmaal gebeurd is, vertonen de oude tv's brede zwarte stroken onder en boven in beeld. Zo pik je de achterblijver in feite een kwart van z'n beeldgrootte af en is die vrijwel gedwongen om ook een nieuw toestel aan te schaffen. En dat maken we natuurlijk drie keer zo duur, want dat is inherent aan breed. Op het hoofdkwartier van Microsoft slaan ze zich voor het hoofd dat ze zo'n update van de verschroeiende aarde niet zelf verzonnen hebben.

Aangezien niemand spontaan behoefte voelt om boven- en onderkant van z'n beeldbuis met zwarte stroken tape af te plakken teneinde die onesthetische 4:3-verhouding te fatsoeneren, ligt hier tevens een prachtige uitdaging voor de huurlingen van de leugenindustrie.

Die schuiven de breedbeeldbakbeesten alvast de pronkinterieurs in de glossies binnen en geven ze weg als hoofdprijs in quizen. Ook strooien ze quasi-wetenschappelijke praatjes rond, als zou breedbeeld beter overeenkomen met het menselijk blikveld omdat de ogen een stukje van elkaar af staan in het hoofd. Ja, als je permanent dubbel ziet op minder dan een meter van het scherm, maar anders echt niet.

Maar de trend is gezet: bij interviews wordt vaak al zó ver ingezoomd, dat zelfs op een normale televisie het hoofd boven de wenkbrauwen buiten beeld valt. Zo wordt de consument klaargestoomd voor het kijken door de brievenbus.

Je ziet voor je hoe die vereenzaamde buschauffeur, wiens lectuur zich het laatste jaar beperkte tot reclamefolders, op een gure koopavond de knoop doorhakt en twee moeizaam bij elkaar gespaarde maandsalarissen op de toonbank van zo'n elektra-Aldi neerlegt. Eindelijk zal nu de echte wereld voor hem opengaan: voetbalwedstrijden alsof hij zelf in het stadion zit, actiefilms alsof hij zelf meedoet, om over de geneugten van breedbed-televisie nog maar te zwijgen.

Maar wat krijg je: gescalpeerde hoofden in de praatprogramma's, voetballers die bij de knieën ophouden als die prachtige actie in close-up herhaald wordt, raceauto's die worden platgedrukt op het circuit. En iedere keer als hij zapt – en dat doet hij minstens 200 keer per avond – moet de elektronica een paar seconden nadenken over de beste manier om dat kanaal weer in het Procrustes-bed te persen. Arme man. Zoals veel gekken verdient hij niet direct navolging, maar kun je als 'normaal mens' wel degelijk iets van hem leren.

Column Mare, 22-05-01

Latjeseenheden

Al weer enige tijd geleden betichtte iemand mij ervan een 'deeltjesversnellerfetisjist' te zijn, en na langdurig zelfonderzoek volgt hier m'n *coming out*. Even voor alle duidelijkheid: een grote deeltjesversneller is een (meestal) ringvormig apparaat waar heel Amsterdam in past en dat een paar miljard gulden kost. Er zijn mensen die dat veel geld vinden om een nerd een Nobelprijs te laten winnen, maar ik vind het dus geniaal.

Het schrijven van een boek of het regisseren van een film kan ook een geniale prestatie zijn, maar dat is vooral de prestatie van één persoon. Een *state of the art* deeltjesversneller, satelliet of telescoop vertegenwoordigt de gebundelde inventiviteit van duizenden specialisten die ieder op hun gebied tot de top behoren. Wat daar samenkomt aan wetenschap, techniek en vakmanschap behoort tot het beste wat de mensheid gepresteerd heeft.

In die zin zijn grote wetenschappelijke instrumenten de kathedralen van onze tijd. En anders dan de middeleeuwse kathedralen, vormen ze het voorportaal tot ware diepzinnigheid, omdat ze zicht bieden op een overweldigende waarheid die zich geen bal aantrekt van onze opinies of vooroordelen.

Echte zogeheten intellectuelen (*academici* die niet weten hoe een koelkast werkt) hebben daar natuurlijk geen flauw benul van. *Big science* is voor hen slechts platvloerse krachtpatserij, zoiets als het bouwen van sportauto's met steeds meer pk's.

Tot zover de theorie, waaraan meteen dient toegevoegd dat ik zelf tien hele dagen praktizerend

natuurkundige geweest ben. *Big science* is namelijk niet voor iedereen weggelegd. Na het kandidaats werd je destijds geacht de resterende studie jaren in een Leids laboratorium te slijten, als hulpje van promovendi en vaste staf.

Mijn eerste taak 'bij de vakgroep' bestond uit het elke minuut noteren van een tellerstand op een strook grafiekpapier die uit een in de kelder opgesteld apparaat tevoorschijn kroop.

Nu was deze groep uniek in de wereld door het gebruik van de fameuze 'latjeseenheden'. Ooit, ergens had de groepsleider een set volstrekt ideosyncratische lineaal op de kop getikt met een schaalverdeling waarin de streepjes op iets minder dan een millimeter van elkaar stonden. Hij verplichtte al zijn ondergestelden om metingen in die latjeseenheden uit te drukken. Dit heette de meetnauwkeurigheid te vergroten, wat, zoals elke tweedejaars kan uitleggen, onzin is, maar het veroorzaakte wel extra werk en kans op vergissingen.

Met de oogst van m'n eerste middag diende ik me naar zijn werkkamer bovenin het gebouw te begeven, waar de man na m'n binnenkomst omstandig een verse pijp stopte en de tientallen punten in de grafiek met de speciale lineaal begon na te meten. Tussen wolken pijp rook haalde hij hier een halve latjeseenheid eraf, deed er daar een hele latjeseenheid bij. Wat had dit allemaal nog met kathedraalbouw of ware diepzinnigheid te maken? Zelfs in die tijd waren dergelijke metingen vrij makkelijk te automatiseren, dus ik verdacht ze ervan dat slechts na te laten om vierdejaars studenten bezig te houden. Straks kreeg ik nog een Mickey Mouse stempeltje op m'n grafiek omdat ik goed m'n best gedaan had.

Latjeseenheden. Dat ene woord verbeeldde plotseling de uitzichtloosheid van het lableven dat ik voor me in het verschiep zag, en de volgende week gaf ik er de brui aan. In strijd met alle adviezen zou ik niet in de experimentele, maar theoretische natuurkunde gaan afstuderen, wat in dit geval betekende dat ik hoogstens nog een theoretische kans op een carrière in de wetenschap had.

Die hele groep is niet veel later stilletjes in een sterfhuisconstructie ondergebracht en van velen aldaar werkzaam is nooit meer iets vernomen. Echt een schatkamer was het, van het op deze plek vaak geroemde 'onderzoek waarop niemand zit te wachten'. Dat zulk onderzoek voor menig student het kerkhof wordt van al z'n wetenschappelijke ambities, ook dat vindt je in geen enkel visitatie-rapport terug.

Column Mare, 23-05-02

Optimale informatie-onttrekking

Weer geen keus kunnen maken. Met die mismoedige constatering ben ik andermaal blijven zweven totdat de kieszokjes dicht waren en 'mijn stem verloren ging', zoals dat zo plechtig heet.

Ondergetekende krijgt tweewekelijks ruimte in de krant om een robuuste opinie uit te venten, maar eens in de vier jaar met enige overtuiging een hokje rood maken, ho maar.

De veelbesproken grijsheid van de Nederlandse politiek zou ik tot voor kort - net als zovelen - als uitvlucht hebben opgegeven, maar deze verkiezingen kun je toch waarlijk niet als saai afdoen.

(Gehoord in een cabaret op 13 mei: '...en ik ga *niet* stemmen op Lijk 15)

Niet-stemmers hebben een slechte naam; volgens politicologen zijn het 'cynici', betonrot van het electoraat. Maar hoeveel mensen stemmen uit gemakzucht steeds op dezelfde partij, omdat een vage kennis op de lijst staat of in het voetspoor van hun partner? Van niet-stemmers kun je op z'n minst zeggen dat ze de kiesdeler kleiner maken, zodat elke wel uitgebrachte stem meer waard wordt. Dat lijkt een sofisme, maar ontdaan van alle moralistische franje is de functie van een verkiezing om zo veel mogelijk informatie over 'de wil van het volk' te verkrijgen. 'Geen mening' is ook informatie en het kan in veel gevallen zo zijn, dat een onthouding meer informatie overdraagt dan een stem op partij X.

In de media en – neem ik aan – onder politicologen wordt tot vervelens toe gediscussieerd over de kloof tussen burger en politiek en hoe die te dichten, maar over de manco's van stelsystemen op zich hoor je weinig.

Toch is evident dat het aankruisen van één hokje op een stemformulier slechts minimale informatie overdraagt en bizarre effecten kan hebben. Zie bijvoorbeeld de Franse presidentsverkiezingen, waarin Jospin van Le Pen ‘verloor’. Als de kiezer een rangorde van kandidaten had mogen aangeven, was Le Pen nooit tegen Chirac in de finale gekomen omdat 90 procent van de Fransen altijd nog liever Jospin dan Le Pen als president heeft. Dat alle commotie over oplevend fascisme puur een artefact van het systeem was, kreeg in al die verontruste beschouwingen merkwaardig weinig aandacht.

Het systeem van één hokje aankruisen is alleen optimaal als er twee kandidaten voor één functie zijn; dat dit ultra-simplistische model bij vrijwel alle volksraadpleging wordt ingezet is negentiende-eeuws. Nu er elektronisch gestemd wordt en gegevensverwerking automatisch kan, is het een enorme verspilling van democratisch krediet om de kiezer alleen daarvoor op te laten draven.

Over welk systeem optimaal informatie onttrekt aan de kiezer in het stemhokje valt zeker nog te twisten; geen enkel systeem is onder alle denkbare omstandigheden perfect. Maar ligt hier niet een schone taak voor politicologen en bestuurskundigen? Doen ze nog eens wat nuttigers dan faliekante prognoses afleveren en achter de feiten aanlopen.

Waarom bijvoorbeeld niet stemmen volgens het Songfestival-systeem? Iedere kiezer krijgt een aantal punten, en geeft die aan een of meerdere partijen. Zo kan die zich tenminste genuanceerd uiten over de gewenste regeringscoalitie. En nu we toch bezig zijn: waarom niet het essentiële verschil tussen stemmen op een kandidaat en op een partij zichtbaar maken? Het kan namelijk best zo zijn dat je het ene partij-programma aantrekkelijk vindt, maar iemand van een andere partij aan het roer van staat wilt vanwege diens kwaliteiten als leider. Als er iets totaal onverwachts gebeurt komt het namelijk vooral op karakter aan; partij-programma’s kun je ook door Melkert-politici laten uitvoeren.

De obligate tegenwerping dat zoiets ‘te ingewikkeld’ is voor de kiezer is een drogreden. Belastingheffing is ook ingewikkeld, maar ik heb dat nog nooit als argument horen gebruiken om iedereen hetzelfde bedrag te laten betalen. Bovendien, elk geavanceerd stelsysteem zou een uitbreiding zijn, zodat kiezers die zich er niet in willen verdiepen (is dat een democratisch geldige reden?) nog volgens het oude systeem kunnen stemmen. De partij die op dat gebied met zinnige voorstellen komt, krijgt van mij over twee jaar, als er weer verkiezingen zijn, de 12 punten.

Column Mare, 23-05-02

Optimale informatie-onttrekking

Weer geen keus kunnen maken. Met die mismoedige constatering ben ik andermaal blijven zweven totdat de kieshokjes dicht waren en ‘mijn stem verloren ging’, zoals dat zo plechtig heet.

Ondergetekende krijgt tweewekelijks ruimte in de krant om een robuuste opinie uit te venten, maar eens in de vier jaar met enige overtuiging een hokje rood maken, ho maar.

De veelbesproken grijsheid van de Nederlandse politiek zou ik tot voor kort - net als zovelen - als uitvlucht hebben opgegeven, maar deze verkiezingen kun je toch waarlijk niet als saai afdoen.

(Gehoord in een cabaret op 13 mei: ‘..en ik ga *niet* stemmen op Lijk 15)

Niet-stemmers hebben een slechte naam; volgens politicologen zijn het ‘cynici’, betonrot van het electoraat. Maar hoeveel mensen stemmen uit gemakzucht steeds op dezelfde partij, omdat een vage kennis op de lijst staat of in het voetspoor van hun partner? Van niet-stemmers kun je op z’n minst zeggen dat ze de kiesdeler kleiner maken, zodat elke wel uitgebrachte stem meer waard wordt. Dat lijkt een sofisme, maar ontdaan van alle moralistische franje is de functie van een verkiezing om zo veel mogelijk informatie over ‘de wil van het volk’ te verkrijgen. ‘Geen mening’ is ook informatie en het kan in veel gevallen zo zijn, dat een onthouding meer informatie overdraagt dan een stem op partij X.

In de media en – neem ik aan – onder politicologen wordt tot vervelens toe gediscussieerd over de

kloof tussen burger en politiek en hoe die te dichten, maar over de manco's van stelsystemen op zich hoor je weinig.

Toch is evident dat het aankruisen van één hokje op een stemformulier slechts minimale informatie overdraagt en bizarre effecten kan hebben. Zie bijvoorbeeld de Franse presidentsverkiezingen, waarin Jospin van Le Pen 'verloor'. Als de kiezer een rangorde van kandidaten had mogen aangeven, was Le Pen nooit tegen Chirac in de finale gekomen omdat 90 procent van de Fransen altijd nog liever Jospin dan Le Pen als president heeft. Dat alle commotie over oplevend fascisme puur een artefact van het systeem was, kreeg in al die verontruste beschouwingen merkwaardig weinig aandacht.

Het systeem van één hokje aankruisen is alleen optimaal als er twee kandidaten voor één functie zijn; dat dit ultra-simplistische model bij vrijwel alle volksraadpleging wordt ingezet is negentiende-eeuws. Nu er elektronisch gestemd wordt en gegevensverwerking automatisch kan, is het een enorme verspilling van democratisch krediet om de kiezer alleen daarvoor op te laten draven.

Over welk systeem optimaal informatie onttrekt aan de kiezer in het stemhokje valt zeker nog te twisten; geen enkel systeem is onder alle denkbare omstandigheden perfect. Maar ligt hier niet een schone taak voor politicologen en bestuurskundigen? Doen ze nog eens wat nuttigers dan faliekante prognoses afleveren en achter de feiten aanlopen.

Waarom bijvoorbeeld niet stemmen volgens het Songfestival-systeem? Iedere kiezer krijgt een aantal punten, en geeft die aan een of meerdere partijen. Zo kan die zich tenminste genuanceerd uiten over de gewenste regeringscoalitie. En nu we toch bezig zijn: waarom niet het essentiële verschil tussen stemmen op een kandidaat en op een partij zichtbaar maken? Het kan namelijk best zo zijn dat je het ene partij-programma aantrekkelijk vindt, maar iemand van een andere partij aan het roer van staat wilt vanwege diens kwaliteiten als leider. Als er iets totaal onverwachts gebeurt komt het namelijk vooral op karakter aan; partij-programma's kun je ook door Melkert-politici laten uitvoeren.

De obligate tegenwerping dat zoiets 'te ingewikkeld' is voor de kiezer is een drogreden.

Belastingheffing is ook ingewikkeld, maar ik heb dat nog nooit als argument horen gebruiken om iedereen hetzelfde bedrag te laten betalen. Bovendien, elk geavanceerd stelsysteem zou een uitbreiding zijn, zodat kiezers die zich er niet in willen verdiepen (is dat een democratisch geldige reden?) nog volgens het oude systeem kunnen stemmen. De partij die op dat gebied met zinnige voorstellen komt, krijgt van mij over twee jaar, als er weer verkiezingen zijn, de 12 punten.

Column Mare, 23-10-01

Schoolgeluiden

Laatst zat ik, om redenen die hier minder ter zake doen, met twee VWO-scholieren op een bergtop in de woestijn in Chili, wat ik een tijd niet meer gedaan had. Met scholieren praten, bedoel ik. Hoewel ik drie dagen in de week in de 'wetenschapscommunicatie' zit, en als zodanig onder meer geacht wordt te 'communiceren' met 'de jeugd', ben ik de afgelopen kwart eeuw één keer op een middelbare school geweest en heb slechts een vaag idee van wat daar tegenwoordig geleerd wordt.

Iets dergelijks geldt ook voor de leerlingen, kreeg ik de indruk. Toen ik nog op school zat had je een hekel aan sommige vakken omdat je ze moeilijk vond of de leraar een eikel, maar dat er iets substantieels te leren viel sprak vanzelf. Het onbehagen van de huidige leerling wiens intellectuele polsstok misschien wel helemaal tot in de academie reikt heeft een andere bron: de tweede fase ('het studiehuis') is een zootje waarin het gros van de leerlingen weinig uitvoert en de leraren niet weten hoe ze moeten optreden, en sommige verplichte vakken stellen niets voor. Bij 'verzorging' krijg je uitgelegd dat je bonte en witte was apart in de trommel moet doen en het *pièce de résistance* bij 'techniek' is het zelfstandig uit- en in elkaar schroeven van een stekker. Ik citeer uit

het lange-termijn geheugen, maar dat was de teneur.

Van het duo had er één altijd goede cijfers gehaald terwijl de ander een keer was blijven zitten ('te veel andere zaken aan m'n hoofd'), maar ze waren het roerend eens over het slappe niveau van veel lesstof. En ook hen was opgevallen dat de examens voor studiehuis-scholieren wel degelijk makkelijker waren dan die voor oude-stijlers, ongetwijfeld om politiek correcte slagingspercentages te verkrijgen.

Nog zoiets wat vroeger op school vanzelf sprak: dat de leraar heel wat meer wist van het vak dat hij doceerde dan jij zelf. Daarom geef ik even hun verslag door van een scheikunde-proefje, bedoeld om te demonstreren dat de som van de massa's van stoffen die een chemische reactie aangaan, gelijk is aan de som van de massa's van de reactieproducten (Lavoisier, 18^e eeuw).

Zoals dat gaat bij experimenten, kloppen op het eind de getallen nooit exact en in dit geval leek na afloop van de reactie zo ongeveer een kwart van de massa zoek geraakt. Poeder dat verstuijft of aan de lepel blijft kleven, ontsnappende gassen, een cumulatie van meetfoutjes, dat loopt in de praktijk aardig op. Wat echter verklaarde de leraar (studiehuis, 21^e eeuw): 'Precies wat Einstein voorspelde: de ontbrekende massa is namelijk omgezet in de energie die bij de chemische reactie vrijkwam.'

Hoewel iedereen van $E=mc^2$ gehoord heeft, kan wellicht niet iedereen deze enormiteit direct op waarde schatten. In principe is het juist, dat als ergens energie (hitte, straling) vrijkomt, daar in massa voor 'betaald' wordt. Echter, de factor c^2 (het kwadraat van de lichtsnelheid) die de massa m relateert aan de vrijkomende energie E is *gigantisch*, namelijk 90.000.000.000.000.000 (uitgedrukt in standaard-eenheden). De consequentie is op de achterkant van een envelop uit te rekenen: zelfs een atoom-explosie zet nog geen promille van de splijtstof-massa in energie om en bij chemische reacties is het massaverlies minder dan een miljoenste procent. Maar ook uit het blote hoofd weet eenieder met slechts het geringste benul van natuurwetenschap hoe dat grosso modo zit en waarom Lavoisier dus niet op $E=mc^2$ uitkwam. Waaronder voornoemd duo, dat de leraar smakelijk uitlachte en hem nooit meer serieus zal kunnen nemen.

Arm lerarencorps: als ze straks alles in euro moeten omrekenen komen ze er helemaal niet meer uit.

Column Mare, 24-04-01

Reinheidsgebod voor spagaat-clubs

Allemaal academische hoerij is het, handel in bestuurlijke aflaten. Op deze plek heb ik al eens eerder m'n wenkbrouwen opgetrokken over de spagaat van het Crisis Onderzoeks Team, een entiteit die aan de Leidse universiteit wetenschappelijk onderzoek zegt te bedrijven, maar onder dezelfde naam fungeert als commercieel vehikel om onder meer diezelfde wetenschappers te laten bijklussen als peperdure consultants. Het dagtarief van de alomtegenwoordige prof. Rosenthal (en tal van andere genante details) stond afgelopen zaterdag in het NRC: f 4462,- Zal ook nog wel ex BTW zijn.

Elke burgemeester of minister die dezer dagen weer eens een bui ziet hangen weet voor een paar luttele tonnetjes de weg naar het COT wel te vinden. Zouden de hoogwaardigheidsbekleders die achteloos zulke bedragen uit de achterzak van de belastingbetaler trekken, zich ooit nog iets concreets voorstellen bij die 'marktconforme' tarieven?

Voor een uurtje crisis-consultancy kun je heen en weer vliegen naar Tunesië inclusief een week appartement. Het dagtarief van een crisis-consultant is wat een AIO in een maand verdient. Voor één werkweek van zo iemand koop je een heel behoorlijke tweedehands auto plus benzine om er twee maal mee rond de aarde te rijden. Voor de doorsnee woningbezitter komt een kwartaal crisis-management overeen met dertig jaar hypotheek afbetalen. En laat je door niemand wijsmaken dat je geen appels met peren mag vergelijken, want daar is geld juist voor uitgevonden.

Nu incasseren topvoetballers, advocaten-van-kwade-zaken en alfamannetjes in het bedrijfsleven ook obscene bedragen, dus waarom zouden Leidse bestuurskundigen en andere maatschappelijk relevante wetenschappers geen 'marktconforme' tarieven mogen rekenen? Wel, omdat er op dat gebied helemaal geen markt is.

Geen particulier of privé-ondernemer haalt het in z'n hoofd om de diensten van het COT en dergelijke spagaat-clubs in te kopen. Hun omzet komt voor 100 procent van de overheid, en meestal uit een zeer klein deel daarvan, namelijk het receptie- en vergader-circuit van de voorman van de club. Van de wettelijke verplichte openbare aanbesteding voor zulke klussen wordt dus voor het gemak maar afgezien.

Dat heeft niets te maken met het verkopen aan de hoogste bieder van je unieke expertise; het heeft meer van een witwas-operatie op miljoenen aan belastinggeld zodat die legaal naar de privé-bankrekeningen van enkele handige netwerkers vloeien.

Stuitend is het applaus waarmee colleges van bestuur zulke manoeuvres plegen te begeleiden. Het wordt juist hoog tijd voor een reinheidsgebod in academia: of je 'gaat commercieel' en neemt dus volledig ontslag bij de universiteit, of je blijft professor, danwel UHD of UD en doet zulk advieswerk er gratis naast, als service aan de maatschappij die zo beschaafd is om de universitaire vrijheid in stand te houden.

Zelfs indien gratis, blijft het overigens de vraag of zulk 'onafhankelijk' onderzoek wel een service aan de maatschappij is. Eerst tuig je een complete democratie op, met een parlement en gemeenteraden wier kerntaak is om het handelen van de overheid te controleren en corrigeren, en zodra er werkelijk iets gebeurt dat controle behoeft, gaan die organen maandenlang met de armen over elkaar zitten, 'want een onafhankelijke commissie komt met een rapport'. Als dan eindelijk het pak papier wordt afgeleverd waarin staat dat er betere afspraken moeten komen, is de absurde notie ontstaan dat zo'n rapport op zich al een vreselijke straf is voor de oh zo teergevoelige bestuurders, zodat werkelijke personele maatregelen achterwege kunnen blijven.

Column Mare, 24-09-01

Verlammende ethiek

Volgens de media rouwt Europa van ganser harte met de Verenigde Staten mee, maar van de door de EU afgekondigde drie minuten stilte, de vrijdag na De Aanslag, heb ik weinig gemerkt. Eerlijk gezegd was het een lichtelijk genante vertoning.

Die dinsdagmiddag waren bij iedereen op het instituut e-mails van oud-collega's heet van de naald over het scherm gevlogen: 'we zien 20 blokken verderop de stofwolken van het ingestorte World Trade Center', 'we blijven hier omdat we niet weten of we nog weg komen', 'een mailtje om te laten weten dat wij ok zijn, maar veel anderen niet'. Logisch dat in de kantine en 'op de werkvloer' die week over weinig anders gesproken werd.

Woensdag al was door het College zo'n typisch Nederlands 'steunpunt' of iets dergelijks ingesteld voor Amerikanen om gezamenlijk therapeutisch uit te huilen, maar voor die vrijdag om 12.00 uur was er niets geregeld, nationaal noch lokaal. De sirenes van de BB, die vijftig jaar lang elke maand voor Piet Snot geloeid hebben en nu een keer nuttig gebruikt hadden kunnen worden, zwegen. Het geluidssysteem van het Science Park in de Watergraafsmeer, dat gemiddeld twee keer per dag iedereen opschrikt met onverstaanbare interne mededelingen, bleef stil. Er was geen ceremonie of ontmoetingsplek bekendgemaakt, zodat je de keus had tussen 3 minuten bedremmeld je mond houden temidden van de stuurlui aan de wal in de koffiekamer of 3 minuten muisstilte voor je computerscherm.

Ik gooide het raam van m'n werkkamer open en hoorde de vette lach van een dakdekker op het belendende gebouw. Z'n maatje hield drie minuten pauze om een shaggie te draaien. Over de A10 in de verte suisde onverminderd het verkeer.

Toevallig was ik een keer in Israel op de dag dat daar de Shoah herdacht wordt. Als dan de sirenes

gaan bevriest een heel land met al z'n inwoners drie tijdloze minuten lang en is het alsof de aarde tot stilstand komt. Israeli's doen niet aan therapeutisch uithuilen, omdat ze echt iets te herdenken hebben. Relativering in de geest van de onvolprezen Maarten van Rossum: de Shoah is equivalent aan drie jaar lang elke dag een ramp van WTC-omvang.

Wat mij betreft mag je dus best vinden dat die hele herdenking van De Aanslag overdreven was. Ook goed, doe het dan niet, maar verlaag je niet voor de zoveelste keer tot een slap gebaar met ingebouwd alibi voor iedereen om te doen alsof ie van niets wist. Met zulk soort daadkracht is ooit Srebrenica tot veilig gebied verklaard.

De week na De Aanslag circuleerde per e-mail een petitie aan president Bush, opgesteld door studenten aan een Amerikaanse universiteit. Het was een manifest der redelijkheid, dat opriep tot verdraagzaamheid ten opzichte van moslims, uiterste terughoudendheid met geweld en een eerlijk proces voor de verdachten. Was iedereen maar zo beschaafd, dacht je als je het las.

Waarom heb ik die petitie dan niet ondertekend en geretourneerd, noch verder verspreid? Omdat de trieste waarheid is dat terroristen je ten dele wel degelijk kunnen dwingen om hun abjecte gedragsrepertoire over te nemen.

Want stel dat de Talibaan Bin Laden had uitgeleverd en hij was na een eerlijk proces tot levenslang veroordeeld. Wat was daarmee bereikt? Applaus van bekeerde fundamentalisten? Om de kans op herhaling substantieel te verkleinen, moet ook dan nog een complete terroristische infrastructuur met bemanning en al buiten gevecht worden gesteld, een verdomd onsmakelijke klus waarbij ook onschuldigen zullen sneuvelen.

Onschuldige slachtoffers heten voor de weldenkende Westerling van nu onacceptabel, wat wel aantoonde hoe verlamdend fijngevoelig we geworden zijn. In de Tweede Wereldoorlog kwamen bij geallieerde bombardementen soms in een paar uur tijd tienduizenden mensen om, waarvan de meesten onschuldige burgers, inclusief duizenden geallieerde krijgsgevangenen en dwangarbeiders. Daar werd geen woord aan vuil gemaakt, want het was oorlog.

Je weet het niet zeker, maar een Churchill of Roosevelt die je middels een tijdmachine aan het hoofd van de door Bush geproclameerde 'nieuwe oorlog' kon stellen, had waarschijnlijk al op woensdagochtend op elk van Bin Ladens kampen in Afghanistan een kruisraket met nucleaire lading afgestuurd. Dat was een stuk beter te rechtvaardigen geweest dan de atoombommen op Hiroshima en Nagasaki. (laatste zin ontbreekt in deze versie)

Column Mare, 25-05-02

Spionabel

Was dat even schrikken, het nieuws dat de Oostduitse geheime dienst heeft geprobeerd om de latere rector Breimer in te lijven als informant? Nee, nauwelijks, neem ik aan; veel meer dan ironisch opgetrokken wenkbrauwen zal deze scoop niet veroorzaakt hebben.

Met het Oostblok veilig op de mestvaalt der geschiedenis lijkt de ooit gevreesde Stasi met terugwerkende kracht te verschrompelen tot een Oost-Pommerse BVD, zo'n instantie die hier te lande de inijkoperaties wijselijk beperkt tot het openslaan van het ochtendblad. Nederland, laat staan een Nederlandse universiteit, is toch veel te klein en te ongevaarlijk om spionabel te zijn? Om zulke jongensboekenromantiek kun je toch alleen maar glimlachen?

Dat was precies mijn eerste reactie toen ik vorig jaar zelf werd benaderd om spion te worden. De mij onbekende heer die me op de UvA opbelde zei dat natuurlijk niet ronduit, maar opperde in zeer vage termen dat ik zijn bedrijfje misschien van dienst kon zijn. We maakten een afspraak, en het viel me op dat hij achter in de kamer ging zitten met z'n gezicht naar de deur, zodat hij kon zien wie er langs liep. Er ontspoon zich een licht absurde conversatie, waarin ik probeerde uit te vissen wie hij was en wat hij van me wilde, terwijl hij aftastte hoeveel hij me veilig kon toevertrouwen. Af en toe keek ik over m'n schouder, in de vrees dat Ralph Inbar zou binnenkomen. Na twintig minuten om de hete brij heen draaien bleek de interesse gewekt door een artikel over passieve radar dat ik

onlangs voor een wetenschapsbijlage had geschreven. Er waren ‘buitenlandse opdrachtgevers’ met belangstelling voor die – militaire – technologie. Bovendien was ik thuis in de Nederlandse astronomie, en kon wellicht de hand leggen op zekere unieke software voor synthese-radiotelescopen, zoals in Westerbork, die daar ook bruikbaar voor kon zijn. Hij noemde op zeker moment zelfs een bedrag, ‘weliswaar pas na nader overleg met de opdrachtgever’, maar een kwart miljoen was niet a priori te veel gevraagd.

Het moet gezegd dat m’n giegeligheid toen wel over was. Passieve radar is bij uitstek een technologie voor underdog-landen, die in een gewapend conflict meteen het luchtoverwicht en hun actieve radar-installaties kwijt zijn. Het zou toch niet waar zijn dat ik hier tegenover een boodschappenjongen van Saddam Hoessein of Osama bin Laden zat? ‘Wie m’n opdrachtgevers zijn vertel ik natuurlijk niet,’ zei hij desgevraagd. ‘Bovendien weet je in deze business nooit zeker voor wie je werkt, want alles gaat via tussenpersonen. Het is trouwens best mogelijk dat de opdrachtgever niet werkelijk geïnteresseerd is in deze technologie, maar alleen maar wil dat de tegenstander dat denkt.’

Na enig aandringen wilde hij nog wel kwijt dat hij ‘z’n vermoedens’ had over de eindbestemming maar hij was ‘zelf van joodse afkomst’, dus dáárover hoefde ik me eigenlijk geen zorgen te maken. Inderdaad, een hele geruststelling, dat het maar de Mossad was die het naadje van de kous over passieve radar wilde weten. Het herinnerde me aan een anecdote op een redactie-borrel: over een wetenschapsjournalist die een groot stuk in de krant had gezet waarin aannemelijk werd gemaakt dat Israel aan biologische wapens werkte, louter gebaseerd (zei hij) op internet en andere open bronnen.

Een paar dagen later werd bij hem ingebroken en was heel z’n archief overhoop gehaald, terwijl er verder niets gestolen was. Van de daders ontbreekt uiteraard elk spoor. Als weldenkende, non-paranoïde Nederlander doe je daar wat lacherig over, want er wordt ieder jaar bij zoveel mensen ingebroken, en verder kan je hier toch niets overkomen?

Dat dachten ze ook in een Brits onderzoeksinstituut waar vorig jaar een supersnelle computer voor kosmologische simulaties werd geïnstalleerd. Daar is in een paar maanden tijd drie keer ingebroken om cruciale onderdelen van die computer te stelen, de laatste keer met wapengeweld om de inmiddels aangestelde bewakers te overrompelen. Ook nu nog zijn er wetenschappers die volhouden dat het slechts hardnekkige buurtcrimineeltjes betreft, die zich maar verbeelden dat die gespecialiseerde chips op de zwarte markt een vermogen waard zijn. De universiteiten als ‘safe havens’ voor de boze buitenwereld – het kan tijden lang goed gaan.

Column Mare, 25-09-00

Kop:BKR-wetenschap

Laat me voorop stellen, dat ook ik liever dood ben dan iedere ochtend om half acht naar de fabriek te moeten. Maar dat op zich maakt me nog niet tot een Socrates, iemand die liever de gifbeker uitdronk dan zich te laten knechten door bekrompen geesten.

Mijn voordeurder in deze krant, classicus Ilja Pfeijffer, citeerde vorige week in extenso deze grijsgedraaide martelaar van de vrije gedachte om de ‘nutteloze’ takken van wetenschap te verdedigen. ‘Schandalig’ vond hij het, dat ik universitaire medewerkers die zich met Assyrisch of filosofie bezig houden, dit voortaan in hun vrije tijd wilde laten doen, naast een gewone betaalde baan.

Zeker voor een classicus leest en citeert hij wel verbazend slordig, want ‘nut’ is nu juist helemaal niet waar het om gaat, en dat stond er ook niet. De complete hoge-energiefysica, bijvoorbeeld, is economisch volstrekt nutteloos. Toch ben ik er niet op tegen dat nu in Geneve een miljarden kostende deeltjesversneller gebouwd wordt om dat vak weer een stap vooruit te helpen. De vragen die in dat vakgebied spelen worden in brede kring belangrijk gevonden en er bestaat gewoon geen andere manier om die te beantwoorden. Je kunt wel voor hetzelfde geld ieder jaar 10.000 AIO’s

filosofie aanstellen, maar de kans dat één van hen na 4 jaar met iets komt dat de massa's van de elementaire deeltjes verklaart is gering.

Andere disciplines, daarentegen, zijn zeer wel te beoefenen buiten academische instituties om. Ik ken iemand die wilde gaan promoveren bij een bekende, hier niet nader te noemen historicus. Dat vond hij best, maar hij had één dringend advies: 'Word geen AIO, want je bent driekwart van je tijd kwijt aan vergaderingen en andere flauwekul. Ga liever drie dagen in de week vakken vullen en promoveer op eigen houtje.'

Einstein, trouwens, heeft de Speciale Relativiteitstheorie ontwikkeld terwijl hij een duf baantje had op het octrooibureau in Bern. Hij had eerder geprobeerd assistent te worden van Kamerlingh Onnes, maar achteraf moeten we waarschijnlijk van geluk spreken dat hij niet eens antwoord kreeg.

Natuurlijk sprak de advocaat van de duivel toen ik suggereerde dat filosofen zich voortaan maar als pizza-koerier nuttig moeten maken. In een welvaartsmaatschappij die het zich kan permitteren om een miljoen mensen een levenslange uitkering wegens arbeidsongeschiktheid te verstrekken, kan het helemaal geen kwaad als een paar duizend mensen zich gerieflijk gesubsidieerd wijden aan onschadelijke hobby's. Of dat nog wat 'nuttigs' oplevert voor de maatschappij is irrelevant, ook al omdat 'nut' een grotendeels door de waan van de dag bepaald begrip is.

Maar wat irriteert is het aureool dat die beroepsgroep zich nog wel eens wil opzetten. Universiteiten als 'kloosters van deze tijd', hogepriesters van de vrije gedachte, reserlaat voor vervolgte Socratici, dat soort praat.

Grote delen van het huidige wetenschapsbedrijf vertonen meer overeenkomst met iets wat vroeger in de beeldende kunst bestond: de BKR. Als je eenmaal op een officiële lijst stond, kreeg je een gegarandeerd inkomen van de overheid om schilderijen te vervaardigen. Scheepsladingen doeken die niemand interesseerden zijn zo ongezien in de rijksmagazijnen verdwenen, net zoals nu een van stroom van obscure proefschriften en wetenschappelijke artikelen die niemand leest de universitaire bibliotheken binnenschuift.

De BKR is onder geloei van verontwaardiging afgeschaft. Is toen de schilderkunst de nek omgedraaid? Wordt er niet meer geschilderd en staan de musea leeg? Onzin, natuurlijk.

De schandalige gedachte, dat het ook buiten een UD- of AIO-aanstelling om mogelijk is na te denken, een wetenschappelijke passie uit te leven en boeken te schrijven die geschreven moeten worden, is blijkbaar niet door het rode waas voor de ogen van m'n voordeurdeler heen gedrongen. Dat is een bekend verschijnsel als je aan mensen hun vreten komt: de Socratische methode is dan het eerste wat overboord gaat.

Column Mare, 25-10-00

Hoe zou het publieke debat over maatschappelijke veiligheid verlopen zijn, als 10 jaar geleden de fotografie en de vingerafdruk waren uitgevonden? Historici houden zich terecht doorgaans verre van zulke 'wat als-vragen', maar in dit speciale geval lijkt een verantwoorde gok mogelijk.

De rechercheurs zijn al na de eerste experimenten - waar ze na slechts een jaar of vijf mondjesmaat toestemming voor kregen - opgetogen over de nieuwe technieken. Naast de oncontroleerbare ooggetuigeverslagen, beschikken ze nu tenminste in veel gevallen over objectieve gegevens bij de opsporing. Beruchte zaken worden jaren na dato alsnog opgelost, onschuldig veroordeelden vrijgelaten, de ophelderingspercentages stijgen.

De vingerafdruk krijgt zo'n status dat er een populaire musical naar genoemd wordt. Al snel vindt 95 procent van de bevolking dat de politie de nieuwe technieken vrijelijk moet kunnen gebruiken. Dan worden de rechtsgeleerden aan de universiteiten en bij de media wakker. Hoho, wacht eens even, u wilt toch niet zeggen dat u foto's en vingerafdrukken van mensen in kaartenbakken stopt en die ongelimiteerd bewaart? Joost mag weten wie er allemaal door die kaartenbak van u gaat bladeren! Bovendien zijn zulke gegevens te kopiëren en per postduif vliegenvlug naar god-mag-weten waar over te brengen!

Rechtssociologen schetsen in de krant een gruwelijk toekomstvisioen, waarin de overheid van elke

burger in Nederland een foto met al zijn personalia bewaart. Erger nog, zo spiegelen de somberste cultuurpessimisten ons voor, die burger zal verplicht worden om tegen woekerprijzen een gewaarmerkte kopie van zijn eigen kaart aan te schaffen, en deze bij het minste of geringste aan allerlei functionarissen te tonen. Beseft het domme volk, dat zich blindstaart op dat beetje criminaliteit in ons land, eigenlijk wel wat een enorme bedreiging van hun privacy de fotografie en de vingerafdruk vormen?

Onze nationale staatskletsfabriek, het Rathenau-instituut, zou van Den Haag de opdracht krijgen om de maatschappelijke discussie over deze aanstormende technologie krachtig aan te zwengelen. Er komen burgerpanels, discussiefora, informatie-avonden in het land, fraaie folders met titels als 'Heiligt het doel de middelvinger?' en 'De camera: sluitstuk van de privacy?'.

We mogen zelfs aannemen dat een speciale onderzoekschool zou worden opgericht om deze problematiek eens duchtig uit te spitten. Tegenhouden kunnen ze de 'ontzettend snelle en overhaaste' invoering van de fotografie en de vingerafdruk niet meer, daarover geen illusies, maar wellicht is 'bijsturen en de glijdende schaal voorkomen' nog wel mogelijk.

En zo zijn we weer helemaal terug in het jaar 2000, waar de Erasmus- en Vrije Universiteit samen met Leiden de onderzoekschool Maatschappelijke Veiligheid erkend gekregen hebben.

Er is functioneel, juridisch en qua privacy geen verschil tussen een vingerafdruk en een DNA-profiel. De duistere technologische dreigingen waar al die juridische *bleeding hearts* zich druk over maken, komen neer op: bivakmuts en handschoenen aantrekken helpt niet meer.

'Ja, maar, binnenkort kunnen ze uit het DNA-profiel misschien ook al het ras en sommige lichaamskenmerken afleiden.' Vooral doen, zou ik zeggen, en blijf die techniek doorontwikkelen, bij wijze van spreken totdat uit zo'n profiel postcode en sofinummer van de verdachte af te leiden zijn. Heeft u inmiddels al een idee hoe het publieke debat verlopen zou zijn, als 10 jaar geleden het autonummerbord was uitgevonden?

Column Mare, 26-08-01

Recidive met een mythe

Pas de laatste jaren is het echt uitgedoofd: de lokroep van de El Cidweek, die me tot op hoge leeftijd als een koorts in het bloed gezeten heeft. Als het om die ene week in augustus ging, moesten hertentamens en vakanties wijken en al maanden tevoren begon het netwerken voor een bobo-positie met felbegeerd passe-partout. Zelfs als Mare-redacteur van in de dertig kletste ik me 's nachts nog bij studentenverenigingen naar binnen om er zo min mogelijk van te missen.

Maar wat ik in al die El Cidweken niet gemist, d.w.z. daadwerkelijk beleefd heb, is moeilijker uit te leggen. De mythe wil dat in die vijf dagen elke ouderejaars, de mentoren voorop, met veel schwing een eerstejaars aan de haak slaat. Ouders, verzorgers & voogden: wanhoopt niet, want als mentor (3x), lid van de afroei-commissie en (veel te) ouderejaars van diverse studentenverenigingen kan ik getuigen dat dit voor minstens negentig procent jagerslatijn en pseudologica alcoholica is. Zeker nu de eerstejaars om 12 uur naar bed moeten (een beschamende betutteling waarvan ik toen dacht dat ze die er aan een universiteit nooit door zouden krijgen) zullen de ingrijpende wisselende contacten vrijwel tot nul gereduceerd zijn. Persoonlijk ben ik in al die ElCidweken niet verder gekomen dan zoenen op het strand bij Katwijk na een Asopos-barbecue (wat zou er van haar jeugdige charme over zijn, en hoe lang ben ik haar naam alweer vergeten?) en sex met de commissaris evenementen van de El Cidcommissie, maar dat was recidive met een ex, dus dat telt niet.

Mythes behoeven echter niet of nauwelijks ondersteuning door feiten als je eenmaal gevallen bent voor hun zwoele aantrekkingskracht. M'n eerste El Cidweek was ik nog niet zo lang 18 en nog nooit zonder toezicht van ouders, leraren of geassocieerde spontaniteitsonderdrukkers een week van huis geweest. En zo wereldvreemd was ik, dat ik eerst niet kon geloven dat de studentenverenigingen echt door de studenten zelf bestuurd werden - jongens en meisjes immers die maar een paar jaar ouder waren dan ik. Waar haalden die het lef en de levenservaring vandaan

om zo'n miljoenenbedrijf met bars en een mensa te runnen, popconcerten, grandioze feesten en eerstejaarsweekends te organiseren, en dan ook nog een studie erbij te doen? Achter zo'n uitgewoonde bestuurskamer waar je gewoon binnen kon lopen moest ik me wel een saai kantoor voorstellen, waar dikke, kale vijftigers in pak de touwtjes in handen hielden.

Van wat er die week in het programma zat herinner ik me niets meer, maar bij het slotfeest op de Burcht was ik dat idee fixe tenminste al kwijt en hield ik het althans theoretisch voor mogelijk dat zelfs ik over drie, vier jaar zo onvoorstelbaar volwassen zou zijn. Eerst eindelijk het ouderlijk huis uit en zelf gaan leven, overwoog ik onder steelse blikken op de minnekozende stelletjes die zich aftekenden tegen de zonsondergang, dan zouden avontuur, romantiek, sex en liefde vanzelf volgen, als een genade, zonder genant puberaal gedoe wat toch nergens toe leidde omdat ik iedere twee minuten iets stoms en belachelijks deed.

Deze eerste week zou het er nog niet van komen, maar dat gaf niet, want vanaf nu was ik Student en die EICidweek zou ik volgend jaar gewoon overdoen, en dan met alles erop en eraan.

Gelieve als soundtrack onder dit met Weltschmerz uitgelichte beeld eerst vele malen de herkenningmelodie van Soldaat van Oranje te draaien, gevolgd door 'Bridge over Troubled Water' van Simon & Garfunkel. En wanneer de protagonist op het eind van de nacht, gedrenkt in alcohol, in z'n eentje naar het logeeraadres bij een stokoude tante op zolder waggelt, speel dan nog een paar zieltogende ballades van Leonard Cohen en sluit af met 'Wish you were here' van Pink Floyd.

Column Mare, 28-08-00

WAO voor schoolverlaters

De belangrijkste waterscheiding in mijn en menig ander z'n vredig voortkabbelende levensloop is ontluisterend triviaal, denk ik wel eens, en zeker nu ik weer terug in Leiden ben, met heel wat verloren tijd om naar op zoek te gaan. Vaag herinner ik me nog dat moment, in 1976, toen m'n schrijfhand boven een overheidsformulier zweefde waarop de aankomende eerstejaars zijn of haar voorkeur kon aangeven. Voor natuurkunde bestond ook toen geen numerus fixus of plaatsingscommissie, dus ik had net zo goed voor Groningen, Utrecht of Amsterdam kunnen kiezen, maar het kruisje kwam terecht bij de Rijksuniversiteit Leiden. De enige reden was dat m'n broer daar al studeerde, maar die broer ben ik in Leiden nooit tegengekomen, omdat hij een heel andere studie deed en al die tijd in Den Haag is blijven wonen.

Een parallel-universum waarin dat kruisje drie centimeter hoger terecht was gekomen lijkt maar een haarbreedte buiten deze realiteit te staan. Mogelijk was ik in dat geval ook wel stukjesschrijver geworden in plaats van wetenschapper, maar zeker is dat m'n hele leven sindsdien zich in andere huizen, kroegen en banen had afgespeeld, en niemand met wie ik nu omga zou ik dan gekend hebben.

Maar wat destijds voor Leiden gold, zal wel voor het academische polderlandschap als geheel gegolden hebben: studeren was toen een soort WAO voor schoolverlaters. Als je de zelffelicities der bewindslieden moet geloven is Nederland nu 2 à 3 keer zo rijk als in de jaren zeventig, maar het kon zich blijkbaar permitteren om hordes studenten 8 jaar lang een studiebeurs uit te keren die 2 à 3 keer zo hoog was als nu. Wie eenmaal z'n propedeuse gehaald had, kon desgewenst jaren uit het zicht raken.

Na een oeverloze fase van rondhangen op de roeivereniging bleek ook ik ineens dertien maanden lang geen enkel tentamen gehaald te hebben, zonder dat één studiebegeleider of geldverstrekker ooit had geïnformeerd of ik nog wel eens een leerboek inkeek.

Dat zou ook hoogst ongepast geweest zijn, op een universiteit waar een vaste aanstelling niet per se van de VUT te onderscheiden was. Hoogleraren die al jaren niets meer gepubliceerd hadden waren niets bijzonders, en bij natuurkunde was er een die zijn laboratorium voornamelijk gebruikte om cactussen in te kweken. Een hoogbejaarde thermodynamicus hield hardnekkig vast aan de gewoonte om iedere student een drie uur durend mondeling af te nemen, maar als je geluk had bekortte hij die

tijd door tijdens het tentamen in slaap te vallen.

Het toppunt van verloren tijd was een theoreet die zonder collegedictaat het verplichte vak 'quantumtheorie' doceerde op een manier waar zelfs de briljantste student geen touw aan vast kon knopen. De man vond het echter te veel moeite om nieuwe tentamenopgaven te bedenken, en recyclede altijd oude waarvan de uitwerking clandestien beschikbaar was. De enige manier om het tentamen te halen, was dus als een papegaai die antwoorden te reproduceren. Uiteraard gebeurde het een keer dat iemand zich in de volgorde vergiste, en perfecte antwoorden gaf op de verkeerde vragen, waar hij achter kwam toen hij met z'n vrienden al in het naburige koffiehuis zat. Geen nood: de theoreet was zelfs te lui om bij het tentamen te surveilleren. De student liep dus terug naar het zaaltje, haalde z'n papieren uit de stapel, schreef de antwoorden opnieuw, maar dit keer in de juiste volgorde over, en leverde ze opnieuw in.

Zo raakte zelfs onze generatie tenslotte nog afgestudeerd, en aan de borreltafel knikken we instemmend mee bij het routineuze geklaag uit de academie over hoeveel beter - en vooral hoe veel academischer - de zaken vroeger geregeld waren.

Column Mare, 28-11-02

Waandelen, snobties & sneubligaties

Er zijn allerlei redenen om verjaardagsfeestjes te mijden als miltvuur, waaronder gespreksflarden die je er opvangt in de trant van: '... onze financieel adviseur kwam erachter dat we een forse overwaarde op ons huis hebben, dus morgen gaan we met hem kijken hoe we die het beste kunnen beleggen.' Wie zelf geen hypotheek heeft zegt het waarschijnlijk niets - houden zo - maar reserveer een dosis mededogen voor weer een modaal paar sukkel dat te grazen wordt genomen door zo'n dasspeld (buitendienst-medewerkers op provisie dragen een doublé dasspeld, dat is een natuurwet). Elke Nederlander met een regulier salaris krijgt tegenwoordig minstens één keer per week een nieuw 'product' aangeboden dat, als je de folder moet geloven, de financiële kwadratuur van de cirkel nog dichter benadert. Rendement zonder risico, zorgeloze zekerheid, gaat u allen rustig slapen terwijl u rijk wordt. In zo'n glossy die bij me in de bus viel staat een grafiek van de AEX-index: in '92 stond die op 150, in 2000 bijna op 700, nu op 300. 'Hieruit blijkt dat de markt zich momenteel op een evenwichtig niveau bevindt' staat eraanstaande. Speciaal voor zulke informatie is de kwalificatie bedacht: 'Sommige beweringen zijn zo fout dat zelfs het tegendeel niet waar is.'

Ondanks het 'gure beursklimaat' staat het waansysteem van het volkscapitalisme nog als een huis (met overwaarde). Het ANP-radionieuws geeft nu al per uur de stand van de AEX, de Dow Jones en de Nasdaq door, informatie waar niemand wat mee kan maar die een vergelijkbare functie heeft als het 'Er is maar één God en dat is Allah' dat in islamitische landen vijf keer per dag vanaf de minaretten klinkt.

Het geloof dat iedereen rijk kan worden van beleggen mits 'de economie aantrekt' heeft dan ook niks met het klimaat te maken, maar met psychologie: mensen scheppen op over hun successen maar zwijgen over hun fiasco's. Toch ken ik een afgedwaalde fysicus die interim-manager geworden is en in het laatste hype-jaar vijf ton bij elkaar declareerde, waarvan hij er net zo makkelijk drie weer kwijt raakte aan een innovatieve beleggingsconstructie. En van een vage kennis weet ik toevallig dat hij jaren bij de Gemeentelijke Kredietbank in de schuldsanering gelopen heeft om aandelen af te betalen die hij krachtens een iets te gedurfd optie-contractje nooit bezeten heeft. Wie nog altijd denkt dat economie gaat over consumenten en producenten die rationele beslissingen nemen, moet toch eens uitleggen waarom het al zorgelijk is als auto's, bankstellen en wijn een paar procent in prijs stijgen, terwijl iedereen erbij staat te juichen als alle huizen en aandelen twee keer zo duur worden. In het eerste geval concludeert men terecht dat er geen sprake is van een reële waardeverhoging maar van inflatie, in het laatste geval heet het dat we allemaal dubbel zo rijk geworden zijn.

De beurs is ooit opgezet om spaargeld efficiënter te verdelen over de meest kansrijke productie-

sectoren in de economie. Dat primaire bestaansrecht is in het huidige waansysteem volledig buiten beeld geraakt. Het is evident dat 99,9 procent van de beurshandel geen economisch doel dient, anders dan het opstrijken van provisie door de handelaar, terwijl uit onderzoek telkens blijkt dat geen enkele 'beleggingsdeskundige' consistent beter scoort dan een chimpansee.

In een echt gezond beursklimaat zou er over de hele wereld maar, zeg, één dag in de maand gehandeld worden en zou elk aandeel slechts eens in de drie maanden van eigenaar mogen wisselen, na betaling van 5 % overdrachtsbelasting. De koers van een beursfonds zou niet bepaald worden door de waan van de dag, namelijk de prijs van het laatst verhandelde pakketje aandelen, maar door de cumulatieve prijs van alle aandelen-transacties in dat fonds sinds z'n bestaan, gecorrigeerd voor inflatie. Wat zouden we dan zien gebeuren? De beursgraadmeters worden log als gletschers, de handel wordt oersaai maar efficiënt, voor heel de parasitaire kaste van dasspelden en lawaaimakers op de beursvloer is geen droog brood meer te verdienen, maar verder gaat iedereen er op vooruit.

Column Mare, 29-11-01

Platitudologie

'Ik wil geen Maarten van Rossum worden die bij elke scheet op de televisie te zien is,' waren de wijze woorden van Afghanistan-kenner Willem Vogelsang aan het eind van een interview in Mare, drie weken geleden. Vogelsang zou, na een succesvolle entree, z'n aanwezigheid in de media zorgvuldig gaan doseren - heel anders dus dan die media-geile baardaap met z'n makkelijk scorende one-liners, vul ik maar even in. Hier sprak een Leidse wetenschapper in de beste zin des woords: wars van populisme, zuiver ten dienste van de openbare opinievorming.

Sindsdien heeft Vogelsang voornoemde Maarten van Rossum uit de studio's van Netwerk verdrongen en is een tijd lang vrijwel elke aflevering op de buis geweest. Het ging ook allemaal zo hard in Afghanistan, je kon geen dag gemist worden.

De Talibaan, dat zijn *Pashtun*, benadrukte hij consequent en Kandahar was bij zijn laatste bezoek negentien jaar geleden een knus en gemoedelijk stadje. Goed, dat onthouden we, maar wat betekent dat voor het verloop van de oorlog?

Niets persoonlijks, maar ook bij Vogelsang zag je al heel snel de wet op de verminderende meeropbrengst in werking: deskundigen op televisie hebben na twee optredens niets méér te melden dan je als algemeen ontwikkelde leek ook zelf kunt verzinnen.

Vroeger had je maar één Journaal en dat beschikte over meneer Neuman, een alleszins beschaafde erudiet met een glimmend kaal hoofd. Die heeft jarenlang in z'n eentje de hele wereld aan Nederland uitgelegd en daar zijn nooit klachten over gekomen, totdat een omroepbobo besliste dat dit 'niet meer van deze tijd' was. Sindsdien behoort het tot de verplichte *overkill* in de media dat je voor elk actualiteitje een aparte deskundige laat opdraven.

In populair-wetenschappelijke tv-programma's zie je vaak iets dergelijks: een complete camera-ploeg vliegt naar de andere kant van de wereld om een Nobelprijswinnaar omslachtig te laten uiteenzetten dat de erfelijke informatie van levende wezens ligt opgeslagen in het DNA, of dat alle materie op aarde uit atomen bestaat.

Het zwakbegaafde geloof in 'de deskundige moet het zeggen' heeft echter twee aspecten: elke platitude moet van een bijpassende hoogleraar voorzien worden, maar voor echte visie raadpleeg je een goeroe in algemene dienst. Deze is ooit op z'n eigen vakgebied begonnen als platitudoloog, maar heeft door een gimmick de status bereikt van iemand wiens mening over wat dan ook door de media belangrijk wordt gemaakt.

In de wetenschap is momenteel het schrijnendste voorbeeld Stephen Hawking, van origine fysicus, maar dat doet er al lang niet meer toe. Ik heb hem een keer *live* meegemaakt, op een symposium over supersnaren, dat zich uiteraard voltrok in een niet meer als zodanig gebruikte kerk. Hawking lijdt aan een verwoestende ziekte waardoor hij zelfs z'n stembanden niet meer kan gebruiken. Hij 'praat' dus via een stemcomputer, in veelal voorgebakken woordcombinaties. Nadat hij in de volle

kerk in z'n rolstoel op het podium was gehesen en ingeplugd, klonk uit de speakers een huiveringwekkend, gerobotiseerd 'Can you hear me' en je moest wel sterk in je schoenen staan om hier niet God zelf aan het woord te horen.

Hawking wordt dus belegerd door journalisten die om een orakelquootje verlegen zitten. Zo tekende men onlangs van hem op 'een nieuw virus zal binnen 1000 jaar de mensheid uitroeien' en dat ging prompt via alle persbureau's de wereld over. Als je de vermoedelijk weggecensureerde nuancering weer aanbrengt ('er is een goede kans dat...') is zo'n uitspraak inhoudelijk niet eens onzin, sterker nog, die bevat niets nieuws; vandaar juist de plaatsvervangende schaamte over de goeroe in algemene dienst die niet meer door heeft – of juist graag ziet - hoe al zijn opinietjes door de media tot Laatste Oordeel worden verheven. Zo langzamerhand vraag je je af of Hawking met z'n praatcomputer nog wel door de Turingtest zou komen.

Column Mare, 30-01-03

Rituele dans der gekwetsten

Twee weken geleden schreef ik op deze plek dat ik weer eens niet wist op wie of wat ik moest gaan stemmen. Echter, minder dan een half uur voor de sluiting kreeg ik toch nog de geest en trok een sprint naar het stembureau om een voorkeurstem op Ayaan Hirsi Ali uit te brengen. Politiek correct beschouwd is dat verwarrend: enerzijds is ze vrouw (+) en allochtoon (+), anderzijds zegt ze eerlijk wat ze over de islam denkt (-) en ze stapte over naar de VVD (-). Maar wie vindt dat farizeeërs met hun poten van de vrijheid van meningsuiting af moeten blijven, had ook achteraf gezien geen betere keus kunnen maken.

Inmiddels, na een interview met Hirsi Ali in Trouw waarin ze zich opnieuw zeer kritisch uitliet over de islam en zijn Profeet, is weer de bekende rituele dans der 'gekwetsten' opgevoerd, waarbij aangifte wegens discriminatie uiteraard niet mag ontbreken.

De nette islam, zoals vertegenwoordigd in een van die typisch Nederlandse, alles binnen boord houdende praatcolleges, het Contactorgaan Moslims en Overheid (CMO), geeft de VVD 'ter overweging om mevrouw Hirsi Ali terug te trekken als toekomstig kamerlid'. Het zou de VVD inderdaad sieren als ze dit overwogen – ongeveer drie seconden lang, om dan te concluderen dat het CMO blijkbaar geen idee heeft hoe een echte democratie in elkaar steekt. Met haar 30.000 voorkeurstemmen heeft Hirsi Ali bij wijze van spreken recht op twee Kamerzetels.

Als het uitspreken van een mening die niet door alle bevolkingsgroepen wordt geapprecieerd moet leiden tot verwijdering uit het parlement, degenerereert het debat daar inderdaad tot 'één groot ritueel', om maar eens een heel ander zwart schaap te citeren. In een discussie-programma op TV sprongen reeds de deelnemers overeind die Hirsi Ali naar de psychiater verwezen. Was men voorheen ook maar zo alert geweest op de geestelijke gezondheid van allochtone volksvertegenwoordigers. En dat terwijl ze niet meer gedaan heeft dan een moreel oordeel vellen over Mohammed ('een perverse tiran') op grond van historische feiten, zoals het laten vermoorden van honderden weerloze krijgsgevangenen. Islam-apologeten vinden dat je zulke feiten 'in hun historische context moet zien'. Accoord, maar welke moderne Westerling haalt het in z'n hoofd om een type als Karel Martel - die met de slag bij Poitiers in 732 de moslim-opmars in Europa tot staan bracht - nu nog als moreel leidsman te nemen, en dan te proberen iedereen die daar forse kanttekeningen bij plaatst de mond te snoeren?

Volgens het CMO 'frustreert Hirsi Ali de dialoog', waarmee ze blijkbaar bedoelen dat over islam en integratie slechts in de hun vertrouwde, tot niets verplichtende, zalvende beleidsnota-taal gesproken mag worden. Die hysterische overgevoeligheid voor krenking, dat als door een wesp gestoken reageren op elk vermeend gebrek aan 'respect' is natuurlijk gewoon een teken van zwakte en van een slecht geweten. Dat slechte geweten deelde de islam tot voor kort met die andere godsdienst die door een bijna pre-historisch woestijnvolk op de markt is gebracht, het christendom. Een moderne christen beledigt je niet meer door de god van het oude testament een perverse tiran te

noemen, want voorzover je voor waar aanneemt wat in dat boek staat, spreken de feiten voor zich. Een hele stad uitroeien omdat sommige inwoners gezondigd hebben - Saddam Hussein had voor z'n delict-scenario's ook de bijbel open kunnen slaan.

Een moderne christen distantieert zich stilzwijgend van alle barbaarsheden in z'n heilige boek en gelooft in god zoals een kind van vijf in Sinterklaas: als je even nuchter nadenkt weet je dat er niks van klopt, maar het is zo gezellig en het levert cadeautjes op.

Ook daarover kraakt Hirsi Ali in dat Trouw-interview terecht een paar harde noten: 'Balkenende, de wetenschapper, de man die moest leren weerleggen om tot een bepaalde waarheid te komen, gelooft dat de wereld in zes dagen is geschapen? Dat Eva gemaakt is uit de rib van Adam? Dat bestaat niet. Wetenschappers geloven niet. Ik ben ervan overtuigd dat Balkenende geen christen is.'

Zelden hebben we van een aan deze universiteit opgeleide politicoloog zulke klare taal mogen vernemen. Het is godgeklagd dat we van zo iemand moeten vrezen dat ze het slachtoffer zou kunnen worden van de tweede politieke moord in Nederland na de Verlichting.

Column Mare,31-01-02

De hielen van de kroonprins

'In zekere zin zijn de morele achtergrond en politieke rechtvaardiging van het rapport-Baud na 11 september 2001 geëvaporeerd,' schreef Hans Vogel, Leids hoogleraar aan de vakgroep Talen en Culturen van Latijns Amerika, vorige week in NRC Handelsblad. Niets minder dan de oorlog tegen het terrorisme – en overbodig potjeslatijn - brengt hij in stelling om Willem-Alexander gelijk te geven: het rapport-Baud over Zorreguieta's dubieuze verleden is slechts 'een mening'.

Gelukkig ontbreekt hier de ruimte en dus de verplichting om alle domheden in dat betoog langs te lopen ('het is ondenkbaar dat Zorreguieta destijds op de hoogte was van de Nederlandse opvattingen van 'goed' en 'fout'), maar de kwalijkste mogen niet onweersproken blijven. Zo schrijft hij, om Nederland elk recht op een moreel oordeel te ontzeggen: 'Het is ironisch dat de opvattingen van het regime-Videla ten aanzien van de bestrijding van het terrorisme en de noodzaak daarvan, nauwelijks verschillen van die van de Nederlandse regering van vandaag. (...) De strijd tegen de Talibaan en Al-Qaeda wordt met dezelfde argumenten gerechtvaardigd en met dezelfde methoden gevoerd. (...) Wat valt de regering Videla dan *au fond* nog te verwijten tegen deze achtergrond?'

Laat ons duidelijk vaststellen welke louche wisseltruc hier wordt toegepast:

Vogel neemt impliciet Videla's definitie van terrorisme over, constateert dat de Nederlandse regering de militaire acties tegen het terrorisme steunt, dus voilà, Paars II is eigenlijk net zo erg als het regime-Videla en moet z'n mond houden over Zorreguieta.

Als je deze mening serieus zou nemen, is dat een trap na aan de tienduizenden slachtoffers van het regime-Videla, die postuum over één kam geschoren worden met door haat verblinde fundamentalisten. Of vindt Vogel dat de Talibaan en Al-Qaeda 'nauwelijks verschillen' van een linkse vakbond of demonstrerende studenten?

Maar zelfs als er geen moreel verschil zou zijn tussen Videla's junta en de alliantie tegen terrorisme, hoezo wordt dan 'de strijd met dezelfde methoden gevoerd'?

Worden gevangen Al Qaeda-strijders uit VS-helicopters in zee gegooid en hun kroost ingepikt door kinderloze hoge ambtenaren in Washington? Staan wij samen met de NAVO-partners goedkeurend toe te kijken bij het systematisch martelen van Talibaan-aanhangers? Zijn na 11 september onder supervisie van de BVD duizenden moslims met veronderstelde fundamentalistische sympathiën spoorloos verdwenen?

Je wordt licht onpasselijk wanneer je je gedwongen voelt dit soort valsemunterij - waarvan het 'ironische' me totaal ontgaat – uit de doeken te doen. Helaas gaat het nog steeds in brede kring voor diepzinnig en genuanceerd door, dat postmoderne gebazel waarin alles met alles samenhangt maar morele oordelen nooit mogelijk zijn, omdat er 'nauwelijks verschil' zou zijn tussen de ene overtuiging of de andere, want alles is toch maar 'een mening'.

Volgens Vogel mogen wij Videla en z'n slippendrager Zorreguieta niets meer verwijten over de vuile oorlog in Argentinië want 'de strijd tegen de Talibaan en Al-Qaeda wordt met dezelfde argumenten gerechtvaardigd'.

Hier begin je toch het ergste te vrezen voor het onderwijs in de desbetreffende vakgroep, want zo iemand mag ook scripties van studenten beoordelen. Bij elk serieus conflict bestaat grote overeenkomst tussen de argumenten van de strijdende partijen, want die komen er in het kort altijd op neer dat het kwaad bestreden moet worden, desnoods met geweld. De relevante vraag echter, waaraan de postmoderne flierefluiter natuurlijk z'n vingers niet wenst te branden, is: wie heeft de waarheid aan z'n zijde? (wat iets anders is dan: in pacht) Hint: partijen die claimen in opdracht van God te handelen hebben dat alvast niet.

Maar nog afgezien daarvan: zijn Videla's overtuiging dat elke communist moest worden doodgemarteld, Bin Ladens oproep om zoveel mogelijk joden te vermoorden en Giuliani's waarschuwing aan z'n landgenoten na 11 september om Amerikaanse moslims te respecteren allemaal één pot nat? Als je dat gelooft, kun je inderdaad net zo makkelijk erbij geloven dat de monarchie een menswaardige staatsvorm is en de hielen van de kroonprins likken door publiekelijk diens paniek-meninkjes te sanctioneren.

Column Mare, 31-10-02

Maffe loopjes

Van weinig dingen had Albert Einstein zo'n afschuw als van het militarisme. Al op z'n zestiende (ruim voor de Eerste Wereldoorlog) besloot hij z'n Duitse staatsburgerschap op te geven om in dat land niet in dienst te hoeven. Er bestaat een poster met een grote portretfoto van hem, en daaronder geciteerd wat hij dacht van mensen die gretig een uniform aantrekken om achter een hoempa-band aan te marcheren: 'They have been given a large brain by mistake, because for them the spinal cord would fully suffice.'

In een constitutionele monarchie geldt voor leden van het koninklijk huis eigenlijk hetzelfde, al moet er tot hun verdediging bij gezegd worden dat ze er niet zelf voor gekozen hebben (maar wie dwingt ze lid te blijven, gesteld dat een dergelijk brein inderdaad verstrekt is?).

Temidden van alle geprefabriceerde terugblikken op het leven van prins Claus, vond ik nog het meest treffend een foto van hem als jongen van zeventien of achttien, tegen het eind van de Tweede Wereldoorlog. Hij staat met een stel leeftijdsgenoten aangetreden, in Wehrmacht-uniform, en wordt geïnspecteerd door een officier. Dat hij daar staat is volstrekt begrijpelijk: iedereen moest, op straffe van executie. Maar Claus' gezicht drukt een gemoedstoestand uit die hij blijkbaar niet kon verhelen, hoewel die hem op zich al bijna voor het vuurpeloton moet hebben gebracht: een hopeloze schaamte en walging voor het militaire bedrijf. ('Stell dich vor, es gibt Krieg, und Keiner geht hin'). Het is heel goed mogelijk dat pacifisme of de angst om zelf te sneuvelen daar los van staan; ik stel me voor dat hij met soortgelijke gène de afgelopen dertig jaar die onafzienbare stoet van harmoniekapellen en majorette-korpsen aan zich voorbij heeft laten trekken. In die stoet lopen soms ook 'studentenweerbaarheden' mee, clubjes malloten die op uniformen en marsmuziek geilen.

Het was voorwaar een onthullende reportage, in de vorige Mare, over de heldendaden van Pro Patria bij de begrafenis van Claus. Een hele middag lang maffe loopjes geoefend op de Haagse Frederikskazerne en twee dagen lang geen één biertje gedronken: 'het was het achteraf allemaal waard', heette het. En mooi dat ze de concurrerende Delftenaren de loef afstaken, want daarvan verloor er één bij het marcheren de pluim op zijn hoed! Dit alles afgedrukt onder de demoniserende kop 'Zware training werpt vruchten af'. De verslaggever is vast een half jaar undercover geweest en de eerste kogelbrieven op de redactie zijn binnen.

Ik kan me omstandigheden voorstellen waarin ik zonder veel wroeging iemand zou doden, maar geen omstandigheden waarin ik zonder schaamte en haat tegen het systeem in het gelid zou lopen en een zogenaamde 'meerdere' de militaire groet brengen. Dat kan ik weten omdat ik een jaar van

m'n leven op die Frederikskazerne heb zoekgebracht, in de tijd dat de Nederlandse staat er nog dwangarbeiders op na hield. Ook in het slappe aftreksel van een krijgsmacht, genaamd Koninklijke Landmacht, werd geëxerceerd, gebruld, gegroet, gehakkenklapt, maar het beeld was genuanceerd: de meeste officieren gedoogden voor zover mogelijk dat we die poppenkast achterwege lieten en slechts de meest kleinzielige, dwangmatig correcte, autoriteitsgevoelige types maakten er een sport van om alles 'model' te doen.

Iemand als de befaamde mierenonderzoeker Edward Wilson of, vooruit, Midas Dekkers zou zich eens moeten verdiepen in de vraag waarom door legers over de hele wereld nog steeds maffe loopjes geoefend worden, hoewel dat als minstens een eeuw geen enkele functie meer heeft in het bedrijfsleven, en vooral waarom er een menselijke ondersoort bestaat die dat lekker vindt. En waarom juist die zich altijd met wellust tegen God en Troon aan probeert te schurken. Over hun morele 'weerbaarheid' zou ik me als het echt oorlog wordt vooral geen illusies maken. Mensen hebben weliswaar verstand, maar als het erop aan komt zijn de meesten niet in staat of bereid het te gebruiken.